

రామదాసు

960

వరి

రామనారాయణక

రచించుచుండిన

ప్రకాశకుడు:

కురుకూరి నువ్వారావు

బుక్ డెవలప్ లింక్ పబ్లిషర్,
కొమరూరు, (పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా.)

రెజిస్ట్రేషన్ నెంబర్ 2000 పోతుల.

కాగితము :

ఫోటో ఆండ్ కో., మద్రాసు

ఓ. కుప్పారాయసోదరులచే ముద్రించబడినది

1927.

కాగితము.

మొదల 1-0-0.

ఆంధ్రనాటకములు

కన్యాశాటకము చరిత్ర	1	4	గయోపాఖ్యానము చరిత్ర	0	8
కృష్ణలీల బర్మాని చరిత్రము	1	8	మృషస్త్వయాదనము చరిత్ర	0	8
లక్ష్మణుని బర్మాని చరిత్ర	1	8	పారిజాతవనరంగము	0	8
కన్యాశాటకము చరిత్ర	1	0	చతురవంశవృక్షము చరిత్ర	0	8
కోమలానా కొమ్మ	1	4	పాద్యతీవర్ణనము చరిత్ర	0	8
కులవీరని చరిత్ర	1	0	వృష్ణకావచన కవిత	0	6
బాన్ధిలీయద్రుతి కీర్తన	1	0	పాండవ జయము రాజు	0	10
రవళులీరిజయము చరిత్ర	1	0	పాండవవృక్షము చరిత్ర	0	12
రాజావృత్తావసరిగ్ చరిత్ర	1	0	పాండవవృక్షము చరిత్ర	0	12
భక్తరామరామ కీర్తి	1	0	పాండవ జయము చరిత్ర	0	12
రామరామ బర్మాని చరిత్ర	1	0	పాండవవృక్షము చరిత్ర	0	12
రామరామ రాజు	1	0	అపాల్యా కావచము	0	12
చింతామణి రాజు	1	2	ద్రౌపదీ వృత్తివనరంగము	1	0
చింతామణి చరిత్ర	1	0	సంభ్రాంతరాజుల చరిత్ర	1	4
చింతామణి రాజు	1	0	సంభ్రాంతరాజుల చరిత్ర	1	4
వైకృత్యచింతామణి బర్మా	1	0	సంభ్రాంతరాజుల చరిత్ర	1	4
కల్యాణరంగము చరిత్ర	1	0	మహాభారతము చరిత్ర	1	4
కాధాకృష్ణ చరిత్ర	0	10	సంగీతకృష్ణలీల చరిత్ర	1	0
పావిత్రీమైతరంగరాజు	1	2	అర్జునవృత్తి చరిత్ర	0	12
మృదంగచరిత్ర	1	2	భీమవృత్తి చరిత్ర	0	12
మృదంగచరిత్రము చరిత్ర	1	2	భీమవృత్తి చరిత్ర	0	12
బుద్ధిమతీనిలాసము చరిత్ర	1	0	మోహినీరక్తము చరిత్ర	0	12
ఉద్ధరరామము చరిత్ర	1	4	రాజీవంధుర చరిత్ర	0	8
పాతాళచరిత్రము	0	14	భక్తకీర్తి రాజు	1	0
మహావంద బర్మా	1	0	పామరావృత్తిచరిత్రము చరిత్ర	0	12
జయంతికావచము	0	12	లంకాదహనము	0	10
వేదీవంశము చరిత్ర	1	0	కన్యాశాటకము చరిత్ర	1	0
కళంకల చరిత్ర	1	0	కన్యాశాటకము చరిత్ర	1	0
కళంకల చరిత్ర	1	0	చరిత్ర చరిత్ర	0	12
అపాల్యాకావచము చరిత్ర	12		చరిత్ర చరిత్ర	0	8
కీరామరావృత్తిచరిత్రము చరిత్ర	1	0	మరాఠ్వాచా చరిత్ర	0	8

వలయువారు:—

మరుకూరి ముఖ్యరావు,

బుక్‌సెల్లరు ఆండ్ పబ్లిషర్, భీమడోలు, పశ్చిమగోదావరిజిల్లా.

ॐ

రామదాసు.

ఇత్యది

శాస్త్రమునకు

రామ నా రాయణ కవుల చే
రచించబడినది.

పరిచయము

కురుకూరిసుబ్బారావు

బుక్‌స్టల్లర్ అండ్ పబ్లిషర్స్

భీమడోలు, (కశ్మీరుగోదావరీతీర్థం).

ప్రచురము 2000 ప్రతులు

కాకినాడ:

కె. సుబ్బారాయణసాదరులచే స్కేప్ అండ్ కో., లో

ముద్రితము.

1927

All Rights Reserved]

[వెల 1-0-0

ప్రీతి క.

ఈ ధద్రాచలరామదాసుచరిత్రము వనేక గ్రంథకర్తలు నాటక రూపమున రచించిరి. కాని యీ నాటకమునందలి విశేష మే మున; ధద్రాచలముననే జరిగి ధద్రాచలమే వాస్తవముగాఁగల శ్రీయుత సోమరాజు రామానుజరావువంతులుగా రీనాటకముం బరిష్కరించి తానీషా రామదాసుల పూర్వజన్మవృత్తాంతములు గలరంగమును, రామదాసునకు శ్రీరామచంద్రుడు సుహిషాకారమున దర్శనమిచ్చిన రంగమును వ్రాసియిచ్చి తుదకు తాము రచించిన కీర్తనలం శేర్చి నాటకమునకు వన్నె దెచ్చిరి. గుణగుణవిమర్శనము పాఠకులకు వదిలివేయుచున్నాము.

ప్రకాశకుడు.

ఇందలిపాత్రలు

ఇన్ని పాత్రములున్నను 12 మందితో వ్రద్దర్పించవచ్చును.

మొదట ముఖములు.

గోపన్న—అను నామాంశమునకు నానాదాసు.

తానీయ—గోలకొండ నవాబు.

అక్కిన్న } తానీపాత్ర బ్రాహ్మణమంత్రిలు.
మాదన్న } గోపన్న మేనమామలు.

కనీశ—ఒక గురుమూర్తికి పాత్రుడి.

వివాదముడు—తానీయ భ్రాతృభ్రాతృము.

శేషుడు—గోపన్న భ్రాతృభ్రాతృము.

శంకరుడు.

ఒక వృద్ధబ్రాహ్మణుడు—(విష్ణువు)

గాముడు }
లక్ష్మణుడు } భావనాపాత్రములు.

గోపాలదాసు } గోపన్న బాల్యమిసుకలు.
మాధవశర్మ }

పోయగూడులు } పాత్రములు.
చిత్తీసులు }

ముకుందరావు—తానీయ గురవస్తా.

భద్రరాజ్ }
బాపిరెడ్డి } పాత్రములు.

పరమాస్కంధ—గోపన్న సోదరింగిరుగు.

గూరూర్ }
మొన్నే } తానీయ భ్రాతృములు.
బాధర్ }

భటుడు—కామరాజు భటుడు.

చాక్రపాణి—కామరాజు భ్రాతృమంత్రి.

1. శ్రీ

సీతాదేవి—కీర్తిగాముని పత్ని.

సుకీల—గోపన్న గారి భార్య.

తానీయ భార్య.

శ్రీ

రామదాసు

కృతకావ్యము.

పూర్వరంగము.

కృతకము: — సహ్యాద్రియం దొకశివాలయము

కృతకము: — శివానందం దనుమహర్షియు కృతకన

దేవలం దనుశిష్యుడు]

(శివానందం దు శివపూజచేయుచుండ శిష్యుడు నివేదన

మమగ్నుచుండును ,

శివా —

నామక — త్రిశ్రీగతి.

హరిహర గంగాధర ! పురహర భవహర హరి శంభో! హ!

గిరినిలయా కరమేశ్వర ! గిరిజాస్థానానందం! హ!

ఓను సనాతన హయనములు! మనమున మననము జీసితి!

ఘనముగ బూజించితి నీ ! కరుణ గలుగదా శశిధర! హ!

శింకరా! భక్తవశింకరా! సమస్త భవనతుభంకరా! దుష్టదాసవా

నీకభయంకర ! ఎన్నిదినము లింక నీపూజలు గావించును !

ఎంతని వేడుకొందును! నీహృదయంబు ద్రవింతు, నీయ నాశేది

మార్గము? అగ్నిమధ్యమున, జలమధ్యమున; వాయుభక్తుం

దనై కాలంబు గనుపును హృదయపీఠమునఁ జిత్తమాత్రములచే
నిన్ను బంధించి—చేరించి, పూజించి, భావించి, పాదంబు
లబడి,—జాలిగదుర వేడి పాడి కొనియాడినను శిలాసుయం
దనై చలించకున్నావే :

సీ. భవము లిమ్మని నగుదని జేయవలెను
నాదిమభిక్షకుం దగుగు నీవు
కింకాభరణములఁ గాక్షింతుఁన్నఁ గా
లాహియే నీ సువర్ణాభరణము
నన్ను చల్లనిచూపునఁ జాతు వనుకొన్న
దగ్గఁబడియు నేర్పొలు నీది
నిలువ నాకించుకనిద నిచ్చెదవన్న
కలకశ్యకాసంబు కాపురంబు
ఏమికోరెదనని దాఁగి తిన్నినాట్లు
శంకరా ! కోర నట్టిసౌఖ్యములు నన్ను
వలచివాడను నీపాదపద్మసేవ !
వేగఁ గాన్పించవే! నాకు విశ్వనాథ !

ఓ యాశ్చర్యవర్తల! నీవు భక్తమలభుండ వని మునులు వేమాటు విను
తంక నాలకించి నిజమని నమ్మి నీపాదసేవ కాశించి పూజం
చితి ! నీమదిని రంజింపఁగోరి యిట్టుటి కొకటినివా సహస్ర
ములంబుల క్షీరాభిషేకం జొనరించితిని. నీ దాఘటం బొక్క
టియు నీవు దర్శనం బిచ్చెదవేని యానందంబున నభిషేకింతు.
ఇక నీ కృతీయాశం బగు నీశిలాంగంబును బూజింపలేను.
నీ నిజరూపంబు నభిషేకింకఁ దలంచితి. దేవా ! తివ్రంబగు
భక్తి నీయందు నావ్యాదయంబున లగ్నంబుఁజేసి ఘోరతనం
జాచరింతును—రక్షించెదవా ! నీవు భగవంతుడవు. కాదేని
నీవు కేవల మృహభిమానంబున మునులుపృష్ఠించిననిర్మాణ

భూతంబు— నీ భక్తవాత్సల్యంబు నేడు కృదస్థింపుము.

నేనిదె ధ్యానసమాధి దవలెద (తనమునం దుండును)

దేవ—అయ్యో! ఈమహాత్ముడగు శివానందమహర్షి యెట్టిరథం
బుగావించినాడు! శివబ్రహ్మ బీయన కింకరు బ్రసన్నుడు
కాడయ్యెనే? నేనుగో సహస్రస్థులూభిషేకంబు పూర్తిసం
గ్రహము. ఈయన ధ్యానసమాధియందీ లేయనప్పటి కీభగవన్ని వే
దనమును సిద్ధపఱచెదను

[విష్ణుమూర్తి శుశుక్లంగుఁ డగువృద్ధుని రూపమునఁ బ్రవేశించును]
(అనుబంధము 1)

వృద్ధ—కింపితస్వరము? అయ్యో! ఎవరు వారు? మహాత్ములవలె
నున్నవారు. ఒక్కొక్కరి మన్నన నిడి నాప్రాణములు నలువ
వేడుచున్నాను.

దేవ—ఓయీ! ఇది శివాలయము. ఇది కర్మసత్రముగాను. ఇంకొక
చోటికిఁ బోము.

వృద్ధ—అయ్యో! దుగుల వృద్ధుడగువా! ఆకలిచే మూడునాళ్ళ
నుండియు బడలియున్నాను. ప్రాణములు శోషిల్లుచున్నవి.

దేవ—ఓవృద్ధకాహ్లాణుడా! అట్లయిన కొంచెము తాళుము—
భగవన్ని వేదన మెనపిదన నిన్ను సత్కరించెదను.

వృద్ధ—అయ్యోయ్యో! ఈగోచర నాప్రాణములు పోవునట్లున్నవే!

దేవ—ఎన నేనొచేయుదును. భగవంతునికిన్న నీ వసకమా యేమి ?

వృద్ధ—నాయనా! కడుపార నాకొక్కముద్దఁ జెట్టిన భగవంతుడు
సంతరించును గదా ?

దేవ—నీ ప్రస్తుతివలె నున్నావే!—భగవన్ని వేదనము కాలేదనిన
మరల మూఱాడదవేమి ? ఇన్నిదినము లన్నయితఁ బ్రదికిన
వాడ వింతలో చచ్చెదవా ?

వృద్ధ—(కిందఁబడి) అయ్యయ్యా! నాకు శోష వాదముచున్నది నాప్రాణము లింక నిలుచునట్లు లేదు, ఓ బ్రాహ్మణుడా! రాశి డన్నమాను ముందుంచుకొని, ఆకలిచేఁ బ్రాణములు విడువ సిద్ధముగ నున్న బ్రాహ్మణుఁకుఁ బిడికెడన్న మిడక, నూరక కాలయాచనము చేయుచుంటివా? శివార్చనము చేయుదుఁ బెద్దఋషివలె నున్నావే! ఏ కింశిమాలిమైన జ్ఞానము నీశ్వరుఁడు ప్రసాదించక పోయెవా? అయ్యయ్యా! తాటియాకుల మంటవలె వాగర్భిగోళము నాకలికాప్పించ్చియు మంట పెట్టుచున్నది! ఈశ్వరా! కడుగోభియగు నీపాదవికడ పన్ను బాటవైది—కంటి కింకగు కడివె డన్నము నెదుటనుంచియు, నన్నాతిలింగో జంకు నెంచితివా! అయ్యా! నీకుఁ గడు పున్నముండును. నా యాకలిఁ దీర్పుము. నాకింతయన్నముఁ బెట్టుము. అబ్బబ్బ! యుద్వాధ—యుద్వాధ—తిన్ ' ఏమి చేయుదును. నాప్రాణములు పోకున్నవి.

జీవ—(తనగా, అయ్యయ్యా! ఏమిది? సిహ్మరణముగ బ్రాహ్మణుఁడు ప్రాణములు విడుచునట్లున్నాడే! ఈశ్వరనివేదనంబు గాక నేనెట్లీతని కాశుర మీయ నేర్తును? ఓ పారుడా! నీవు పన్ను కారణముగ సిందించుచున్నావు.

గీ. ఈమహర్షి శివానందఁ డీశ్వరునకు

సేవఁ జేసి కైవల్యంబుఁ జెందఁగోరె

నాతఁ డలిగిన ఘోరశాపాన్నికీల

లందు మనమిద్దఱము భస్మ మొడుమయ్యె.

కావున నీశ్వరనివేదనం బగునంతదనుక నీవు శాంతింపుము; భగవత్ప్రసాదంబు లభించగలదు.

వృద్ధ—(శోకముతో) ఓరీ దుష్టుడా! ఏమంటివిరా! నీ యాశ్వర

నివేదనంబగు నంతదనుక నే నాగవలయువా! ఈలోన నే
జచ్చిన నాశివమునోట నీయన్నంబుఁ గూర నెంచిరివా! నీజ్ఞాన
మేల కాల్పవా! నాకడుపుమంట నీనూటలచే జల్లారువా?
ఛీ! నిన్నుఁ బ్రార్థించుటకన్న మాధ్యము వేఱలేదు. నేనే
నాయాకలి. జల్లార్చుకొందును. నాప్రాణములు పోవు సవస్థ
వచ్చినప్పు డింకను నీమానత్రిక వేదియుండువా?

(అనుబంధము 2)

బలవంతముగ భుజిండుబోవుచు.)

దేవ—ఆ! ఆ! ఓరిగున్న బ్రాహ్మణాశివమా! భగవద్దామణాలు
సల్పిన నోట్టికిఁగాక, నీ యత్యాచారమును నైరింతువా. ఆ
కృతాదమును ముట్టివా చెచ్చెదవు.

వృద్ధ—పో! పో! ఆకలితో నున్నప్పు డిన్నముతినినఁ జచ్చెదవా!
ఎంత బిట్టివాఁడవు. (తినుచుండును)

దేవ—(కోపముతో)

ఉ. పాకపుబుద్ధి నోరితులువా! పరమేశ్వరదత్త దేవసే
వాపరతింఱిమైన యువహారమునంగు నురాళనంది, నా
వాపరిభావలాడి యశంబు కిళింకముసేయనున్నము
కోరిన నవ్వనిహరిములకుం గురిగా నొనరిండుతేనెదన్.

(బెత్తిమునఁ గొట్టుచున్నాఁడు.)

వృద్ధ—(కాధనంది) హా! దుష్టా! దురాత్మా! నన్నెట్లు కృహరించి
తివిరా పాకీ! పాధువులం దీశ్వరుఁ డుండునని యెఱుంగనిమంద
మఱీ! నన్ను కృహరించినందుల కీజన్మమునఁ గాకున్నను పైజ
న్మమునైన నీ నీశిక్ష సనుభవింపకబోవుదువా? నాక్షోభ
నిన్నింతతో విడుచువా! నాశరీరమునందలి దద్దులు నీశరీరమునఁ
దోల ననఱచిన ట్లటవకబోవుదువా?

ఉ. సాధులదారి గానక వసాధుగతిం జహుళభృమత్తలో
పాధికవృత్తిఁ నూటికొత్తనను గాటిఁ చేరువైన, యు
ద్వాధితునిం బ్రహారముల పాటొనరించితివే దురాత్మ! నా
బాధ భవిష్యజన్మమునఁ బాయక నిన్నలయించుఁగావురన్.

(నిష్క్రమించును.)

దేవ—(తెల్లపోయి) హా! హా! ఏమి యీదురాలాపములు! నాశ్రీ
వదము లెట్టిశాపవాక్యముల నాలకించినవి! కలకటా! నాశ్రీ
దుర్గతులు కలుగనున్నవో కదా! ఆమహాత్ము డెవ్వఁడో న
స్ఫురీతు సేయనేరెంచిన వరమేశ్వరుడై యుండును. నేగింబుగ
నరిగి యీరనిం బ్రసన్నునిఁ జేసికొని మరలుగొని తెచ్చుడఁగాక.

(నిష్క్రమించును.)

శివా—(కన్నులు తెరిచి) హరహరా! నీకింకనుఁ గృపకరాలేదా!

ఉ. ఎంతలేవంబుఁ జేసితి ఁజించితిఁ బూవులపూజచేసి నా
స్వాంతమునందు భక్తి నవిశంబు నిబద్ధుని జేసినాను నీ
వెంతయు భక్తివత్సలుడ వీతుడవే యనుకొంటి గాని నీ
వెంతశిలామయుండ వని యే నఱుగన్; గడు మీసహాయితన్

ఎన్నిదినంబు లెంతవెగలిన్ దురాపసంది నిరాపజెందితివి! చీ! నీవా
భగవంతుడవు! నీవు భగవంతుడవే యైన నాయాశలు
వీసరఁజెందువా! భ్రయత్నము భగ్గునుగువా? నాపూజలు
వ్యాజలగువా? నాభక్తి దురుక్తియగువా? ఈశ్వరుడు లేడు
లేడు. ఇది సిద్ధాంతము.

గీ. శవమువకు వందనంబులు నలిపినట్లు

శిలను శివుఁ డంచు మిగులఁ బూజించినాడ

ఈశ్వరుఁ డొకండులేడు మహీతలమున

వెకలులై భక్తులగువారు తెట్టివారు.

శిలలు-విగ్రహములు-దేవాలయములు-జనములు-తపములు-పూజలు
పునస్కారములు—అన్నియు ననంతములు. జగద్వంచకులచే
నివి నిర్మించుటయే దేవుడు లేడు—దయ్యము లేడు—ఓరీ!
ఈశ్వరా! నీవుచూయ్యాలచే గల్పితమైన పాపపూరిత
వ్యక్తివి! కానిచో-నిన్ను నాకన్న గొలిచి నేవించినవా
డెవ్వడు? నాథక్తి! వశముగాని నీవు దేవుడవై విజయగ
నున్నను నాకు నీరెక్కయేమి?

నీ అతిథికి పారవశ్యమున నీపై దండ
కములు బాదిన నుదిగరుగదయ్యె
శ్రమజెంది వివిధపుష్పములు గడించి నిశ
బూజించ నవియెల్ల బుగ్గియయ్యె
క్షీణాధిపతులు జేసి నేవించిన
బూదిన వన్నీటివోరె నయ్యె
మహిమోపహార సమర్పణంబునైన
నీదర్శనంబు గాన్పించదయ్యె

గీ. సాంబుడవు గావు నివౌకదాంబికుడవు
శంభుడవు గావురా పాపనంధవుడవు
ఈశ్వరుడ నివుగావు భూదేశ్వరుడవు
శంకరుండవు గావు నాశంకరుడవు.

ఛీ ! ఇంక నిన్ను దలంకునూడదు. నీతోడ నాకేమిచని ?

[దేవలుడు వ్రేవేళించును.]

దేవ—(తనలో) కటకటా!

గీ. తనకు చువహారములను సిద్ధంబునీయు
నను బరీక్షించ నే తెందినా దరిండు

కరుణజూచిన జగదీశుఁ గాంచలేక

బాధపల్పితి నాబుద్ధి పామరాను.

గురునితో మనవిజేసెదను. (దగ్గరకుఁ బోయి) మహాత్మా ! శివానంద
మునుందా ? ఎంతయు మీసము ఘటల్లిపది, నేను భగవదత
చారంబు పల్పి పాపం బొడిగట్టుకొంటిని

శివా—దేవలా! నీకింకను భగవంతునియెడ వీర్చివదలలేదా ? యె
నికేమైనది ?

దేవ—అయ్యో ! ఏమని మనవిచేయును ' కేశవరసవేదనాబునై
నే డీయకహారంబులను సిద్ధముచేయుచున్నతటి క్షుద్భావచే
నలసిన వృద్ధునిరూపంబున నాకరమేశ్వరుఁ డింగువచ్చె ; నే
నాతనిం బ్రవాచించి నాక నీశిక్ష నకుఁబ్రొజస్సంబున నగునని
కేకించి యదృశ్యుడయ్యె.

శివా—(నవ్వి) వెట్టివాడా! ఇదియ నెదింతకు పేతువు ? చాలు—
నికరమేశ్వర భ్రమ' వాటొట్టి ముచివనిచేసితిని ' కొల్లంబు
నో బోనిచ్చితివా ? తల దిటుగవలసియుండెను.

దేవ—(తెల్లబోయి) మహాత్మా ! ఏమిది ? వికరీశముగ నెలవిచ్చితిని.

శివా—వికరీతమేమి ? కరమేశ్వరుండనువాఁ డొకాడు గలఁడని నెదిం
కను వెట్టిభ్రాంతిఁ బెట్టుకొనియుంటివా ? ఈశ్వరుఁ డెందును
లేడు.

కా. ఏకీ ? కప్పడఁడని కన్నులకు నాయాసుండొకండున్న వాఁ

డేడి యెందు నెంచె ? భక్తులకుఁ గాఁడే వాఁడు పరీక్షకుముగ
లేదా కల్పితపూరుషుండు మొరలాలింపండు రక్షింపఁ డి

యేడాగోడపు రాతిజాన్ముకయి కాడే ! నేశ్రమం బెరికిరికి.

ఈయకహారంబు నానినై సిద్ధముచేసితివా ' చీ, చీ ! నాకన్నులకిది
కలుషపదార్థంబుగఁ గాన్పించుచున్నది. (కాలితోఁ దన్నును.)

దేవ—అయ్యయ్యా ! ఏమిది మహాత్మా ! బుగుల వనచారంబునెల్లు
చున్నాను. ఇం కొక్కఘటంబు క్షీరంబునో నభిషేకించిన
నాదేవుడు కృపన్నుడగును గదా ? ఎందుల కీశోందఱపాటు.

శివా—ఏమీ ! ఇంకను శోందఱపాటనుచుంటివా ?

సీ. ఉదయగముల రోసి యువచాసనులు జేసి

జల్లించి నేను సుష్కింతులేదె ?

కందాగ్నులందు దీప్తశకంబు గావించి

భీషణవీరము గావించలేదె ?

ధృతివహారాత్రులు లేనల్లరానికి

చేతులారంగు బూజు చేయలేదె ?

బలవంతముగఁ గొంత ముఖగురాచిన జగ

దీక్షా ! యటాను నుతింతులేదె ?

గీ. ఎట్లొకఁడు జేసితి నితనిసేవ

నితఁడె కీజనుకృతైహికయేన నేడు

నాకు గావించ కీయభిషేకమునకె

వేదియన్నాడె నీ కిది వెట్టిగాక.

ఈఘటంబునోక నీది నభిషేకింపు టిది వెక్కడిది? నీది నీలింగమువై
బగులగొట్టి నాదారి నను జూచుకొందును.

క్షీరఘటంబును శివలింగమువై బగులగొట్టి లింగము

బ్రేద్రైత శంకరుడు కృత్యమగును.]

శంక—ఓరీయూధా ! శివానంద ! తాలిమిలేని మరహంకారి వగు
నిన్నుఁ బరీక్షించదలంచిన నేనే యాశ్వరుడను !—ఇంక నీ
కీజన్మాలున ముక్తిదొరికెను. ఈపాపంబునకై నీవు మ్లేచ్ఛజన్మ
ముం గాంతువుగాక!—నిశిష్యుం డగుదేవలుండును తిన్నుఁ

బీజీంప వచ్చిన శ్రీమహావిష్ణువు నెఱుగలేక వ్రోవారించెను.

అందులకై పునర్జన్మంబునఁ దీవ్రంబుగ వ్రోవారించ బడిగలడు.

శివా—(విభ్రాంతినంది) అకటాటా! ఎంతమూఢుండనై పరమేశ్వరు
నెఱుగలేకపోయితిని! (చేతులు జోడించి)

దండకము.

ఓదేవదేవా! మహాదేవ! కైలాసవాసా!—యజ్ఞాండాభి
రేళా!—సమస్తారినాశా! భవద్ధివ్యమాహాత్మ్యము నిమనాశ్రయ్య
విజ్ఞానముం బొందఁగా నెంతవాడని గృహపూర్ణ సౌఖ్యమునన్ గాది
రక్షింపుమా! నిస్సహాయుండ దీనుండ నజ్ఞానరూపాంధకారంబునం
గన్ను గానంగలే కిట్లు దూషించి నాశంబు నేగింటి నివంటి యీశుం
డధీశుండు నావంటిపాపాత్ముడోపంబులకై నైది కాపాడఁగానెవ్వరై దె
య్యమానాధ! పాపాత్ముడక గోళుడక, ముష్టుఁ డంగష్టుడన్నీను,
నాయందునం దిందుమూఢత్వముం జాపి నిరూపముం జాపినా వింక నే
ధన్యుడైతిన్ మహాత్మా! దయం గావరమ్మా! భవచ్ఛాపముం జాపి
కార్యణ్యముం జాపి రక్షింపుమయ్యా! సురశాస్త్రిసియ్యుత్తమాంగా య
మార్థమలాంగా!—యపాంగా! శుభంగా! సమస్తే సమస్తేనమః
దేవ—దేవా! కృపాభావా!—

గీ. ఇంతవఱకును జన్మ లనేకములుగఁ

గాంచి యికముందు నాకిట్లు గలుగదంచు

సంతపించిన నిది యిట్లు సంభవించె

నట్టులో మమ్ముల సమగ్రహింపు మయ్య.

శంక—శివానంద దేవలులారా! మహాభక్తుల రగుమీకుఁ గల్గిన యీ
ప్రాప్తికి నాకు మిగుల విచారముగ నున్నది. భావిజన్మంబు
మీకుఁ దప్పనేరదు. అప్పుడు మీకు భగవత్కటాక్షముగలు

గును. శివానందుడే తానీహగను, దేవలుడు గోవన్న యను
రామదాసుగను జన్మింతుకు. ఇంక మీ రరుగుడు.

(శంకరుడు తిరోహితుడగును.)

(నెర వ్రాలును.)

అయ్య

రంగము.

కొండకల్లియందు రామభజనమందిరసమీపమున, గోపాలదాసు,

మాధవశర్మ ప్రవేశించుచున్నారు.

గోపా—మిత్రా! మఃగోవన్న భక్తి నానాటికి హెచ్చుచున్నది.

గోపమంతయు రామమయమై యని భావించుచు సర్వమును
మఱచియున్నాడు. ఈభక్తి యారోపి సంసారకార్యములను
గూడ మఱచిచున్నది.

మాధ—గోవిందకాశ్రీ! అద్వితీయమైన శ్రీరామచింతనామృత
పానంబున నానందమందు కరమభక్తులకు సుసారదీపియేల?

జే. గీ. పాశుభీకరారణ్యదవానలంబు

భయదసంసారవారాసిభవ్యనాక

రమ్యమైనట్టి రామమూర్తిం బటంచు

జాటుడే నేను గోవన్న సఖుడ! మనకు.

ఈతనిభక్తి చూడగా గ్రంథములయందు మనము చదివిన ప్రహ్లాదుని
కంటె మించియున్నది.

గోపా—ఏమో నీ వట్లు చెప్పుచుంటివిగాని నాకుచూర్తి మిత్రనిభక్తి

యం దంత విశ్వాసములేదు. ఏమందువా? ఇప్పు డీతనికి భక్తి

యేల? ఇట్టిభక్తుడు వినాహము చేసికొననేల? ఈతని తాత

రిండుగ్రులు ప్రాదరాజాదుసంస్థానమున గౌరవమైనపదవుల

యందుండి మిగుల ఖ్యాతిగడించిరికదా? ఈతడుగూడ నట్టి

దానికై యేల వ్రయత్నింపఁడు. ఒకవేళ పూర్వ లాభించిన
 ధనమున్నదికదా యని వలకుచువేమీ—అగుగాక! ఏదియేని
 యున్నతోద్యోగమునకై యీతఁడు వ్రయత్నించినచో నో
 తొందయందు గాకుండువా? చూడు మీరని మనమాను
 లగు నక్కన్న మాదన్నలు. రావీమాకు ముఖ్యమంతురై
 యెట్టిసంపదలతోఁ దూఁగుచున్నారో! ఈమధ్య నే నొకసారి
 ఇ'తొంద తీగినప్పుడు వారి వైభవముఁజూచి యద్భుతమంది
 నాను. ఆహ! ఏమిభాగ్యము! ఏమి యేమగులు! ఏమిగుట్ట
 ములు! వారిమగదిరముముం దెందఱురత్నకథలు! విద్యావా
 తుడగు మన నోవన్న కూడ వారిప్రాపును బొంది యేదియైన
 నున్నతోద్యోగముఁ జూచుకొనరాదా!

మాధ—వెట్టివాఁడా!

మ. తురగస్థందనమత్త నామజలస్తామాదివిద్యాబరా
 భరణామాల్యమవస్తుసంచయముపై భ్రాంతుక దలారన రమే
 శ్వరపాదాంబుజదింతనాకరమహాభాగ్యవ్రభాశీకరం
 వరచే నెప్పటి పుణ్యకాలికి దృఢప్రాయాలు కాదే నఖి.

నోపా—ఏమిఁగూడ నోవన్న పుర్వ తీరినది. సంసారమునందు నికుఁ
 గూడ విరిక్తి పుట్టునుగాఁజాలు!

మాధ—నోవన్న కిప్పుడు సంసారముపై విరిక్తి యున్నదా?

నోపా—ఇప్పుడు లేదు. ఈవెట్టిభక్తి ముట్టి మనంబును గట్టిగ నాటుకొ
 న్నచో నట్లే యగును. కాకున్నచో రాముఁడు భగవంతుఁడని
 నమ్మి యీతఁ డిట్టిభక్తిని బూనివాఁడు. సామాన్యమానవుఁ
 డగునాతఁడు నారాయణుడని యెట్లు స్థిరపఱుగలమా.

నోవన్న—(తొందరగాఁ బ్రవేశించి) నోపాలకాశ్రీ! ఏమంటివి

శ్రీరాముఁ బాదినారాయణుఁ డగుట చెల్లనిమా? ఇంకను
నీ పీయజ్ఞానమును విడువలేదా? దా !

నీ హరుని కోడండంబు నవలీలగాఁ దుగ్గించి

యవనిజన్ బెండ్లాడినందువలన

తూత్రీకాంతారంబు ఖండించుభూనురు

రాజులో నోడిందినందువలన

ఖరదూషణాదిరక్కనుల నెక్కండె శౌ

ర్యమునుబేర్చి దుష్టాడినందువలన

జులకాలియైనట్టి వారిని నెక్కకోల

నదృష్టింబుగఁ దుగ్గించినందువలన

చే. గీ. నల్లిపై సేతు నిర్మించినందువలన

నమరవై నావణుఁ గూర్చినందువలన

వాదినారాయణస్వామి యగుటఁ బెలిసె

రమ్యగుణమూర్తి శ్రీరఘరామమూర్తి.

అమృతాత్మని చృత్రావము మనవంటి శుల్కజ్ఞానమనన్ము లెటుంగఁ

జాలరు. కావున నిదిత్రముననున్న శంకలఁ బాటఁదోలి, భగవం

తుఁడ; శంకాగతత్రోగిబిరుదాంకితుఁడు; భక్తజనసంరక్షణ

దీక్షాబద్ధకంఠుఁడు—అగు; ఆశ్రీరాముని మనసార మన

మండలమును గలిసి యొకసారి కీర్తితము. (ఎదుటఁజూచి).

అరుగో ! భజంతులగు మన సంగడిం దీ)ం కా వచ్చుచున్నారు.

[కొందఱు బాలకులు వత్తురు.]

గోత—

వాదనామక్రియ—చాపుతాళము.

శ్రీరామనామాం మరువాం మరువాం ।

సిద్ధము యమునకు పెరువాం పెరువాం! శ్రీ!

గోవిందునేవేళ గొలుకాం గొలుకాం ।
 దేవునిగుణములు దలుకాం ఎలుకాం ॥ శ్రీ॥
 విష్ణుకథలు చెవుల విందాం విందాం ।
 వేరేకథలు చెవుల మందాం మందాం ॥ శ్రీ॥
 రామాదాసులుమాకు సారాం సారాం ।
 కామాదాసులుమాకు దూరాం దూరాం ॥ శ్రీ॥
 వారాయణుని మేము నమ్మేం నమ్మేం ।
 వరుల వికను మేమునమ్మాం నమ్మాం ॥ శ్రీ॥
 మాధవవామయ మరువాం మరువాం ।
 మరియమలాధకు వెలవాం వెలవాం ॥ ఎ॥
 అవనిజవరిసేవ మానాం మానాం ।
 మతియొకజోలంటే మానాం మానాం ॥ శ్రీ॥
 భద్రగిరిశుని కందాం కందాం ।
 భద్రమునో మన ముందా ముందా ॥ శ్రీ॥

(అందఱును గలిసి పాడినపీఠ్యులు)

గోప—శ్రీమద్గీతారమణ గోవిందోపాధి (అందఱునునల్లయిందురు.)

[కవీరు వ్రాసేళము.]

కవీ—(రసగో) ఆహా ! ఈవ్రాసేళమున శ్రీరామనామామృతము వ్రాసఁగొనుచున్నదే. (ఎరుటఁజూచి) ఇరుగో ! వీరందఱును శ్రీరామభజన సేయుచున్నారు, నేనుగూడ వీరితోడ నీయా సందమును జొందెదను.

నవరోజు—అటకాళము.

భజరేమానసరామం! భజ! భజరేజగదధిరామం! భజ!
 కరధృత కరజోదండమ్ । కరితుండాయత భజదండమ్! భజ!
 చాళరథే నరసింహం! భజ! చాళరథేనురసింహం! భజ!

కొనల్యా జనుభాగ్యం! భజ! మైధిల్యాలోచనయోగ్యం! భ!
 ఆవనరజలజభవేంద్రం! అగణిత గుణగణసాంద్రం! భజ!
 మాయామానవదేవాం! మునిమానస రుచికరగేహం! భజ!
 యావమదనకర కోటిం..నతభూవమద్దనకరకోటిం! భజ!
 శ్యామజలధర శ్యామం! సాంబశివాశ్శీరి కామం! భజ!

(గోపన్న మొదలగువారిని నవహించుచున్నాడు.)

గోప—(కబీరుని జూచి) ఆహ! ఈమహానీయు డెవ్వరోకదా ?
 ఈతనితేజ మద్వితీయమై యున్నది. ఆకారముజూడఁ దురు
 ఘ్నునివలె నున్నాడు రామనామచింతనగానంబున మాహ్మీ
 దకుంబుల కివరిమితాన్లదంబు గొలిపినాడు. ఇట్టిమహాత్ముడు
 మేచ్చుఁ దెవనేమి!

గోప—ఈతఁ డెవరో మేచ్చుచుగా నున్నాడు. (కబీరుని జూచి)
 ఎవరయ్యా స్వామీ! నీవు ?

కబీరు—నాయనా! శ్రీరామభజనాంధవరులకుఁ గులముతో నేమి
 పనియున్నది ?

గోప—అదియంతా యివ్వఁజెందుకు ? నీవెవ్వరవోచెప్పుము. నిన్ను
 చూచిన మా కనుమానముగ నున్నది.

కబీరు—ఏనుని యనుమానముగ నున్నది?

గోప—మేచ్చుడవని.

కబీరు—నిజమునే కనిపెట్టినాడు. ఇతఁ నందియమేయున్నది.

గోప—అనుకొన్నమాట నిజమే! కొంతరిసినావు. తులకపు నీవు. బ్రా
 హ్మణులమా మేము. ఏదోకొంచెం రామస్మరణ చేసికొనుచుం
 డఁగా నిక్కడకుఁ జేరినావే. చాలుచాలు; దూరముగనుండుము.

గోప—మిథిమా! గోపాలశాస్త్రీ! మహాత్ములతో నిట్టి యనవసరవృ
 థంగ మేల చేసెదవు.

చ. అతడు తురుష్కుఁ జేయఁగును నైనను నేమికోటంత; జానీ
వలివి మనంబునగ నిలిపి భక్తిమయిగ భజియుండు వీనినిగ
మరివిడలంపుమయ్య మొకమాన్యునిగా; పటుగాకయున్న నీ
గతిఁ దవరారునీ! యదే జగన్నుల తేజము జాడు మోమునన్.

గోపా—గోపన్నా! నీవెప్పుడును గాహయగుడ్డలకట్టుకొని గడ్డము
మొడుకొనినవారు వచ్చినప్పు డిట్లే వలంతులగుండువు. (కబీరుడు
జూచి) సాహేబు నవ్యాసిగాయా! దయచేయండి. మీరు యీ
సహితమునకు వచ్చుటచే స్వావముగూడ జేయవలసివచ్చినది.

కబీ—వాయనా! నేను తురుష్కుఁడను; నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు. నేను
రామభజనసేయుట కర్హుఁడనుగానా! నీవపూనిన యీ మువివే
కపుభక్తియందు ముక్తియున్నదనియేనా నీయభిప్రాయము?

జా. అశేషాదలనాను గొల్పినచు వివ్యాబుద్ధుల సర్పినన్
గాశీశేతుగయాప్రయాగముల నుత్కంఠామతిం జీవన్
రాశీధూతక భావమైన వరమూర్తజానమీ లేనిచో
నీకుం డెట్టులొసంగు మోక్షమును నీ యాభక్తిగ ఘోషురా.

వన్నుఁ దురుష్కుఁడని తిరస్కరించితివి. మీపురా యిలనెప్పుడయినఁ
జదివెతివా?

సీ. రవివంశజులగురుండు పసిష్ఠునిరమణి

ప్రార్థింపించిన వంశమేది?

రామాయణంబును వ్రాసి యశంబును

గొన్న వాల్మీకి యేతులమువాడు?

భారతామ్నాయంబు వ్రాసిని యాచరా

శరని కుమారుని జన్మమేది?

జీవహింసమొనర్చి జీవించుచుండు ధ

ర్మవ్యాధునికులంబు మంచిదగునె?

తే. ౧. కులమునోఁ జనియేను, నిశ్చలమభక్తిఁ
బూని పారెఁ గొల్పువారికిఁ బుడమియందుఁ
జరమవిజ్ఞానముండనివాడ వగుటఁ
జులకఁజాలితి నీభంగి జాగ్రహుండ.

నీవిట్లు కలికిరివని నే నాగ్రహించువాడను గాను. కాని నీకు జ్ఞానము లేకపోయింది కదా యనిమాత్రము చింతపడుచున్నాను. మా నవ్వును ముందు తనయిందియమును దాను జయించుకొనవలయును. నేను నీ వనుభేదమునువిడిచి, యహంకారరహితుడై, నిష్కల్మషహృదయుడై విరాజిల్లునప్పుడే ధన్యుడు. ఇదియం గాని నెఱవ నహవానముచేరి జ్ఞానమును, జ్ఞానముచేత వైరాగ్యమును, వైరాగ్యముచేత ముక్తియుఁ గలుగును. అంతియేకాని, చిత్తము నిర్మలముగాకుండు బిలిచిరిక నా యిబలవంతముచేత వచ్చి భజనసేయించునంతచూత్రమున నీవు ధన్యుడవుగావు.

మాధ—(తనలో) తురుష్కుడైనను, నీతనివాక్యములు నా కప్పురము గొలుపుచున్నవి. తిఁగిదివినడొంక కదలునన్నట్లీతఁడు పురాణములలో విషయములు చెప్పుచున్నాడు. నీనిమాటలకు గోపాలశాస్త్రి మరల జవాబు చెప్పక తలవంచుకొన్నాడు.

గోప—(తనలో) ఈమహానుభావుఁడు రామసేనాధురంధరుఁడుగాఁ గనపట్టుచున్నాడు. నిశ్చలమైన భక్తిచే, భూరివైరాగ్యముచే, శ్రీరామదేవుని నీతనిహృదయమందు గట్టిఁబంధించి విరాజిల్లుచుండిన మహావీరుఁడని, యానినిముఖంబున నున్న తేజమే చాటుచున్నది. శ్రీరామచంద్రమూర్తి, నామూఢభక్తికి సం తసింది, యామహాత్మునిచే వహ్నుఁ గృతార్థుని జేయించడలచి యిట్లు కంటిపెరిగితిమి తలచెదను. నే నభక్తాగ్రేసరుని శరణఁ

చాందెడగాక. (కబీరునుజూచి) అగ్రాశయగా, మహాత్మా! మీ
చరణారవిందములకు = ముష్కరించుచున్నాను.

(నమస్కరించును)

కబీ—(గోకన్నను జూచి) తండ్రీ! నీవును నేనును నమస్కరింపవల
సిన దారామానకే; మనల రక్షించువాడారాడే. నాయనా! నీ
చేరవ్వరో యడుగవచ్చునా?

గోక—గోకన్న యందురు. దేవా! తమిదివాస మెచ్చట?

కబీ—

చ. నిలచిచోట నిల్వకను నిరము ద్రావినచోట ద్రావక
బలుస్థలముల్ జరించుచునుభావమునందున రామచంద్రునిన్
నిలిపిభజించువారలకు నిక్కముగా నివసించునట్టి, స్వ
స్థల మొకఁడునునే జగతి ధన్యచరిత్రుడని వెలుగువే.
నన్నుఁ గలిగెందురు. నేను కులమునకు మ్లేచ్చుడనే.

గోక—(కబీరుని పాదములపైఁబడి) మహాత్మా! నీవు సామాన్యభక్తుఁ
డవు గావు. భగవత్స్వరూపుఁడవు. నాపాలిటికి గురుండవు.
అజ్ఞానవార్ధియందు మునింగియున్న నన్నుద్ధరింపుము.

కబీ—(తనలో, శతకు మహాజ్ఞాని. శ్రీరామమంత్రోత్తరజేశమందు
టకుఁ దగినవాఁడు. (అగ్రాశయగా) గోకన్నా! శ్రీరాముని
యందు నీ కున్నభక్తికి సంకసించినాను. జగంబున శ్రీరాముని
మించినదెవము లేదు. రాముఁడేవిష్ణుమూర్తి. శతసహస్రసా
స్కారోర్జస్వలమును, విద్యుల్లత కావదాతవివిభోద్యద్వైజయంతీ
యాతమును, వేధాకుధండ్విట్పుముఖ దేవాగ్రేసరోపాసితమును
చంద్రహాస్సూర్య నక్షత్ర సంతట శరపాసాద సాధనార్థ
వ్రజఁబును, శతకోటి దినకర బృతికోటి మంవగాక త్రైవి కేవల
సూరితమను, వఖలదిగ్గిరితగేహపూర్వా సర్వాస్యాహ మణి

ఘృణితాళి తాంబూలమును, నశాంతశోకమోహముల్పాసా
నాజరామ్యత్వపరితప్తాజగమును నగు నైకుంఠపురంబున
నెలకొనియుండి సర్వజగంబులఁ జరిపాలించు శ్రీమన్నారాయ
ణుడే రామునిగా భావింపుము. ఆశ్రీరాముని ప్రభావంబు
వర్ణించుట కావద్దగర్భాదులకైన శక్యముకాదు. అతడే
ముక్తి సందాయకుడు. అతడే సంసారరక్షాకరోత్తరకతార
కుడు, సర్వవేదములును, సర్వశాస్త్రములును, సర్వయోగము
లును, సర్వయోగములును, స్వధర్మములును, సర్వకర్మము
లును, సర్వతంత్రములును, సర్వమంత్రములును—నాతడే.
శంభువిశ్వంధరాంభోజభూయావదృశ్యుడై పొల్పు నమ్మహాను
భావుని, నాత్మయందు నిలిపి సేవింపఁబాలక, వారణాసి
హోద్వార మాయా గయా ద్వారకాది పుణ్యక్షేత్రములను,
జాహ్నువీ సింధు గోదావరీశోణ నర్మదాకృష్ణవేణి ప్రముఖదివ్య
సౌవంతులను, భగవంతుఁ డున్నాడని కేవల భ్రాంతిని యజ్ఞ
వాంఛ కారమున మునిగి కొండలు చరింతురు. పూర్వాపరాలో
చనజ్ఞులైన కొండలు శ్రీరామదివ్యకథాచాల కల్లోలదోలాను
రాళాయనగానాత్మలై, యంతఃపరితాపంబులం దోలి లోకోత్త
రామూన్మితవల్మీకివినాహోత్సహోత్సాహముం గాంతురు.
(ఇంచుక యూరకుండి) గోపన్నా! ఇటురమ్మ. ప్రకాశరహస్య
మెఱిగించెదను.

గోప—స్వామీ! ఆజ్ఞ (సమీక్షించును)

కవీ—కరమధక్కుఁడ వగునీకు రామతారకమంత్రము నుపదేశించు
చున్నాను. వినుము.

శ్లో! శ్రీరామరామ రామేతి రమే రామే మనోమే
సపాసనాను తత్త్వం రామనామవరాసన.

గోర—(నైశ్చేకమును మూలఁబడి) అహ! గురువర్యా! నికటాక్షమున నేను ధన్యుడనైతిని. నాయజ్ఞానాంధ కారమునకుడివాకరుండవై రామమంత్రి ముఖదేశించితివి. మహాత్మా! ఈరామనామ మహిమకు నాటి మఱియొకటి లేదుకదా!

శ్లో! జయతు జయతు మంత్రిం జన్మసాఫల్య మంత్రిం
జనమరణభేద క్షేపిచ్చేద మంత్రిం
సకల రియమమంత్రిం సర్వశాస్త్రైక మంత్రిం
రఘుకతినిజమంత్రిం రామరామేతి మంత్రిం.

శ్లో! నిఖల నిగమమంత్రిం నిత్యతీర్త్యాఖ్య మంత్రిం
భవకులహరమంత్రిం భూమిహస్తాగ్రమంత్రిం
పవనజనుతమంత్రిం పర్వతీమీక్షమంత్రిం
పశుకతి నిజమంత్రిం పాతుమౌ రామమంత్రిం

శ్లో! క్రిణవనిలయమంత్రిం పాగినిర్వాణ మంత్రిం
కృత్తిపురుషమంత్రిం బ్రహ్మరుద్రేంద్రమంత్రిం
కృతకలసరిత రాగ ద్వేషవిర్మాళమంత్రిం
ఋషుకతినిజమంత్రిం రామరామేతిమంత్రిం

శ్లో! సరిసారసాగర భయాకవా విశ్వమంత్రిం
సాక్షాన్మృగముఖ జనసేవిత సిద్ధమంత్రిం
సారంగహస్తముఖహస్తవివాస మంత్రిం
తైవల్యమంత్రి మనిశం భజరామమంత్రిం

కవి—గోరవా! ఇవ్వను నేను ముఖదేశించిన మంత్రిమును నీవు నిరంతరము బోధించుచును. ఈతారకమంత్రిమే సకలకులంబుల మోక్షగూర్చి మీక్ష సాధారోపామునకు సోపానము. మఱియొకమాట. నీవు గోల్కొండ కరిగి తాసిమాను దర్శింపుము. కొలఁదిదివములలో నీ కున్నతోద్యోగము లభించును. దానం

జేసి, శ్రీరామభక్తి నీకు హేచ్చుటయేగాక, నీయశోషింపి
మము జేశమెల్లడల మోగినును! ఇంక నే నేగి వచ్చెదను. నీకు
శుభం బగుఁ గాక.

రామ—స్వామీ! అప్పుడప్పుడు మీచరణపందర్శనభాగ్యము నాకు
లభింపఁ జేయఁ గాగ్గిరించుచున్నాను.

కబీ—అట్ల యగుఁగాక. జయ సీతాగాం. (విష్కరించుచును)

రామ—(సంతోషముతో)

ధన్వాసి—ఆదితాళము.

తారకమంత్రిము కోరికదొరికెను-ధన్యుడనైతిని-టరన్న
మోహనమునదూరల పాలిటి మృత్యువునుచివలముక యున్న! తా!
మద్వికతో నితరాకరంబుల. చూములలో బడఁజోకన్న
హేచ్చుగ నూటయెరుదితిరువతు - తెలమి తిరుగఁబడిలేదన్న
ముచ్చటగా నాపుణ్యనకులలో - మునుగుట కనియేరుటికన్న
వచ్చెడికర్వపుడి-ములలో-నుడి-కటిపడుటయు మానక యున్న!
ఎన్ని జన్మములనుంచిచూచినను-ఏకోనారాయణుడన్న
అన్ని మాపుటై యున్న కరమాత్ముని-హమహత్మునికథవిన్న
ఎన్ని జన్మములఁ జేసినవావము-లీజన్మముతో విడువన్న
అన్నిటికిఁ కడపారిజన్మము - సర్వంబికి పుట్టుటనున్న! తా!

... ..

మాధ—(గోపన్నను సమీపించి) ఏమిగోచిన్నా! ఆమహనియును నీ
శేడియో రవాప్యము నువ జేసింది యిరిగివాడే.

గోప—ఏమున్నది! జగముంతా రామమయమని; ఇంతకంటె గావలసిన
జేమికలదు. దుత్తులారా! ఆశ్రీరామనామకృభావము వర్ణింప
సహస్రజిహ్వలు కలిగిన ఘడించుగినిననుఁ దరముకాదు. ఈ
శరీరము లక్ష్మీకములని తెలంది శ్రీరామనామస్మరణము చిత్తము
నందు స్థిరముగ నుండువల్లు జేసికొనుడు. అయ్యది సమస్తపాప

మూలను బోగొట్టెను. మానవులను కామకోధలోభమోహంధ
కారములయందు మునుగనియెడు. కాని యొక్కవిషయము
మూల్యమున్నది. నిశ్చలమైన భక్తి చిత్తమునఁ బదిలవలెను
కొనుట మిగులకష్టము.

ఉ. శ్రోద్ధయుఁ గాల్చియుం దనుము శౌచము నింకియవిగ్రహంబుహృ
చ్చుద్ధియు భక్తియుం దనుము మాన్యతవాక్యరిపాలనత్వమున్
బుద్ధికి భూషణంబులుగఁ బూజవలెన్ సతతంబు జేవతా
సిద్ధమాసింద్రావృజ్ఞాదగు శ్రీరఘురామానిపాదసేవకున్.

కావున ముందుగ వీనికై పఱియిత్నించి,

చ. వనజభవాదిదేవగణపదితుఁ డాహరి యాటఁ దర్పదా
ర్చనమునకంటె గాన వితరంబగుకృత్య మభీష్టికోపనా
ధనమితియిందుఁ గాన; వితరంబగుభక్తిని వానిఁ గొల్పింక
ఘనమతి నారఁ డిచ్చును, సగర్భతరం బగుమోక్షలక్ష్యవిక.

గోపా—మిత్రమా' గోపన్నా! ఇంతవఱకును సిద్ధుక్తిని జూచి నేనది
యొకవిధముగఁ దలచితిని. నీవు మహావిముఁడ వనునంగతి
నేను బోధపడినది నాచిత్తమును మార్పుకొంటిని, నియమాల్య
మగు నుపదేశమున నేను రామసేవకుఁడ సయ్యెదను. నన్ను
దయచూడుము.

మాధ—నేటినుండి మన మేమయివనునరే. అసత్య మాడఁగూడదు.
కోధమోహములను వర్జింతుము. సాక్షాత్ శ్రీమన్నారాయ
ణుడగు శ్రీరామచంద్రదేవుని హృదయమునఁ బాదుకొల్పి
సద్భక్తినిఁ బూజింతుము.

గోప—మిత్రీలారా! మన మింక గృహములకరుగుదము. రండు.

(నిష్క్రమింతుడు.)

ఇది పృథమాంకము.

౨

రామదాసు.

ద్వితీయాంకము.

రంగమ:—(గోల్కొండ- సభామందిరమున, తానీషాయురికన్న,
మాదన్నలును బ్రవేశించుచున్నారు.)

తానీ—అక్కన్నగారూ! (అనుబంధము 3.)

మ. భరణీభారము నిర్వహించునతః దాతృత్వోద్యోగ సందర్భా
గరుణాయత్త మనంబుతో నరయుచు గాపాడుటలే మూని, ని
ష్కరుణన్ రాజ్యమిదాంధవృత్తిః బ్రజల గారింపఁగాఁ జెల్లద
క్కరణం జేసిన భర్మహవియుఁ దిరస్కారంబు గాఁకును.

అక్క—పాగుమాగాయా! మీగుఁజెప్పినమాట సత్యమే. కాని, యిప్పు
డట్టివ్రోశంస యేలవచ్చినది?

తానీ—వీచున్నది.

సీ! భర్మజుండాది భూవరులు వ్రతిష్ఠింప.

జరకీర్తి నందినసింహాపీఠి

అలతురుష్కస్పృహతు లాజలసర్పి కా

సింహుఁగాఁ జాలినసింహాపీఠి

కర జేక రాజులు వదలనికోర్కె నా

సిందియించిన భువసింహాపీఠి

యశుభారతభూయః కాళరణమగుచు

శ్రీలచే నుద్భవసింహాపీఠి

తే.గీ. అశుభారతలయందగున నలరుచున్న

సింహాపీఠంబులను యిందు సింహాపీఠి

యట్టివాస్తినాపుంపీఠ మగుట! నేను

దీపగతి నందియందుట నెలయరొక్కొ.

మాద—తురుష్కాగ్నిగణ్ధా! మీరట్లు నెలవిచ్చుచుండిరేమి? యిగల్
చక్కవై యగు నారొక తేలుచే. సర్వవిధముల, నాధిష్టిపుర
సామ్రాజ్యలక్ష్మి యేకాంతియు లేక పాలించుటయున్నది
కదా!

తానీ—మాదన్నగారు! ఖైరంగ తేలు రాజ్యభోగాలవాదక్షుడని
చెప్పుగలదు. కాని యతిక్రూరుడు, హిందూమత ద్వేషి. నేను
సహజముగఁ దురుష్కుడనైనను, నాతే ద్వేషము వహించు
యొందినవాడగుటచే నాతిసవనీపాలనము నాకుఁ గూర్చియు
నున్నది. శిల్లీసామ్రాజ్యరమావధూటి యట్టివాని హస్తమున
బడవలసినది కాదు.

సీ. అది యధిష్ఠిరుడు సమృద్ధముతో రాజనూ

మాధ్వరంబును శిష్యులతోలు

అదివీరశౌర్యం దై నకృద్వీరతి

యతిధర్మమైన నేలివట్టిపలము

అది పాగుపామ్రై యశ్వరు బాతీయ

భావంబు నిలిపివల్లవ్యభూయ

అది తూరు భా తురుష్కా వసీశ్వరుల మ

యూరపింఛపుపీఠ మున్న నెలపు

శ్రీశ్రీ: అనుచు జనులెల్ల వినుతించ నలరినట్టి
మహితధీల్లీపురిమణి మాన్యుల ర!
కౌర్యమే వృధానంబుగా గాంచబడెను
పాదుషాచేతఁ బాలించఁబడుచు నుండె.

అక్క — మీరు నిష్కల్మషహృదయులును, ఉభయమహోద్ధారకులును
నగుటచే నట్లు నెఱచియుండిరి. కాని, సహజముగా తురు
ష్కచక్రవర్తులకు హింనువుఁ జూచిన ద్వేషము.

శాసీ — అది పెట్టిమాట. మామహమ్మదీయులయొద్దమాత్రము భక్తు
గ గర్వింతులు లేకయుండిరా? అందఱును మౌరంగళేబువలె నవ్య
మతస్తులను బాధించిరా ఇట్టి పన్నులుగట్టి వ్రజులను హింసి
చిరా!

సీ. తనకీర్తిచండికల్ దశశతకల్ గాయ జ
లాలుద్దీను కృథివి నలలేదె?
వ్రజులసౌఖ్యంబునే భావంబునఁ దెంగి
తురకభరాణమా పరిలలేదె?
చారిత్రభావంబు బాటఁగాజాలి య
కృతుమహాపాదుషా వరగలేదె?
సమదృష్టి హిందూముసల్మానులం గని
మలక లింకెందఱో చలగలేదె?

శ్రీశ్రీ. తురకలైనను నేమి హిందువులె యెవ
నేమి! గురమే వృధానమై యెవఁగవలయుఁ
గాని, కౌర్యమూని వ్రజుల గానినొందఁ
జీయు జన్మంబు గాల్చిన కీర్తిలయమున.

భగవంతునిముఖంబు జూచి నేను రాజ్యపరిపాలనము నేయుచుండినను
దురుష్కుడనై యున్న కారణమున నన్నుఁగూర్చికూడ వ్రజలే

మనిదెప్పుకొనుచుండిరో యని సంశయమందుచు నేయుందును.
అక్క—పామపాగారూ! మీయెవల మిమ్మునుతింపరాదు గాని
మీరు నిక్కముగాఁ గురువృక్షులమున బుట్టవలసినవారు
కారు. మీయందెట్టిలోకమును వ్రేలుమడంచి చూపుట శివ్య
రికిని దరముకాదు.

సీ. తనభూర్గళదగ్ధగిత్తానీ రణరంగ
విజయేంద్రిరకుఁ బారువేసి గాఁగఁ
దనదివ్యకీర్తి దిక్కామినీమణులకుఁ
బాటిరగింధ శేవంబు గాఁగఁ
దనయనమాన కృతావంబులు శత్రువు
కరమునకును భయంకరము గాఁగఁ
దనదానధర్మల్ దారిద్ర్యపీడితా
త్మకులపాలిటికల్ప తిరువు గా, గఁ

తే. గీ. మహితగోల్కొండ విమలసామ్రాజ్యలక్ష్మీ
కాలనము సేయుచునాఁడు భరిర! మైచ్చు
డయ్యుఁ, దానీవ గుణశాలియై; యటంచు
సంతసంబందుచున్నారు జనులు భూత.

తానీ—మీరు నాకు ముఖ్యమగుత్రులై యుండుటయే దీనికిఁగారణము.
(ఇంచుక యూరకుండి) అమాత్యవర్ణులారా! ఆజన్మకూర్గు
డగు నారంగ శేఖ మనగోల్కొండసామ్రాజ్యమును విధ్వంస
ముఁ జేయఁదలచియున్నాడనుట మీరెఱిగినవిషయమేకదా!
ఆరిఁజేసమయమున పాతాత్తుగ మనపై శిక్షివచ్చునో యని
యొక్కింతసందియ మందుచుండును.

అక్క—మీరావిషయమునుగూర్చి సందియముగాని భయముగాని
పొంద నవసరిములేదు. ఇట్టిదెప్పుడై ససంభవించు నేమోయను

సంకయముచేతనే శివాశీసో దూకు సఖ్యముగూర్చితిమి. మహా
రాష్ట్రరాజ్యోద్ధారకుఁ డగునాతనిపేరు ఔరంగజేబు పాగుపాకు
సింహస్వత్నముగ నుండును. శివాజి సామాన్యుఁడగును.

సి. ఇది ఛర్మము నధర్మమిదియాయ నచియించు

విద్యామనీషియై వెలయువతఁడు

కార్యదీక్ష విమనక కనిజేసి యశశాలు

నార్జించుచున్నట్టి యవఘోడతఁడు

వట్టివత్పరినకు భాగము గానీక

విలసిల్లుచుండిన వీరుఁ డతఁడు

భయమేమి మాకందు, బుల్కు నొరంగజేబ్

పాగుపా క్రక్కో బల్లెమత్తఁడు

తే. ౩. రాజమాతృండి మహారాష్ట్రరాజ్యరమను

మహిని సాశించి మించిన మాన్యుడా శి

వాజి, మనకు మిత్రుండుగాఁ బరగుచుండి

భయ మదేటికీ ముగిలులవలన దేవ?

అది యట్లుగఁడు, అవసరము వచ్చినేమీ మిరుపురమును రణరంగ

మున కివలెఁగిదితిమేప గూరంజేబు సైన్యములు నిముషము

గోఁ బూతుంచలగును.

తానీ—మియట్టిమంతుఁగుండ నాశీమి కొఱత. భవద్రక్షణమునఁ

గాదె నోల్కొండసామాజ్యేందిర చలింపక యున్నది.

మాద—దేనా! మీచిత్తమునఁ బాదుకొనియున్న యజలజాతీయ

సమర్థమే! లూకుఁ గీర్తిఁ దెచ్చుచున్నది.

సేవ—(వ్ర)వేళింది తానీమాను జూచి) పర్కార్కు దేఖాకునాస్తే

ఏక్ బామ్మన్ ఆయే (అక్కన్న మాదన్నలనుజూచి)అభామ్మడ్

మిలి మనలుడ్ కదే నోలే మహారాజ్ !

తాసి—జయార్జ్య ఆవాకర్షణోగో. బర్హిజావ్.

సేవ—(నిష్క్రమించి వెంటనే గోకవన్నతోఁ బ్రవేశించును)

గోక—తాసిమాను విగోకించి) పాశుపాగా! పలాములు. (అక్కన్న
మాదన్నలఁజూచి) ముఖ్యమంతులకు నమస్కరించుచున్నాను.

తాసి—బ్రాహ్మణోత్తమా! ఆయాసముపైఁ గూర్చుంటును.

గోక—(కూర్చుంచును.)

తాసి—బ్రాహ్మణోత్తమా! భవదీయ నివాసస్థల మిద్ది? నా వలన
మీకుఁ గావలసిన కార్య మేమి?

గోక—దేవా! నేలకొండవల్లి మానివాసము. మా యింటిపేరు
కంచెల్లవారు, గోల్కొండనవాలులయొద్ద భద్రాచలము తపా
సీశరదారుగనుండి నిమలకీర్తి గడించిన లింగవసుంధ్రీ సుతూ
డను, మీముఖ్యమంతులకు నక్కన్న మాదన్నలకు మేన
ల్లుడ; గోకన్న నాదుభేయఁడి.

తాసి—(అక్కన్న మాదన్నలను జూచి) ఆనాత్మ్యులారా! మీ మేన
ల్లుడగు సీతనిఁగూర్చి యెప్పుడును తెప్పియింపలేదే. ఈరె
డివ్వు జేమిచేయుచున్నాడు?

అక్క—విద్యాబుద్ధులఁ గలది స్వగ్రామమునందే యున్నాడు. ఆ
ద్యోగాధిలాషియై దేవర సందర్శనమునకు వచ్చినాడు.

తాసి—గోకవన్నగారూ! మీకుద్యోగము కావలయునా?

గోక—పాశుపావారి చిత్తము.

సీ. న్యాయవిచారణంబందున నెవ్వఁడు

నునుభూతురీయశంకు యొక్కకలచె

సతిధర్మవర్తనంబందున నెవ్వఁడు

యమసందతుకృష్టి నవధులిం చె

సర్థిలో కావనంబుదున నెవ్వఁడు

గాధాకుమారుగర్వం బడంచె

రణరంగకౌర్యవిక్రమమున నెవ్వఁడు

పార్థుని ఖ్యాతిని భంగపఱచె

తే. ౧. నితఁడు తానెవఁడను యాచు జనులు

చెప్పుకొనుమాటఁ గు సొలపించి యిట్లు

చేరివాడఁడు నీకొల్వఁ జేయఁగోరి

కలితకారుణ్యగుణధుర్యః ఖాసువర్యః

మదిష్టదైవమగు శ్రీరామచంద్రదేవుని ప్రేరేపణమున మిమ్ము దర్శించ
వచ్చితిని. ధర్మసంధత నాకు సొగడిఁ దైయుండ, తామునన్నెట్టి
యద్యోగమున నియమించినను బాగయాకుండ నై మెలంగుమనవి
మనవి తేసికొనుచున్నాను.

తానీ—(తనకొ) ఈరని విషయపాశీల్యాదిగుణములు నా శిరయు
మోదమును గలుగఁజేయుచున్నవి. (అక్క-న్న మాదన్నలను
జూచి) మంత్రివర్యులారా! ఈరఁడు మీకు మేనల్లుఁ డగుటం
జేసియు, నీరని పూర్వు లీగోల్కొండిసంస్థానమునందే
యద్యోగులై యుండుటం జేసియు, మనచే నితఁడు గౌరవించఁ
బడఁ దగినవాఁడై యున్నాఁడు. కావున నితనికి రక్షనయద్యోగ
మును నిర్ణయింపుడు. ధర్మసర్వగుణము లీరనికి భూషణము
లగుటచే నేడని యొకతెలూకా తనాశీలదారుపదవియందు
నియోగించిన కాగుమనసి నా యభిప్రాయము. అట్టిదాని
కిత్తవ జేడయిన వకాళ మున్నదా?

మాద—పాద-మాగాయా! భద్రాచలము తనాశీలదారుపదవికె
దగినసమర్థు లెవ్వరును లేకపోవుటచే బ్రస్తుత మాయద్యోగ
ము నర్చటనున్న పెద్దముసద్దీయే చూచుచున్నాఁడు.

తానీ—కాగున్నది, అతని శీల దారువదవియం దీతని నియమింతును.
 (గోపన్నం జూచి) గోపన్నగారూ! విమ్మ భద్రాచలము
 తహశీలుదారుగా నియమించినాను. మీకు “ఘటం”
 యారోజననే యాయబడును. మీరచ్చటికిరిగి యాయుద్యోగమునఁ బ్రవేశించి మాయందు ఛత్తివిశ్వాసముఁ గలిగి
 మెలంగుడు.

గోప—అట్టి ననువలించెద. (తఁడో శ్రీరాము నుద్దేశించి) దేవా!
 రామచంద్రా! నిన్ను ఛత్తిమై పంఠము స్పృశుభక్తుల
 తెట్టికొంటఁ. గలుగకుండ రక్షించుచుండువుకదా! ని చర
 గదానుడ నగున నిచ్చటకుఁ బొమ్మని ప్రేరేది యాయుద్యోగము
 నా కిప్పించిన మహానుభావుడవు నీవకాదె!

ఉ. శ్రీరామశ్రీమహానాథ! యశేషగుణాశరః! దీక్షాశ్రమం
 దార! నిమగ్ మనంతున, ముదాఁజునఁ గొల్పెడివారికెల్ల నా
 భారము నీవయై శుభము దద్దయఁ గూర్పుచునుండుగాదె య
 య్యారే! భవన్మహామహిమ నయ్యకాడైన నెఱుంగనోపునే.

తానీ—(అందఱిని జూచి) ఎవకు వేళ యైవది. నేటికిఁ గొంపు
 చాలింతకు.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

పం.గము.—భద్రాచలము.

[గోపన్నగారి గృహము: కిథియరుగునై పోమయాళలు, దీక్షితులు
 ననుకాప్యాయలు క్రవేశించుచున్నారు.]

పామ—అహ! దీక్షితులూ! ఏమి గోపన్నగారోయి! ఇదివఱకు మన
 భద్రాచలమున క నేకమంది తహశీల దారులు వచ్చినారు. కాని
 యామహానీయునిఁ బోలినవా రెవ్వరును లేరు, అట్టా! ఏమి

దానధర్మములు—నీమి సంతర్పణములు—నీమి దైవతసమా
రాధనములు—ఇట్టివి మున్ను మనమెవ్వరును జూచియుండ
లేదు. నాకుఁ జూడఁగా సర్కారువారు యాయనిచిచ్చుజీతము
నకుఁ బదిలెట్లు ఖర్చుచున్నది. ఇంతసా మ్మీయన తెక్కడ
నుండి వచ్చుచున్నదోక నా!

దీక్షి—గోపన్నగారి గామభక్తి వర్ణనాతీతమైనది. భగవద్భక్తులకు
గొంత యేమున్నది.

చ. గురుజనభక్తియుగ శ్రమము గూర్చియు నీవియు నీతి యానవి
స్ఫురణ వివేకముగ విసయమున మొదలైన సమస్త సద్గుణో
త్కరము కర్మాలు భూషణులుగా ధరియించి చరించునట్టి యీ
ధరణిపరాగ్రిగణ్యునకు దైవమే శోభ్యుచుండు నవ్వడుగ.

సామె—నీవన్న నూట నిజమే. జడియంతయు శ్రీరామమూర్తి కటా
క్షమే (ఇంచుక యూరకుండి) ఆత్మా! భక్తాయానము
హెచ్చుగనున్నది. ఈమహనీయుఁ డిచ్చట తపశీల వారుగా
వచ్చినపిదప వన్న మోరామచంద్రా యనుభాగిహ్మణు లిష్ట
మృష్టాన్న సమితి వారగించుచున్నారు. మోకాలు దిగకుండి
నంగవస్త్రములు గట్టువారు చీనిచీనాంబరముల ధరించుచు
న్నారు. ఇట్టి పరమభక్తాగ్రిగణ్యుడు పదివేలవర్షములు
వర్ధిల్లు గాక.

దీక్షి—ఈ గోపన్నగారికి గృహిణికూడఁ దగినట్లే లభించినది. ఈయన
చేయు కార్యముల కామె యేమాత్రము సద్దుగర్లించక సర్వ
విధముల దోడ్పడుచుండును. నిజము వాటిల్లి యున్నదానము
నకు హురాణి; సరసానులాపదాతురికి వాణి; భర్తృపదశి
వాపరాయణతకు శ్రీరామచంద్రుని రాణి; కుమారుణంబున
కు డ్దాణి; సాభాగ్యమునకు సంబుజపాణి; అనియుఁ జెప్పవ

చ్చును. భోజనసమయమున దెవ్వరి శీలం కావలయునో
స్వయముగాఁ గనుఁగొనుచుండును గదా.

గోతన్న—(వ్రేవేళించి)

కీర్తన.

రామభజన సేయవె చునసా । శ్రీరాముని సేవించవే
కాదితంబు తెల్లదీర్చు । శ్రీవృత్తి కూర్చెడ । రామ
కామకౌఠ్యం భావనాగులను । జ్ఞానంబున చున్నానవే
సమయాది నీవె దిక్కటాను । సరసాత్ము డైవశీర్షి । రా

(ఎగుటనున్న బ్రాహ్మణులను జూచి) పోయి యాజులుగానా! పరమారా
ధనయం దేమిలోకములున్నవో. భోజనసమయము నేడు
కనుఁగొనలేదు. ఎట్టిలోకములున్ననులెద్యును కుండంచవలయును.
పోతు—నా సరి. ఎంతమాట నెలవిద్దికిరి. గోతన్నగామా! మీరు
మా పురాకృతిపుణ్యవశమున యీపురమునకుఁ దనాశీర
దానగా విచ్చేసిరి. ఈగౌరవీర్తిస్థభూమియందు లెని విచ్చటికి
వచ్చినవారనుడియు దారిద్ర్యదేవతకు స్వస్తి తెప్పిరి. మాహా
నుభావా! ఇల్లు మేము చెక్కుట మిమ్ముఁ గొగడుటకుఁ గాదు
ఇది సత్యము. భగవంతుడైన శ్రీరామచంద్రయ్యార్చి మీ
హృదయవద్దమున వసించి సర్విదా మట్టికార్యములు
జేయుచుఁగాక !

గోత—ఏదిచేసినను సర్వము నాభక్తరక్షణదీక్షాబద్ధకణ్ణుడగురఘు
నందనుడే.

చ. పదయమనన్ముడై గురుఁడు ఛాతుని మావనకిల్లవంబు. భో
దలది విద్యనేరికి, వివేకినిగా మొవరించు భంగి, న
య్యుడమున రామయ్యార్చి కరిపూర్ణకృపన్ వరభక్తకోటి
మృదులను నున్న కంటలము మాపుచు నిట్టివి చేయఁజూచెడున్.

అభగవంతుని యగుగ్రహము లేకయెన్నచో మన మేకార్యమును
జేయఁజాలము.

దీక్షి—మీరు సత్యము వదించితిరి.

[తెరలో] హా! కుమారా !

గోప—ఏమిది? (చూచి) అయ్యో! ఏమిది !

సుశీత—(మృతుడైన గోపన్నగారి కుమారు నెత్తుకొని వ్రేవేళించి)
అయ్యో! నాథా! ఏమిచెప్పదును. వేడిగంజగుంటయందు
ఐది మనకుఱ్ఱవాడు—అక్కటా! చూట రాకున్నది. ఏమి
చేయుదును—ప్రాణేశ్వరా! ఇమిగో!

గోప—హా! రామా! రామా! (మూర్ఛిల్లును.)

సోమ—దీక్షితులూ! ఇంతకుముందే యాబాలు వాడుకొనుచు
న్నాఁడే. ఎంతలో నింతఱిగిడినో చూచితివా ! ఇట్టి యవస్థ
గోపన్నగారికి రావలసివచ్చినా ?

గోప—(కుమారుని సమీపించి) రాము చుట్టేళించి) హా! రామచం
ద్రా! వాకిళ్ళోక మేలగుల్పించితివి ! ఇట్టి ముఖముకు నేను
చాతుక్రిదనేనా ! అయ్యో! నిరంతరము నీచరణారవింద సేవ
దప్ప యవ్య మెఱుంగనే !

సీ, నివాదమింజువర్జుల సేవయే

నిఖిలభాగ్యములకు నిలయమంటి

నీకథావతసమే నిశ్చలమందమున్

జేకూర్చి సరితంబుఁ జెలఁగునంటి

నిమంత్రించితివెంతే నిగమార్థ ము

టంచుఁ జిత్తమున భావించియుంటి

నీమూర్తిదర్శనంబే నన్నుఁ బాపమా

రునిగాఁగఁ గావించి పోచునంటి

తేగీ. సట్టి నిదానుడను నాకు పకట! నేడు
గర్భకోకము గూర్తువా కరుణ లేక
భద్రశైలగరభామ! భవవిరామ!
రామ! శరణామ! జగదధిరామనామ!

తండ్రి! గామచంద్రా! పిరంతరము నీచరణారవిందసేవచే గాలము
గడుపుచున్నందులకు పీపు నా కొనుగుఫల యిదియూ! నీ
యెడల నే నేమిమనోబరాధ ము ప్పినాను. (ఇంచుక యూర
కుండి పుతుని మృత్యురేఖమును చూడలనై జేర్చుకొని)
కుమారా! పీకితగోనే నూతేండ్లు పండినవా! నీ ముద్దు
ముచ్చటలు జూచి నూనంది మునుభాగ్యము నాకు నేటితో
పీడినదా!

కా. చుంచల్లాడరా రావిరేగు గదలక జోద్యంబుగా ఘల్లుఘ
ల్లుచున్ మోయియగ గజైలంది యలు నాన్వదంబు గల్పించు నీ
చంచల్లాలయనోహరాకృతిని నేచందంబునన్ ఏడిచి
వించన్ శక్తుడ నాడు నయ్య కొనుకా కృష్ణన్ ననుచాపితే ?
తనయూ! మావంటి నిగ్భాగ్యులకు పీపు దక్కుదువా! అకాలమృత్యు
వు నిన్ను మ్రోగునని కలనైన దలచనైతిని. వంశవిస్తారకు
దివై తల్లిదండ్రుల కిన్నినీళ్ళు మక్కలు పోయెను వను యా
యాప యదుగంటింది.

నుకీ—హా! కొనుకా! మమ్ము పడినాడిపోతివా? నిరంధ్రిగారి రామ
సేవావగాయనార్థ మైన నిన్ను రక్షింపలేకపోయెను గదా!
అయ్యో! శరత్కాలరాకాసుధాకరుని హాసించు నీముఖలిఖిత
మును నే నెట్లుమఱతును. నీలంబుల బోలు పికురులకుపంపం
గినూనె రాచి దువ్వుపంకోషము యాయమైపోయినదా! ఏడి
యేని పెట్టకయున్న శమయమున నీ వేళ్ళుపపుడు లాలించు నా

సంతోష ముడుగొట్టినదా! కెందమ్మిరేకుఁ బురడించునీకన్ను
లకుఁ గాటుక దిద్ది ముఖమునఁ బొట్టుబెట్టి నీవాడుచుండఁగా
జూచుకొనఁడము నూయిమయ్యెవా ? ఈ గండ్రి ! విద్యా
బుద్ధులు నేర్వలేదు. పెద్దవాడవుకాలేదు. అర్థులఁ జూపలేదు.
అక్కటా ! మృత్యుదేవత నిగ్నింఱలోనే తననోటఁ గలచుకొని
పోయెవా ? (అనుబంధము 4)

సోమ—(గోపన్ననుభార్యను జూచి) పుణ్యదంపతులారా ! విచారించ
వలదు.

కీర్తన పూరి—అది

కబీరు—

అరిగిడియ జీవఃమునకై నీ ! వాసింపకే వోమననా ।
అరయగఁ రెండుదివంబుల మఱచి ।
యనుకొనవే యాభీషుచముమననా । అ ।
సకేవరులేదు । నీవివరికి గా ।
వొకడవె వచ్చితి । వొకడవె పోయెద ।
వకళంకుడు శ్రీనివాసుడేగతి । యానాటికి నీనాటికి మనసా ।

[అది పాడుచుఁ బ్రవేశించును.]

గోప—(కబీరును జూచి) సురువర్యా ! నమస్కారములు.

(నమస్కరించును)

కబీ—గోపన్నా ! ఈదింఱయేమి ?

గోప—(ముఖముతో) సురువర్యా ! ఇదిగో! పుత్రుఁడు మృతుడై
వాడు. (పుత్రుని నుద్దేశించి) ఈ కుమారా !

సుకీల—(పుత్రుని నుద్దేశించి)

చ. కొడుకులు పుట్టలే దనుచుఁ గుందుచు పొక్కుచుపోలుచుండి యె
వ్వమను ననేక దేవులకు. పొందుగఁ బూజలునెల్పుమిందు న

వృదఃతుల శీర్షికైవ భగవంతుః తౌసంగక నాదుపాతపుం
గమపునః బుట్టకేనః గొడుకా! ఏను, నేమనిదుఃఖ మాత్రదున
గోప—హ! గొడుకా!

(అనుబంధము. 5)

కవీ—(గోపన్నమజ్జించి) గోపన్నా! ఈవిచారమిది? నీవజ్ఞవాల్ధిలో
బడితివే! ఈమరణించిన దెవ్వరు? నీతనయ్యదా! ఈతనికినినీకును
నెట్టిసంబంధము? నీ పెక్కడినుండివచ్చితివి? ఎక్కడికి బోవు
దువు. బాగుగ విచారించినచో నీవిచారమును విడుతువు.

శ్లో! మూతా నాస్తి కితా నాస్తి । నాస్తి బంధు సహోదరః
అర్థా నాస్తి స్వహం నాస్తి । తస్మాత్ కాగ్రిత కాగ్రిత ?

అనుశ్లోకమును నీవు మఱచితివా !

కా. భార్యబంధవపుత్రీయిత్రీధనసంబంధంబులంగుఁ మహా
చార్యుఁ బాపు మమర్థమునవిడిచి బ్రహ్మబంధుఁ గీడించుచా
తుర్యం బుండిన నాడె మోక్షమును బొందుగాని, యావట్టిగా
భీర్యం బూనినవాడు వ్యర్థుఁడు నుమా విజ్ఞానచూడాకునే!

కా. గంగాన్నాన మువర్చిన్ గ వివిధయాగ శ్రేణి గావించిన
సంగీతంబులు పాడిన గళలపుణ్యక్షేత్రముల్ మట్టిఁగ
సంగంబుగ విదనాదకున్నయెడ మోక్షం బబ్బదన్నట్టియె
బృంగుల్ పెక్కులు నీవు మున్నెఱుంగ నే వర్తిం నె యజ్ఞానివై?

సరింతరశ్రీరామచరణపరసీసుపా భ్యానానక్తదిత్తుడ వగు నీ పిట్టు
చింతించుడగువా ? ఈకుమారుని నీకు బ్రసాదించినదెవ్వరు?
రాముడు—ఇప్పుడు నోడ్కొనిపోయిన దెవ్వరు? రాముడు,
కాపున నమ్మకాత్మునే ప్రార్థింపుము. శోకమువలనఁ బ్రయో
జన ముండున్నది?

ఉ. సారససంభవుం డెవడు శౌరి యెవడు పారుండెవడు బృం
చారకనాయకుం డెవఁ డినాథలకుఁ గరి యెవ్వఁడో జగ
త్కారణభూతుఁ డెవ్వఁడు మొదల తుదిలేనిమహాత్ముఁ డెవ్వఁడో
యారయ నట్టిరామునిపదాంబుజముల శరణంబు నందుమా.

గోప—(చింతింపిచి) గురువర్యా ! ఇంతవఱకును నజ్ఞానాబ్ధిలోఁ బడి
యుంటిని. వేదవాక్యములఁ బోలు మీనుమాట నన్నుజ్ఞానస
మన్వితవిగాఁ జేసినవి (భార్యఁజూచి) వారీమణి ! వగవక ధై
ర్యంబు జవలంబింపుము. నరునైతఁ భగవదధీనమై యున్నది.
మనచే పాఖ్యనాటక మాడించినను, దుఃఖనాటక మాడించి
నను—శ్రీరామచంద్రునిచే భారము. అజ్ఞానాబ్ధిలో మునిగి
పుత్రశోకాతురుల మగుటచే నిట్లు విలపించుచుంటివి. శ్రీరా
మచంద్రమూర్తి నగునాపాగరుడు, మున్నప్పైపాదియునిరాజ్య
కరిపాలనమున నొకవిప్రుని సుతుండు మరణింపఁగా, నావి
ప్రుడు, మృతుఁడైన తనకుమారుని శవమున నెత్తుకొనిపోయి
రామచంద్రుని యాస్థానమంటకముయందుఁ బడవైది, రామ
భద్రా! రక్షింపుమని వేడినంతనే జూపని బ్రదికించిన యద్దె
వదేవుడు, మనకుమారునిమూర్తి మీల రక్షింపకయిండును.
ఈనమయమున మన కాశోకరక్షకుఁ డగురామమూర్తియే
శరణ్య మగుఁగాక! (శ్రీరాముని నుద్దేశించి)

మ. తనయుం డీతఁ డకాలమృత్యువును బొందన్ గాందియిక్కాంతతో
ఘనదుఃఖాబ్ధిప ముద్గి నాడను వివేకజ్ఞానశూన్యందనై
నను రక్షింకఁగ నేగుడెమ్ము కరుణఁ నాగోడు నాలించుగుఁ
వనచారకనిముఖాదిదేవనినతా! భద్రాద్వీరామభ్రాతృ.

కా. శ్రీరామా! రిపుభీమ! కల్పితబుధక్షమా! ఘనశ్యామ! శృం
 గారాకారవిధూరికాను! నయనంగామా! యశోధాను! న
 త్కారుణ్యమృతసీమ! దీనుడ ననుగ గాపాడరావే ధవ
 త్కారుణ్యంబున ధద్రులైపుర సీతారామచంద్రబ్రహ్మ!

కా. దారావత్కథనాదిసంపదలు తభ్యంబంచు భావించి నం
 సారాంభోధి మునింగి యూరిరణి లేకంబైవ సౌఖ్యంబు, నే
 దారింగాంచకయంటి; బోవు మింక నీదాసుడ నుమ్మా లన
 త్కారుణ్యకర; ధద్రులైపురసీతారామచంద్రబ్రహ్మ!

(అంత శోకస్థు గారికుమారుడు విద్రుతుడై లేచినవిధమున లేచును.)

మలీల—(సంతోషముతో కుమారునెత్తుకొని) రామచంద్రదేవునకు
 మాయందుఁ జిహ్వాస్థానగ్రహము వచ్చినది.

శోక—(శ్రీరాముని నుద్దేశించి) రామచంద్రా! నీమహిమ యద్భుత
 మైనది.

సీ. జగ మనునాటక స్థలమందు నఖిలత

పులముదంబులందఁ బొమ్మలుగఁ జేసి

గారడీకునుటలే కనుగట్టి యాదీంపు

చుండెడ వొక్కచో నుఖముఁ గూర్చు

వింకొక్కచో దుఃఖ మెంతయో గల్పింతు

వింకొక్కచో రెండు నేకరీతి

నుండు విధముకాకు వొకచోట విట్టె దుః

ఖముగూర్చి యట్టె సౌఖ్యంబు నిచ్చి

తే. సీ. భరిత! నవ్వింపుచుండవు భారతీమ

హోహరహరాదులైన నిన్ను నెఱుంగంగఁ

ద్వితీయాంకము.

జాల రేసెంతవాడను జలజమిత్ర !

వంశపావన ! శ్రీరామ ! భవవిరామ !

దేవా ! ఈదానునియందు నీవు సంపూర్ణమైన కరుణవహించి మృతుం
డైననుతుని జీవీకరించి మాకు గర్భశోకము లేకుండ రక్షించి
తివి. (కబీరునుజూచి) గురువరా! పుత్రమీహామున సజ్జావా
ల్చిలోఁ గూలి వరితపించుచున్న సమయమున నియ్యోడకు విచ్చేసి
నాయందుఁ గరుణాంతరంగుడవై యజ్ఞానమును వాపి చిత్త
మును శ్రీరామ దింతనముపై నిలుపునట్లు గావించి, యయ్యా
దిదేవుని కృపకుఁ బాతునిగఁజేసి మృతుండైనకుమారుని జీవి
కరించితివి. మహాత్మా! నీయంతకారము నేనెన్నికన్నము దెత్తు
చుండినను మిఱవను.

కబీ.—గోపన్నా! ఇందు నేమెసర్చిన దేవియులేదు. రక్షించుటకును,
శిక్షించుటకును శ్రీరామమూర్తియే కర్త. ఆతఁడు నీయం
దుఁ గరుణవహించినాఁడు. నీ విశ్వలభక్తికి సంతసింది మృతుఁ
డైనకుమారుని మరల నొసంగినాఁడు. శ్రీరామానుగ్రహము
నకుఁ బాతుఁడవైన నీవు నేటినుండి “రామదాస” ను పేరఁ
జరగుదువుగాక !

గోప.—(నుశీలఁజూచి) రమణి ! స్వామియనుగ్రహమున మనకు
దుఃఖము లేకుండఁ జూపినది. ఇక నీవు కుమారునిఁ దోడ్పొని
గొనితీగుము. నేనును మా గురుమూర్తులును దేవాలయ
మున తీగివత్తుము (అచ్చటనున్న బ్రాహ్మణులఁ జూచి)
హామియాజలుగాయా ! ఏరు కబీరుగారు. మాగురువులు.
రామసేవకులు. విజ్ఞానసంపన్నులు. వీరితో నేను శ్రీరామా
లయమున తీగి వచ్చెదను. సెలవిచ్చెదరా ?

కా. శ్రీరామకృష్ణ గారూ !

క. గా. అట్లుగాను. రామదాసని పిలుస్తున్నాడు.

సోమ—రామదాసుగారూ! నేడు మిమ్ము మీశ్రీరామభక్తియు,
గురువర్యుల యాగమునందును గానాడినవి. సోలితవృత్తమునమీ
దంతతు లిరువురు మహాపుణ్యమును జేసికొని యున్నారు.

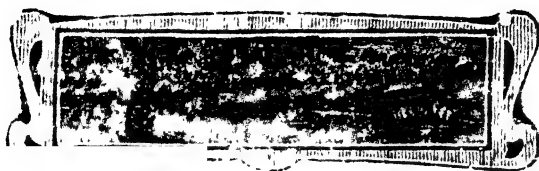
గోప—కవీశ్వరునిది గురువర్యా! దయచేయుము.

దీక్షి—మేము కూడ స్వామిసందర్శనమునకు మీతోనరుదెంతుము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ద్వి తీయాంకము

రామదాసు.

కృతీయాంకము.

రంగము. రామదాసుగారి మందిరమున కచేరీ చావడి.

[రామదాసుగారు, గుమాస్తాయగు ముకుందరావు బ్రోవేళము]

రామ—ముకుందరావుగారూ! ఇంకిను నేను చూడవలసిన కాగితము లేమయిన మన్నవా?

ముకుం—ఇక వెక్కిరిమాత్రమేయున్నది.

రామ—ఏమిది?

ముకుం—అయ్యో! నుమ్మనూడెము కా పురస్కారము దగు వెక్కిరియను పత్రము లేనకున్న మొక యకరముపొలము మిగుల ఇల్లమైయుండుటచే దక్కినపొలములనుండి వచ్చిననీరంతయు దనపొలములో అడి మురుగెత్తిపోవుటచే బంట వాడయిన కారణమున నీ పాపము శిస్తు నీయలేను. కావునఁ గటాక్షించి రద్దుచేయఁజూచిని విన్నవించుకొనుచున్నాఁడు.

రామ—రామ రామ! సర్కారుకీయవలసిన శిస్తుమాటమీగాన, కంటకుండక పోవుటచేతను, బీదసంసారియగుటచేతను, నీసంవత్సర మారఁడు కేవలారా యెట్లు పెడలఁదీయునోగదా! ఇట్టివారి నాజగద్రక్షకుఁ డగురామచంద్రమూర్తియే రక్షింపవల

యను. (ఇంచుక యవారకుండి) ఏదీ ! కాగితము శిస్తు రద్దుచేయి
 దమైనదని వ్రాసెదరు. (కాగితము పుచ్చుకొని వ్రాసి మరల
 నిచ్చి) గ్రామాధికారియగు భద్రారెడ్డికి, పౌరముఖ్యులను దో
 త్కొనిరమ్మని వార్తఁ జంపితిని, ఆతఁ డింకను రాలేదేమో !
 ముకుం—(ఎదుటఁబడి అరుగో ! ఆతఁడును, కాపిసిగును వచ్చుచు
 వ్నారు.

[భద్రారెడ్డి, కాపిసిగు వువేళింతురు]

భద్రారెడ్డి }
 కాపిసిగు } దండాలండి.

రామ—భద్రారెడ్డి ! వచ్చితివా! ఇదిగో ! కాపిసిగునుగూడఁ దోతొక్క
 నివచ్చితివే. అటుగూర్చుండుఁడు.

(ఇరువురును గూర్చుండురు.)

రామ—నే నిచ్చటకుఁ దహసీలుదారుగా వచ్చినపుటయండియు నా
 యంగు మీరు మిగుల భక్తి బూని చనించుచుండుటయేగాక, నే
 నొవర్పుచున్న భగవత్కార్యములం దనేకవిధములఁ గోడ్పడు
 చున్నాను. నాయంగు దయయింది కృత్రిగామములో రైతులు
 రెండు కూడు పొవత్సరములనుంచి పక్కారున కీతులనివ
 పాగిశిస్తులన్నియు నిచ్చివేసి, పానుపాగారు నన్నుఁ గొనియాడు
 నట్లు చేసినారు

భద్రారెడ్డి—స్వామీ ! మీరు తండ్రియి. మేము బిడ్డలము. అల్లాటవ్వకు
 మాకు మాటాస్తే వొకట్టిమీకు మాటాస్తే ఒకటివా? ము
 త్రానికి మీరిక్కడికిఁబంపాకే అశాయిశిస్తు పొరవనూలయింది.
 కాబూ! ఇదియంతా తమమందిరవంచేత, తమరుచేసే సత్కా
 ర్యాలచేత తండి! వెయ్యేండ్లకి మీరె మాకు తాసిలే దారుగా
 వుండండి.

బాపి—బాబూ ! మీ రొద్దిసతరువార యెంతమంది వీడ బ్రాహ్మలు కడుపుసిండా కూసులింటున్నారు. బ్రాహ్మలన్నమాటేమిటి. కూమర్ల యవసాయంలేక తిండి తిప్పలుకడ వాళ్ళకి దరిఖాస్తులమీద పాలములిద్ది వాళ్ళను నిలబెట్టినారు. ఇంకేం కావాలి.

రామ—ఇదోరెడ్డి ! నేను మిమ్ముల సొక్క విషయమును గూర్చి మా దలాదుటకు రావించితని. అక్కర్తమున మీరు నాకు సంత్రు ర్తిగఁ దోడ్పడవలయును.

ఇదీ—మీరు మాపాలిటికి రామమూర్తులు. మీ రేమిసెలవిస్తే అది చెయ్యడానికి మేము చేతులు కట్టుకొని నిలబడుతాము. మావిషయంలో మీరేమీ సంబంధించవద్దు.

రామ—మన గ్రామము వెలసియున్న శ్రీరామచంద్రమూర్తివారి యాలయము మిగుల జీర్ణదశలో నున్నది. ఆయాలయవిస్తూ గమున తివ్వరును నింతవఱకుఁ గడంగకుండుట మిగుల విచార కరముగ నున్నది! మున్ను రెమ్మలదమ్మక్కయను కూద్రాంగన యొక్కమివారికి దనశక్తికొలది పూజసేయుచు, గ్రామస్థుల సహాయమునఁ జిన్నగుడి యేర్పాటుచేసిన విషయ మెల్లరకును చెలిసియేయున్నది. అయ్యది ఇప్పుడు జీర్ణదశలోనున్నది. కావున నిప్పు బాప్తమివారికి దివ్యమైన యాలయ మొందుగట్టి గర్భ గృహపాత్రాకరమండపధ్వజస్తంభరథాదులునిర్మాణము జేయించవలెనని నాకభిలాష కలిగినది. ఇది నాకు రామదేవునియొక్క గనే మీరు భావింపుడు. (ఇంచుక యూరకుండి) మనది నాలుగునాళ్ల బ్రదుకు. ఈభాగ్యభోగములను మనము వచ్చు సమయము తీసికొనిరాదేదు. పోవునప్పుడు తీసికొనిపోము. మన శరీరమున దార్ధ్యం బున్నప్పుడే భగవత్ప్రేంకర్యములఁ జేసి

కృతార్థులయి గావలయును. భగవంతునికంటె మనకు గావల
సినదేమున్నది? అసీతాకళిమృది కృపయి మనమందఱమును
బాతులము కావలసినదే.

భద్ర—బాబూ! అంతకంటె గావలసినదేమున్నది దేవుడి కార్యానికి
సాయం పెయ్యదినా రెవరుటారు. ఇందుల మమ్మేమి చేయ
చున్నారు. మీరిట్టి శ్రీరామాక్షగా చేస్తాము.

రామ—మన మేళ్ళినుచడియెనను, శ్రీరామునకు దివ్యమైన యాట
యముగ గట్టించవలెను ఈవిషయమున మీరు నాకుసంపూర్ణ
మైన సహాయము చేయవలెను

బాబీ—మీరేమీ సంబంధించవద్దు. మీగురితలపెట్టిన కార్యం జయ గా
నాగుతుంది.

రామ—ఇంక నేను శిల్పిలను బిలిపించి, మూర్తాది, ముందిముహూర్త
మునఁ దత్కార్యమున కుపకరింపజెదను.

భద్ర—దిత్తము. మాకు సెలగిప్పించండి వెళ్ళివస్తాము

రామ—మంచిది.

(భద్రరెడ్డి, కాపివీరు నిష్క్రమింతురు)

రామ—ముకుందరావుగారూ! మీరు మధ్యాహ్నము శేర్పూరులకు
శిల్పిలు ముగ్ధహాసకు వచ్చునట్లు చేయవలయును. ఆలయ
నిర్మాణానిగు మురితినందవలయునో వానినో వానినింపవల
యును. ఈ కార్యము మనము త్వరలోనే చేసి, శ్రీరామచంద్రుని
యనుగ్రహమునకు బాతులము కావలయును.

ముకుం—అయ్యా! నే నడుగుదుంటినని మీ రాంగీహించవలయు. మీరు
జెప్పిన దేవతాభవనిర్మాణకార్యము సామాన్యమైనదికాదు,
ఇందులకు గావలసినదీవ్యము మనకింతలో నెవరగూడువా?

రామ—ధనమువిషయమై మనము సంకల్పింపకు అది లేదు. నా కీబుద్ధి

పుట్టించిన శ్రీరామమూర్తియే యందులకుఁ గూడఁ దోడ్పడును. అదియుంగాక, యావిషయమునఁ దాలూకా గ్రామములో నున్నజనులు నెమ్మదిగాఁ దోడ్పడకమానరు. ఈలోపుగ గత సంవత్సరములకాలాకు వనూలైనకొత్తలకులు మనయొద్ద నిలువయున్నది. వస్త్రులము దాసని వినియోగవలెకును, పిమ్మి గ భగవంతుఁ డున్నాఁడు.

ముకుం—రామదాసుగారూ! తమమాట కడ్డము చెప్పుచున్నందులకు మన్నింపఁగో రెదను.

శే. గీ. తేను చూడంగ మేచ్చుచు శేపు మీరు
ధనమువెచ్చించుమీట నతండు విన్న
నెట్టిహని మీ కొనఁగూర్చు నెంచువాడో
సందియం బగుచున్నది డెదమంచు.

మహానుభావా! సర్కారుపైకము తమరు ప్రాయశఃపడినచో నెట్టి యన ర్థములు వచ్చునో. ఒక వేళ తమ రాసామ్మను మరలతెక్కల కరీకు వేళ శేడోటిరునఁ బూర్తి చేయవచ్చునని తలంతురేమో ! అటులకులపైక మితత్వరగో నాలయవిర్యాణమునకై వ్రజల వలన మనకువచ్చుట కష్ట మని నాయభిప్రాయము.

రామ—ముకుందరావుగారూ! మీ రీవిషయమున సంశయముగాని భయముగాని పొందనవసరములేదు. అయ్యది సర్కారు పైక మనుటకు సందియము లేదు. కాని దానిని మనము భగవంతుని గూర్చి ప్రాయశఃపఱచుచుంటిమి. శ్రీరామసేవకుఁడ నగువాకుఁ దాసిపావలన భయ మావంతయుఁ గలుగదు. “తండ్రి! శ్రీరామ చంద్రా! నిన్ను నమ్మి నే నీకార్యము చేయుచున్నాను. నన్ను రక్షించు భారము నియది” అని కరమాత్ముం డగురాముని వేడుకొని కార్యముని కుకక్రిమించు మనకు సంశయమేల ?

ధగవంతుఁ డగు నాతనిని నమ్మినవారి కెక్కుమారు నానదలు కలుగవు.

ఉ. హాళిని చాటకొం దునిమియొగముఁ గాది యహల్యఁ బోయి, నీ
తాలలపన్ వరించి, రణదర్పితరావణకుంభకర్ణము
ఖ్యాలి వధించి, రాజ్యము నయింబుగ నేలినరామచంద్రభూ
పాలుఁడు రంగళాను మనపాలు గలండు విచార మేటికిన్,
కావున నిట్టిశంకలతోఁ జనిలేదు. నేను చెప్పినట్లు మీరు చేయఁగోరకను.
ముకుం—చిత్తము. నేను సెలవులేసికొందును (నిష్క్రమించును)
రామ—(శ్రీ)రాము నుద్దేశించి) తండ్రి! రామచంద్రా!
మ. నిను నశాంతమున మ్మి, నీకు గుడివిన్ నిర్మోహఁగాఁ బాదుహ
ధన మిప్పట్టున వెచ్చబెట్టఁగను జిత్తంబందు భావించినాఁ
డను గాన గృతకృత్యుఁ తేసి నను నేడ్పఁజూచి, యేహనియన్
గనకుండన్ బాసరింపుమీ నుజ్వలమౌదత్త ! సీతావత !
(నిష్క్రమించును)

(బ్రాహ్మణులు, రామదాసు వ్రేవేళయి)

రామ—విభోత్తములారా ! మీయాశీర్వచనమహిమచే నింతవఱకు
నిర్విఘ్నముగ శ్రీరామాలయము నిర్మోహఁగలిగిరిని, శ్రీరామచం
ద్రమూర్తి నాకు దర్శన మొసంగఁడయ్యెనని మిగుల జరితాప
వదుచుంటిని. మద్గరువర్యుఁ డగుకబీరు ననుగ్రహింబున నేడు
నాకు శ్రీరామచంద్రుల దర్శనం జగును. నవరత్నఖచితం జగు
నీదివ్యాసనము, నీనుగంధద్రవ్యములు, నీసహస్రపుష్ప
మాలికలు, నీపూజాపహారములు — సర్వమును శ్రీరామచంద్ర
శైలకర్మమునకై బాగ్యైర్త పఱచితిని. మీరందఱును బుణ్యాత్ము
లు కావున నిందే వేదియొంది మనల గన్న తండ్రియగు రామ
చంద్రమూర్తి దర్శనము గావించు కొవవలయును. అహ ,

నువర్తతారహరాలంకృతకమనీయలక్ష్మినివాస కాన్తుభ మాలా
లంకృతదివ్యవక్షిప్తలుండును, వనమాలికాబంధురసీలనీరదశ్యా
మలకోమలాంగుండును, సహస్రమయూఖదేవీవ్యమాన దివ్య
వృథామయుండును, నుండరమండస్థితనింది తేందుసాందర్యశు
భాలంకారచిన్మయవదనకమలుండును, మానిప్యందసందోహ
సమర్పితసమంచితదివ్యపాదకమలయుగళుండును, బృందార కానీ
కచితిరభ్రమరసమాకాంతి పంపుల్లపాదవద్మండును, దేవేం
ద్రాదిసమస్త దేవతాకోటికోటిరీతివిరాజమాన సవరత్ననీరా
తనుండరచరణతలుండును, చిదానందకందళితవృత్తయూరవిం
దుండును, బ్రహ్మగుద్రేంద్రాదిలోక పాలకనికర జనన హేతుభూ
తుండును, కిపీలికాదిబ్రహ్మవర్యంతసమస్త దేవలోకాంతయృ
తుండును, వృక్షకృతికారణుండును, వృక్షకృతికరుండును, వరాత్పరుం
డును సగు వా శ్రీరామచంద్రుని — సీతాసుందరేందీవరాక్ష
హృదయమందిరుని — భక్త జనమందారుని — నిభౌతిక దేవాంబు
లతోడనర్పించి తరింతుగలమహాభాగ్యంబు వాకుఁ గాక — నే
కాలంబునఁ గాని యెవ్వరికిఁగాని లభియించెనే? మహాత్ము
లారా! ఇదియంతయుఁ దమ యాశీర్వచనఫలముగాని వేటాం
డుకాదు.

బ్రాహ్మ — రామదాసుగారూ! దివ్యవృథావసంకమ్ముల రగుతమయె
దుట మీ మింతటివారము? మమ్ముఁ బెద్దకేసెదరేమి?

రామ — కాదు — కాదు — మహాత్ములారా! ఇదియంతయు బ్రాహ్మణ
మహాత్మ్యమే!

శ్లో! దైవాధీనం జగత్సర్వం
మంత్రాధీనం తుదైవతం

తస్మంత్రం బ్రాహ్మణాభీనం
బ్రాహ్మణో మమ దేవతా!

అనిగదా పరమేశ్వర వాక్యము!

[రామదాసు భార్యయు, కుమారుడును పుష్పమాళికలతోఁ
బ్రసేశింతురు.]

రామ—బ్రాహ్మణోత్తమలారా! నేను మానవజన్మము నొది చేయఁ
దగిన యుత్తమకార్యము—శ్రీరామాలయనిర్మాణము నో
పూర్ణంబయ్యె. ఇంక నేను శ్రీరామనందర్శనమునైన వెంటనేమత్స
రీనుతుల నోడ భగవత్పాదపద్మధానమున దేహము చాలించి
నిర్వృత్తి—నిర్వాణము—నిరుత్తమానమై నిరంజనమై నెగుడు
నేదివ్యకదవిగలదో దానివాకాంక్షించి యనుభవించును. దయా
స్వారమున పూజ్యులగు మీరొకఁలును మాకుఁబలుము
వాశిర్వదించి యనన్యలభ్య శైవల్యపాశ్రాంత్యమునకుఁ బంపవల
యును. ఇదియే తుదికోరిక.

(నమస్కరించును.)

బ్రాహ్మ—రామదాసుగారా! శ్రీరామచంద్రద్వారానాథరమున
మేముమాత్రమీమొండిశరీరమును గాపాపకొనుచు భూమి
పైనుండుమా? మే మందఱమును మీతోడినాగి మే! అనుగ్ర
హించి మమ్మునయితము తమవెంటఁగొనిపోయె.

రామ—మిత్రులారా! మీగుల నానందమయ్యె! రామచంద్రమహా
వ్రేజ మహాకనుగివచ్చునో—మనల నెట్లనుగ్రహించునో నెలి
యరాదయ్యె! కావున మనమందఱము నైక్యకంఠ్యమున శ్రీ
రామచంద్రపంకీరసము గావించుచు భగవత్కటాక్షమున
శివగురూచుచుండము.

(అందఱును పాడుచుందురు.)

కళ్యాణి—అది.

జానకీనాయక ! సత్యవ్రదాయక !

సామజపాలన ! సత్యగుణా!

జా!

దీపవావన ! దివ్యకృపాఘన !

మానవపాపన ! మామవరామ!

జా!

శ్రీరమానాయక ! సితేశతనాయక !

పారావారనిబంధనరామా! జా!

జా!

(బురదలో పోరలివ దున్న పోలొకటి వచ్చి పుష్పచూలలను కొమ్ములకు దగిలించుకొని యువహారములందివి మగంధద్రవ్యముల నొలుకజూసి యందుపోరలి శుభ్రమగు శయ్యపైఁబడి దొరలు చున్నది.)

బ్రాహ్మ—(తీర్తిరములో లేచి)అయ్యయ్యా! రామదాసుగారూ! రామదాసుగారూ ! భగవదవచారము; భగవదవచారము—బురద పోపొరలివ దున్న మహిష యొకటివచ్చి పూజాద్రవ్యముల నల్ల కట్టలముచుని శ్రీరామచంద్రమూర్తికై విర్జిలవఁబడినక య్యాచలముచు గళంకముచేయుచు పోరలుచున్నది. లెండు- లెండు- కిన్నులు తేరివుడు

రామ—(లేచి ఆగ్రహములో) ఆ! ఆ! ఎంతవనిజరిగినది! నా శ్రీరామచంద్రపూజావ్రతమును విఘ్నము గావించ నెదుర్చు మహిష ముక్తిదాతృరించెను ! ఓపాదస్వరూపిణీ! మత్సంకల్పవిఘ్న కారిణీ! దేవపూజావిధ్వంసిని! లెమ్ము- లెమ్ము; నాండ్రీకై సర్పించిన ముఖాసనము నట్లుకళంకపఱగితివి! పాపకుంటిచా నిన్నిదే వ్రహ్మిణింతును.

(కొట్టుచున్నాడు మహిషములర్చుచు పాటిపోవుచున్నది.)

రామ—(విచారముతో) విభోర్తయులారా! నాజీవజీవునకు ననుగ్రహముగిదిగి నీ దెంతయగ్రహము గలిగినదోకదా! సమయమున కీమత్తునుహిష మెక్కడనుండివచ్చెను? సతీమతీ! ఇంక మాటల శిడములేదు. భగవంతుడు ప్రసన్నమగుసమయము కావచ్చినది. కళింకములగు నీవదార్థములను తీసివేసి సూతన వదార్థములచే యథావ్రీకారముగా నలంకరింపుము.

[తెరలో]

రామదాసు! అది కళింకములుకావు. వానిని తీయవలకు తీయవలదు. రామ—ఎవరీమాటలాడునది!

[కబీడు ప్రవేశము]

కబీ—గీ. వలదు; వల దావదార్థంబు మలినమంచు
నవల దోయగఁజాకు; రామాంఘ్రివద్ద
మలినశేకంబు గాని, దుర్మహిషజేహ
పంకమార్తంబు గాదు; దుశ్శింక లేల?

రామ—గురువర్యా! సమయమునకు వచ్చితిరి. సమస్కారము! చూచి
తిరా నావ్రీయత్నం బెటులైనదో?

కబీ—నీవ్రీయత్నంబు సఫలంబై నది. కాని, నాత్మార్థమిందినశీరామ
చంద్రమూర్తిని గృహింపఁజాలక, మందుడ వైతివి!

రామ—అ! అదియెటులు? శీరామచంద్రమూర్తి నా
కెత్తడు వ్రీత్యమయ్యెను?

కబీ—వెట్టివాడా! నీభక్తియుంకను బరివర్తంబుగానికారణమున, నీవు
మనల గన్నతండ్రి నెఱుంగఁజాలకపోయితివి?

సీ. యదాత్ము సోమకామయః దుగ్ధంబ నెవ్వఁడు
జలచరయావమః జననమందె

వాదిత్యులను గావ సలకూర్చుకూటమై
 నుదధిలో నేడేవుఁ దుడ్డువించె
 వసుమతిరమణిఁ గాపాడ నెవ్వఁడు, వ
 రాహుకూటం బయి భృథవమందె
 కాలకుఁ బ్రహ్లాదుఁ బాలింప నెవఁడు వం
 చానవాక్యతితోడ నదరించె
 నలుపు మొదలుగాఁగ నజనితర్యంతచ
 రాచరముల నెవని భక్తికృతినిలచు,
 సతఁడ నేడు మహిషమై నీకుఁ గాన్పించె
 నరయఁజాలవైతివా మహాత్మ!

రామ—ఈ శ్రీరామచంద్ర! శ్రీరామచంద్ర! (మూర్ఛిల్లును.)
 కబీ—

సీ. ముద్దగంటుల కాదిముని యైనవారను
 నటువదిలిడ్డలతిరుణిఁ జేసె
 నిలకంధరు మోహినిదేవివెనువెంట
 మెడ లెఱుంగకఁ బరుచిడఁగఁ జేసె
 రాయకారసభాంతరంబునఁ గురువంత
 మాపుల నవ్వితిభులను జేసె
 రామునిఁ గాంచి విభ్రములైనమునుల య
 దవవద్దగంధీకఠంబుఁ జేసె
 నట్టివిష్ణుమాయ నడరుద్రవాసపు
 లైన నెఱుంగఁజాల రనిన నింకఁ
 బ్రకృతిమాయచేత బంధింపఁబడిన యీ
 రామదానుఁ డెంత రాము నెఱుంగ.

రామ—(లేచిదుఃఖమునో) ఈ! ఈ! నారామచంద్రుని—నారఘ
 వంశోద్ధారకుని—నారంద్రుని—నాశేవజీవుని—నానుండర
 క్యామలాంగుని—నాసోయదక్ష్వాముని—నా భద్రగిరినిల
 యుని—నావిద్రుక్షకుని—నాస్వామిని—నాపాదుచేతులతో
 బ్రహ్మించినా ? కుసుమసుకుమారమైనస్వామిమ్మకుశరీ
 రము పుష్పరములపాలయ్యెనా? రామచంద్రా! ననురక్తింపు
 మని దీక్షత్వంబున వేడుకొనఁదగిన నానోటితోడఁ దీవ్రపిందా
 భాషణముల నాడినా? విస్ఫూరితశతపత్రసయాననుండరయ
 లగు నీవిశాలనేత్రముల నుండి కన్నులు ముప్పిరుగాఁ గార్పింది
 తినా? గురువర్యా! గురువర్యా! నాకింక నేదిదారి? రామచం
 ద్రుని! జాచుకొరిక నాకేటిగిరిగ—బ్రహ్మఘాతుకుఁడు—
 శత్రుఘాతుకుఁడు—పితృఘాతకుఁడు—నాకన్నబుడ్డాత్ములగు
 గురుగదా! రామచంద్రునకు నాపై నెట్లు కృపకలుగుదు—
 నారంద్రా! రామచంద్రా! రామచంద్రా! నిను బ్రహ్మించి
 తినయ్యా! రామా! నిను వండిందితినయ్యా! రామా!—
 ఇట్టి నన్నేల నింక జీవించుకొనెదపు రామా! శ్రీరామా! నా
 కల్యాణరామా! నీకట్టభంగము చేయ సంకల్పించిన వానివందఱ
 నొక్కపెట్టున హతమార్తున బయలుదేరిన యుగ్రస్వభావు
 డగు నీతమ్ముడు లక్ష్మణుడు నేఁ దింద్రజిత్తును సంహరించిన
 బాణములతోడ నాపైఁబడి శిరఃకర్తన మాచరించును గాఢో
 లును ! అట్లామహాభాగుచేతిమరణమైన నైవల్యముగునె
 రామా! నాపైకి నీతమ్ము నేలబంతువు రామా! నీకపకార
 మొనరించిన రావణాదికూరదానవసమూహములలో నొకండ
 నైతినే రామచంద్రా! తల్లీ! జానకీదేవి ! నాజనని !
 నీవతిని—జగత్పతిని బ్రహ్మించితిని. నీతీవ్రకాపాహతులచే

నన్నేల భస్మీభూతముగావింపవు? రామా! రామా! దొంగ
తనముగవచ్చి నన్ను మోసగించి నాచే నశచారముచేయిం
చితివా రామచంద్రా! శ్రీరామచంద్రా! నీయనంతకోట్లవ
రారముల నెఱుంగ నాసాధ్యమగువా? అల్పజ్ఞుడవగు నానోడ
నా కరిహాసము! రామా! రామా! నిన్ను బ్రహ్మరించి పాపం
లు గట్టుకొంటిని. రఘురామా! నీవిక బ్రతుక లేను. రామ
చంద్రా! రామచంద్రా! గురువర్యా! నాకింగుల కేదేవి తరు
ణోపాయ ముపదేశింపకున్న నేను నీపాదపద్మిణులను విడు
వను—విడువను. (పాదములపైఁబడును.)

కబీ—వర్యా! రామదానూ! తెమ్ము—కన్నీరు గుడుడుకొనుము. దుః
ఖంపకుము. తండ్రియెడకుమారుడవచారంబు నలిపిన నది—
తండ్రి గణించునా? భక్తివత్సలుం డగుశ్రీరామచంద్రమూర్తి
నిభక్తి బలిపీఠపడలంది యిట్లొనరించిన కాని వేఱుగాదు; అది
గాక రామదానూ! వాఛారహితం బగుభక్తియే పరమో
త్కృష్టం బవంబరెగు-కృతిఫలాపేక్షాతూన్యం బగుభక్తిభావం
బున వాపరంధామునిఁ గొల్పుటయే మనకర్తవ్యంబు గాని—
యనంతరంబరంబంతయు నాతపిన! కృతిఫలాశాకరివృత్తిలం
బగుభక్తిభావం బాకివర్తకమువంటిది; దానినటులుండ నిమ్ము.
మహిషావతారంబున కేను నిన్నుగగ్గిహించిన దేవదేవుని
మహిమా దించుక నికుఁ జవిఁజూపించెదను—చూచుము.

(శయ్యపైనున్న మయు వాసనచూపి)

సీ. శ్రీరామచంద్రశరీరపాగతి పైస

మృత్తి గా దిది మృగమదంబు ;

రామ—(కన్నుల కద్దుకొనును)

కబీ—(పాదచిహ్నములంజూపి)

మహిషపాదాంకరమ్యము లై నశంఖుచ

కాడిచిపొముల నందండుఁ గనుము;

రామ—ఈ ! రామచంద్రా ! రామచంద్రా !

(కిన్నుల కద్దుకొనును)

కవీ—మలిగంబులా యిచ్చి మహిషాపతిని వేడి

తంబులొ ననుననురంబు లిచ్చి;

రామ—(కిన్నుల కద్దుకొనును.)

కవీ—(శ్రీ)రామ విక్రమామాం జాపి.

కామము నీట్రానించినదన్ద లీ

రామచంద్రునికీర్తిమునఁ గలవు ;

రామ—(దుఃఖవేళమున)

గీ. మారనుకుమార ! నాదుచీమంపుస్వామి!

రఘుకులాంభోధిచంద్ర ! నారామచంద్ర !

తెలివిలేనిది నిన్ను బాసించినాడ !

రామ ! నీపాదములె గతి రామ రామ !

కవీ—నీమనోవైకల్యము భగవద్భజనచేఁగాని మానకు. మనమందఱ

మిక్కిలుభక్తులతోఁగలసిశ్రీరామాలయమున కిరుగుదమురండు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

రంగము:—(శ్రీ)రామునియాలయము.

[వ్రాతము:—సోమయాజులు, దీక్షితులు.]

భామ—దీక్షితులు! మొత్తముమీఁద రామదాసుగారు తలఁచుకొన్న

కార్య మిట్ట చేసినారు. ఈశ్రీరామదేవుని శ్రావ్యమున

శంకరా మ్మనదోకదా?

దీక్షి—ఎంతగాలేదు? ఆరులక్షల వరకులయిన వంట! ఈ యాలయము—

ఇందుగర్భగృహము—ముఖమంటవము—ధ్వజస్తంభము—

ప్రాకారంటలు—రథము మొదలగునవి మన సేదేవాలయ

మునఁ జూచియుండలేదు. ఇవియున్నియు నట్లుండ శ్రీ సీతా

రామలక్ష్మణ భరతశత్రుఘ్నులకు వేటువేటుగ నవరత్నభదిత

ములగు సోమభూషణములను జేయించి యలంకరించినారు.

నిజముగా భద్రాద్రిరామస్వామిని దర్శించినవారిదే పుణ్యము

సోను.—నిజము—శ్రీరాముని విగ్రహముఁ జూచుచు చేతులు జోడించి

శ్లో! హే రామభద్రాశ్రియ హేకృపాలో

హే భక్తలోకైకవరణ్యమూర్తే

పునఃతుమాం త్వచ్ఛరణారవిందం

జగత్పవిత్రం శరణమమాస్తే!

దీక్షి—(ఎరుటజూచి) ఏమండోయి సోమయాజులుగారు! రామదా

సుగారు స్వామిసందర్శనార్థమై వచ్చుచున్నారు; చూడఁడు.

ఆమహనియుఁ డెట్టితేజముతో నొప్పుచున్నాఁడో!

సోమ—గురమభాగవతాగ్రేసరు లట్ల యుందురు.

రామదాసు—(వ్రేవేళించి)

నాదనామక్రియ—అదితాళము.

భజ శ్రీశ్రీరామం! హే మానసభజ రేరఘరామం!

భజ రేరఘరామం—భంజనభీమం! రజనిచరామవిరామం రామం

వనరుహశయనం—కనదహిశయనం—మనసిజ శోటిసమానం! భజ!

తారకనామం—దశరథరామం—శ్రీతులసీదళ శ్రీకరదామం! భజ!

శ్యామలగాత్రం—నర్మచరిత్రం—రామదాసహృద్యాగ్రీవమిత్రంభ!

ఓమనసా! పెన్నిధానమును, మోక్షసంధానమును నగు శ్రీరామముం

త్రమును నీవు మఱువవలయు. అశ్వాత్పతమగు సంసారఘోరా

టనిలోదూటి రామభజన విడనాడకుము. చాళరథీ కథామృతసారములోనిరుది సమస్త పాపముల నిర్మూలము చేయునని యెఱుంగుము. (శ్రీరామానుంవిగ్రహములు జూచి) భగవత్సంజర్జన మంతయుత్సాహమును గలుగఁజేయుచున్నది. ఆహా! శ్రీరామచంద్రుడు విచ్చించినవృత్తు నేనుగూడ నయోధ్య యందుఁ బుట్టియున్నచో సీతారాములకు సేవలుజేసి కృతార్థుడనై యుండునుకదా! శివధనుర్భంగముఁ గావించి యమ్మహాత్ముఁడవాసంకింపనునవృత్తు డక్కఱ్యైనవైభవము నేను కన్నులారఁ జూచి యానందించియుండును కదా! (ఇంచుకనడిచి) ఓహోహా! పోనుయజులుగారును, దీక్షితులుగారునా? న్నామ సందర్శనార్థమై యరుదెంచితిరా?

దీక్షి—చిత్తము.

సామ—రామదాసుగారు! తిమకీర్తిచూడ్చికలఁ దశదిశలఁ గాయును మీరు నిశ్చలచిత్తమున శ్రీరాముని మది సన్ని సేవించుచుండు వారగుటచే, నిట్టి యాలయవిర్మాణముఁ జేయించిన. కాని సామాన్యుల కిదియలవియగు కార్యమి కాదు.

రామ—అయ్యా! ఇంచు నేను నిమిత్త మాత్రుఁడను. శ్రీరామచంద్ర మేనాచెన్ని కార్యముఁజేయించినాడు. కాకున్నచో నన్నుఁ డవగు నావలన నగుకార్యమేమున్నది. (ఎరుటజూచుచు శ్రీరామునుద్దేశించి) రామచంద్రా! కరుణాసాంద్రా!

కా. ఏమైనిర్మితి భాగమెల్ల ననుచున్ జరింతగానాకునుగ

కాగ్రై యాగుడఁ గట్టఁజేసితివి వహ్ని! ఏమథక్రాంతిన్

దావం బింతయుఁ గల్గునే! భవివి నీదాక్షిణ్యమే యున్నచో

నావద్బాంధవ! బాసకీరిమణి! రామా! భక్తకల్పదుర్గమా!

రామా! శుభనామ! తులసీదళదామాభిరామా! బాసకీరామా!

ఏ వీధదగ్గరియిం దాచంద్రార్కతారావవీశరధిస్థాయిగ సెల
కొనియుండి, భక్తుల సేవలగొనుచు వారిని విరంతరము రక్షిం
చుచుండుము.

సీ. పావనం బైనగోదా పరీవాహిని

భవ్యమా విరజాన్వివంతి గాఁగ

ఏకు వివాసమై నేను రాజుభద్ర

గిరియై శ్రీవైకుంఠపురము గాఁగ

విరతంబు నిదివ్యచరిత్ర సేవను సేయ

ధరణీమరాగ్గిణిలో నురులు గాఁగ

నిశ్చలచిత్తుగా నిజభక్తతరయాన

సములు శ్రీదాళిదేశములు గాఁగ

జే. గీ. కలఁది యిచ్చోటఁ గృకఁబూని ధరణీజాయ

తుండవై లిమ్ము దగులక్ష్మణుండు గొలువ

వెలసి రక్షింపుచుండును గృధ్వి నెల్ల

గమ్యకరుణాస్వభావ! శ్రీరామదేవ!.

దీక్షి—రామనామగానా! తామిచ్చటకు వచ్చిపెదక, సందఱును
శ్రీరామభక్తులయిరి. శ్రీరామనామచింతనాకృభావము వర్ణ
నాతరము.

రామ—గోకనురము శ్రీరామభక్తులై యుండవలయుననియే నాత.

లంపు. దీక్షితులుగానూ! ఈమానవజన్మ కెప్పటికిని నుఖము

లేక, ననున గ్రహస్థులైన నారీగర్భమునఁ బడి శుక్లశోణిత

మలమూత్రములలో దొర్లుచు, నెక్కుడు గర్భవరకమునుండి

విమాక్తిగాంతునా యని భగవంతుని వేడుకొనుచుఁ గొన్నా

భును, జన్మించినపిదక జాల్యాపస్థలఁ గొన్నాల్లును, మదమ

త్పరంబులఁ బూని మోహబ్ధిని ముద్ది కొన్నాల్లును, దారా

పుత్రాదిమోహంబుల దగిలి వర్తింది కొన్నాళ్లును, వృద్ధత్వము పొందినంత నే యొకరిని బ్రతిమాలుకొనుము గాంబు గనుపుము కొన్నాళ్లును, చరింది తుదకు దేహంబుల వాసి, చేసినవాదములకు యమునిచే శిక్షలు పొందుదును. కావున నట్లుగాకుండఁ బ్రతిమానవుదును, నాలిదిద్దలచే హేయముగఁ జూడఁబడకమున్నే-వృద్ధత్వమునఁ గూలి మంచమునెక్కి నుల మూర్ఛిములగో మునుగఁగి మున్నే-కఫవారైవైత్యములు కంఠమున కడ్డుపడి నూటాదనీయకమున్నే—భగవంతుడు-పురాణపురుషుడు- సకలగోత్రకచక్రివర్తి- అశ్రీరజనరూపదక్షిణాకరుడు- అఖలముగిదేవతాపృథ్వీదయసంచారి. నీరదాభవిమల శరీరుడు-నిర్వికారుడు-కౌస్తుభవనమూలుడు-దైత్యవిఘ్నూడు మాయామానవదేహుడు నగు శ్రీరామచంద్రుని భజించి కృతార్థుడు కావలయును.

పరమాత్ముడు—(ప్రవేశించి)అయ్యో! తవాసీర్ దానగాయా! వందనము లర్పించుచున్నాను.

రామ—ఓహో! పరమాత్ముడా! నిపు గోల్కొండనుండియేకదా వచ్చుచున్నావు?

పర—చిత్తము.

రామ—

స్వీ కుశలంబు గంచురే! శశిమాళిపాదాబ్జ
మకరందరసపానమిత్తచిత్తు
లైనమామూమ లాయొక్కనమాదనలో;
సౌఖ్యమే కద! పాదుపాకు; నతని
బంధుమిత్రకళిత్ర సర్గంబుసేమమే;
యోధానుయోధులై యొప్పునట్టి

జాఫర్ మొదలైన శౌర్యధనులకు భ

ద్రోహు, గోలుకొండ సామ్రాజ్యలట్టి

తే. ౧. భూరిశాత్రవభీతిని బొందకుండ

సంతసంబుననుండు నే; వింతలేము?

నీవు వచ్చినవనియేమి? నిజము చెలిపి

రామునాక్షిగ మోదంబు రహించుకూర్పు.

పర—దేవా! నేను అక్కన్న మాదన్నల కుపున మీసన్నిధికి వచ్చి
తిని. అమ్మపానీయులు, భద్రాచలము తాలూకాలెక్కలు
తనికి చేయంగా నాటులకులవైము నిల్వ యేర్పడినది గావున
దత్త గ మూవైముఁ బంపుమనియు, మేమివార్త తానీమాకుఁ
చెలియకుండఁ బంపితిమనియు, నరఁదెఱిగ నేని మాటవచ్చు
ననియు మీలోఁ జెప్పుమని.

రామ—ఈమాత్యుడా! మామామలు నాయందుడకుంతరంగులై
కంపించిన వార్తకు సంతసిందితిని. వారినో నావచనంబులుగా
నిట్లు కలుకుము. “మామలారా! మీకటాక్షమున నేనియ్యెడ
కరుచెంది శ్రీసీతా గానుచంద్రమూర్తికి నాలయిప్రశాసనంబు
గట్టింది రామసేవకుఁడనై మొక్కుచున్నాను. శ్రీరామ
మూర్తియనుగ్రహ మున్నచో సర్వకరువైము త్వరలోనే
కంటెదను. భూమిజానాధునికృపయున్న మీభూమికుఁడుకూడ
నాయందుఁ గరుణపహించును. అది లేకున్న నిది యుండదు.”
(ఇంచుఁ యూగకుండి) ఓయీ! ఆలయనిర్మాణాది కార్యములఁ
జూచితివా! స్వామివారిని దర్శించితివా!

పర—(శ్రీ)రామసకు సమష్కరించును.)

రామ—(శ్రీ)రామసింహుడేళింది.)

డి. వైకముఠాపుయం దిప్పుడు వార్తను బట్టి మురిసెనట్లు లిం
 శేకరశేఖర సవాలువకు నేనునుగం గలవాడ ద్రవ్యమున్
 శ్రీకర! కుంకణాత్! కృపఁ జేర్చి మనంబున నింద నాహుక
 రాక తొలంగఁజేయఁగదె రామ! నుభవపరిణాతమా!

కా. వాలాయఁబుగ నన్ను గాతువనుచు భావంబున నన్ని ని
 పాల న్జేరి నయ్య! యిప్పుడు స్వపాపాభోసిధి! ధీంధి!
 పాలన్మించిన పీటముంచిన పరీ భారాబుగ్గిరికాట నా
 శీలా వేత్తాకదింత నందఁగను రొద్ది! రామచంద్రభ్రమ!

(వరమాత్మునిజాది) వరమాత్మా! రమ్మ. స్వహమునకుఁజొప్పుదము.
 (నిష్క్రమింతురు.)

సామ — దీక్షితులూ! మనముగూడఁ జొప్పుదము. రమ్మ.
 (ఇరువురను నిష్క్రమింతురు.)

రంగము:—గృహమునంగు రామచానుగారు విశేషము.

రామ—(తనలో) సర్కారువైకము నేను వ్రాయవలసి శ్రీరామా
 లయ్యుర్రాణాదిభగవత్కార్యములఁ జేయించివానని తానీ
 హకుఁ దెలిసినట్లు కర్ణాక్షరముగా వినియున్నవాడ ఒకవేళ
 తొందరగా బైకమిచ్చిని గోల్పోవడముచే యుజ్జావతము
 వచ్చునని, మామనమామలచేతనైన నిష్కారమున్న నారు కాశి
 యాశ్రీ శేకరశేఖర వింటి. ఇట్టిది తటస్థించునని యూహించియే
 వరమాత్ముని నాకడకుఁ బుత్తెంది. ఇప్పుడు నే నేలునెయు
 దును. సర్కారునకుఁ బైకము బంపుటయెట్లు! (అలోచించి)
 ఏమిది? అజ్ఞానాబ్ధిలో బడియట్లు చింతించుచున్నాను. భార
 మంతయు శ్రీరామునిపై నుండితిని. రక్షించినను శిక్షించినను
 నాతడే కర్త. దీనికై విచారమందనేల? భగవంతునియొక్క

యెట్లున్న నట్లగును. (ఎడమ కన్నదరుట నటించి) ఏమిది? ఎవ
మకన్నదరుచున్నది. వాకెట్టియశుభము కలుగనున్నదో!

ఉ. “నమ్మితిరామచంద్ర! మది నమ్మితిరాజకులేంద్ర! మేలుగా
నమ్మితి గీర్తిసాంద్ర! కను నమ్మితి దానచకోరచంద్ర! వా
నమ్మక లేమిచేసెదవో నమ్మగ నర్హులుగానివారలగ
నమ్మిన యాదయాభి వని నమ్మితి నివృద్ధి జానకీవతి!”

యాయాకూబ్ హుస్సేఫ్ అను యువురుభటులు ఖడ్గపాణులై
భగవేశించుచున్నారు.

యాకూ—అరేహుస్సేఫ్! దేఖో, తాసీల్ దార్ యిదర్ బైటే,

హుస్సేఫ్—(రామదాసుగారిని సమీపించి) తాసీల్ దార్ సాబ్
సలాం.

యాకూ—మహారాజ్! హద్దాతాసిమా ఏహుకుండియే దేఖో. (కాగి
రిమును రామదాసుగారి కిచ్చును.)

హుస్సే—ఉరోజ్! గోల్కొందాకు ఆవ్.

రామ—(హుకుము చదివి తనలో) ఆహా! “భద్రాచలము తాలూకా
పై నిదివఱకు నిలువయుండి, నిచేత నసూలుచేయఁబడినదని
మాకుఁ దెలియవచ్చిన ఆటులక్షల పైకిము తతి గము యీహా
క్కరులద్వారా పంపనియెడల నీవు మోచేగారాగృహంబున
జంధింపుఁబడుదు” వని యీహుకుమున వ్రాయఁబడియున్నది.
అట్టిగా! ఇప్పుడు నే నేమిసేయుచును. (శ్రీరామునుద్దేశించి)
దానజనచకోరచంద్రా! శ్రీరామచంద్రా! సేవరణదాసుఁ
డనై యనవరతిము నిన్ను నమ్మి నర్హులైవైకమంతయు వెచ్చ
జెట్టితిని. నానెత్తిపై నిందవడకుండ, నలుపురిలో నవమానము
గలుగకుండ రక్షింపుము. భారమంతయు నీయిదియే.

౪. పోదినఁ జోవకున్న రఘువుంగవ! నీచరణాబ్జసేవ సా
 కోచములేక సల్పెద నకుంతిభక్తిని, సంతరింతు నె
 య్యా! చతురావ్యవంద్య! మనయంచున దేవికి గుండ, భక్తర
 తాచణ! సదైభార మని చక్కగనమ్మితి జానకవతి!

యాకూ—వద్దిరా! జవాబుదెప్పేది లేక రాముద్గ్రంథింస్తాడు. రామహ
 వారి హుకుం నూశార్. తాలూకామీదామీకీ వనూల్ చేసి
 వా ఆరులచ్చర్ వైకం హిక్తా మిప్తావైకాంక్షి. అది లేకపోవే
 గోల్కొండకుఆన్. తివాసీదిండు లెక్కా దిగూ నాబ్.

హుస్సే—హక్కుకు అందర్ తాసీర వాల్ల వైకం అంతావచ్చింది. తాళి
 మీరుబిక్కిలే. నిమిషమయివా మీకీ పిల్వనీయదానికీ చూకు
 హుకుంలేకు. వైకంయిచ్చేసోకర్పాలేదు. నైకా హక్కాకత్తే!
 నవాబ్ కాహుకుం చెలాయిస్తాము. దేవే. చలేనై. గోగో. గు
 సాగిబాల్ జమాన్ నై.

౫ మ—హర్కారులారా! పలయూలీల మీరు నమ్మ. దొందరి పిల్ల
 దదు. ఈతిగమనఁ జైకమంతయు. దెమ్మన్న నెట్లు తెచ్చెదను.
 శ్రీరామచంద్రమూర్తి కనుగ రావలయునుకదా!

హుస్సే—సర్కార్ వైకం అంతా సల్లగాఖిరువెట్టి ఫరాకత్ గా కూ
 ర్పుండావు. మీరామ్మ యిప్పుడు వైకం యిస్తాడేమో మాకీ
 నూస్తాం.

యాకూబ్—(హుస్సేనునుజూచి) క్యాలే! లేదగుగర్ బాల్ కైకూ.
 పున్నేచాన్ వైసానై, సర్కార్కాహుకుం అమరకగో.

హుస్సే—అల్లాహ్.(రామదాసునుజూచి) గోకన్నగార్! మాకీ యేమీ
 సేస్తాము. మీకీ పాదుషాదగ్గరకు రావాలి, వైకంలేదంటే మీ
 కిసంకెళ్ళు యేసి తెమ్మని హుకుం, మాకీయేస్తున్నాము.దేఖో!
 (రామదాసుగారి చేతులకు సంకెళ్లువేయుదురు.)

[సుశీల, గుచూనుడు. కొందఱుపొరులుబ్రవేశింతురు.]

సుశీల—కొందఱుగాఁ బ్రవేశించి రామదాసుగారిని జూచి, నాథా !
ఇదియేమి ?

రామ—నారీమణి! శ్రీరామచంద్రుఁడు నాయందుఁ గరుణించి వీరిచే
నాకు వేయించిన హేమకంకణములు.

సుశీల—అక్కటా! నేనేమిచేయుదును. శ్రీరామమూర్తి మిమ్ముఁ
గరుణించువా! పరమార్థ పైకమునకై మిమ్ముఁ గారాగారజన్మ
లుగఁ జేయుదురా! ఇంక నేనెట్లు జీవించును, వీరివృత్తు మిమ్ము
నొల్పొండకుఁ దీసికొనిపోవుదురా! అయ్యో ! అక్కడ
తురుష్కచక్రవర్తి యేమిసేయునోగదా! భగవత్ప్రేంకర్యము
నకై ధనము వెచ్చించిన మీకిట్టిపరాభవము రావలసినదా !

రామ—అరుణ! దీనికై నిపు చింతింపవలదు. నాపైనున్న మోహముచే
నట్లు కలిగితిదవుగాని మానవతత్వరహస్యమును సంపూర్తిగగ్ర
హించినచో నచింతయే యుండదు. అయినను నిపుగాని నేను
గని యివ్వ డధైర్యమంది చింతించుట కవసరములేదు. నా
చేత సత్తమహాత్మ్యములు జేయించిన, కరుణాసాగరుఁ డగు
రామదేవుఁడు నాకు సిలుగులఁ గల్పించువా! కల్పించుడు. నేను
వీరివెంట నొల్పొండ జేగి పాదుపాను దర్శించి చెప్పవలసిన
దంతయుఁ జెప్పెదను. రఘునందనుఁ డాతనివృద్ధయమునఁ బ్ర
వేశించి పద్మద్ధిఁ జ్రీనాదించకయుండువా? నిపు ధైర్యచిత్తవై
యుండుము, శ్రీరామ సేవమూర్తియు మఱువవలదు. కుమారుని
జాగరూకతతో నరయుచుండుము. నేను లేకున్నను శ్రీ
రామపూజాదిసర్వస్కర్మములు యథావ్రతము జరుపుచుం
డుము. లోనికిఁ బోమ్ము.

(అనుబంధము. 6)

సుశీ—మి మ్మారామచంద్రమూర్తియే రక్షించును.

(నిష్క్రమించును.)

యాకూ—సర్కార్ పైకి అంతా గల్లెట్ నేనీ రాష్ట్రా పుండాదని
భోత్ ధైర్యంగా మాటలేస్తాన్.

హుస్సే—రిండి- జేసినద్యండి.

రామ—హర్కారులాగా! మీరు కారాగారము నా కొక మహిమ కళా
రమును జేయవలయును. మ మేగునవ్వకు శ్రీరామాలయ
మ ర్గమునను గోదావరినదీమార్గముననుబోవుదము. దూరము
ననుండియే మారామచంద్రమూర్తిని దర్శించెద.

యాకూ—మీ దేవు పైకం యిస్తాడేమిటి వోయ్!

రామ—ఇచ్చినను నియకున్నను నన్ను రక్షించు భారమునెయ్య నమ్మ
హత్తునిదే. అద్దేవాది దేవుఁ డినుగ్రహించెనేన సర్కారుపైక
మిచ్చుటకు సమిప కాలము కట్టను.

(మందిరమువిడిచి యీవలకువత్తురు. తెరి వ్రాసెను.

రామ—(కొంచెము దూరమునడిచి) ఇదిగో! దేవాలయమును సమీ
పించినాము. దూరముననుండియే, భగవానుఁడై క్రొంగిదివచ్చె
దను. (శ్రీరామనుద్దేశించి) హేరామచంద్రా! భక్తరక్షణ
పారీణా

కా. సర్కార్ పైకి మొసంగ లేదనుచు, కాదాయ్యాజ్ఞపై నన్ను నీ
హర్కారుల గొనబోవుచుండిరట; జేయవత్తు పోవుచునో
తుర్కల హుస్సేనరులేమునున యెంతో భీతి గల్గెన సహ
సార్కప్రార్థవలేజే! కావుము ననుక సర్వేశ! సీతావతి!

ఓలోకనాయకా! సిద్ధక్రందనైన నాకు వంతులు ఘటించకుము. నిరంత
రము సీచరిణసేవ జేసికొనుచు జీవయారీ విడలఁడియఁదలఁ
చిన నాయుద్యమమున కంతరాయముగలిగింపకుము. సర్కారు

పైకము హరించితి ననునింద నాకు రాకుండ రక్షింపుము.
నిన్నుఁ దప్పఁ గలనైన నేను పెరదైవంబుల వేడను.

ఉ. కోరినకోర్కులెల్ల సమకూర్చిడి దీపవిభుండు గల్గఁగా
స్వైరీణి వానివీడి పెరవారలహందును కోరునట్లు, నిం
వార శుభంబు లిచ్చెడి మహాత్ముని నివ్వడి యన్యదేవతా
వారము గొల్వ నేదిటికి వారిజలోచన! జానకీవరీ !

దేవా! నేను బంధితుఁడనై గోల్కొండకుఁ బోవుచున్నాను. భవదీయ
దివ్యమంగళవిగ్రహానందర్చనము మరల నాకుఁ ద్వరలో లభిం
కఁ జేయుము, లేండ్రి! నేను నీకు దూర మెయ్యున్నను, నీమూర్తి
నాహృదయపీఠమునఁ బ్రతిష్ఠించి యవాన్నికములు సేవసే
యుచు నేయుందును.

మ. చిర కాలాబుసనుండి నీచరణరాజీవద్వయంబుగ మహా
దరి భావంబునఁ గొల్పుచుంటి, బరమార్థంబును భావించి. ను
స్థిర సౌఖ్యంబు మెసగుమఱి, నీక నీదిలెంబు నాభాగ్య మే
దీజాహితము భద్ర శైలపురసీతా రామచంద్రపక్షి !

(భటులనుజూచి) పార్కారులారా! అల్లదే గోదావరీపావనప్రవంతి.
ఒకసారి దర్శించి పోవుదము.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు)

ఇది త్పరీయాంకము

(శ్రీ)

రామదాసు

చతుర్థాంకము.

రంగము:—తానీమా దర్బారు.

తానీమాయ, సహాయమందిగి యగు జాఫర్ బానుదురు

బ్రేవేళించుచున్నాడు

తానీ—క్యాహే జాఫర్ ఖాన్! గోవన్నాకు లకాయేనై క్యాహద్దార్.

జాఫర్—అబీచ్ లాజే సర్కార్.

తానీ—ఇల్లీ తెకావాకువాస్తే నుసాజివా భజ్ జీవ !

జాఫర్—(ఎదుట జూచి) జరుగుర్ నై సర్కార్. ఏనేఖో! భద్రా
చలంకా తానీర్ దార్ గోవన్నా ఆజే.

[బంధించుటచేసె రామదాసుగారు ఇటులనో, బ్రేవేళించుచు.

తానీ—(రామదాసుగారిని జూచి) గోవన్న గారు! మీరు మా
మఖ్యమంతులగు నక్కన్న మాదన్న గార్లకు బాంధవులనియు,
నింతకుమున్ను మీరింద్రిగారు గోల్కొండస్థానమున నున్న
వారనియుఁ దలచి మీకు భద్రాచలము తనానీర్ దారు
వని నొసంగినాము. తాని యిట్టివారగుదురని నే నెప్పుడును
తలచలేదు. సర్కారుపైకము వసూలుచేసిన పెంటనే యిక్కడి

శీల వంశశత్రుఁడై చచ్చచక్రవర్తియగు యాతానీషామీకంటికి
సామాన్యుడుగాఁ గనిపించెనుగా! వీరీ మారు వనూలుచేసిన
అటులత్తులవైకము గూఁడొడుట నుంచుడు?

రామ—పాదుషాగారూ! మీరు వాపై వాగ్గ్రహముఁబూనక సావ
ధానచిత్తులై వావాక్యము లాలింపుడు. నేను తానీల్ దారుగ
నిండి సర్కారునకు వ్యతిరేక మైన కార్యముగాని, నష్టమువచ్చు
కార్యముగాని చేసియుండలేదు. నేను వనూలుచేసినవైకము
ఎన్ని యోసంపర్కముల నుండి తాయాకాగ్రామములలో
నూరు రైతులవలన మనకు రావలసివచ్చె యున్నది. ఇంతసే
మున్ను చ్చట తనానీల్ దాల్లుగనున్న బుద్ధిమంతు లెల్లరును వా
వైకము వనూలు కాదని వదలివేసిరి. నే నరిగినపీమ్మల శ్రీరా
ముని యనుగ్రహమునఁ గలివియదివములలో నే వనూలుచేయు
గల్గితిని.

తానీ—తెలివి కలిగి వనూలుచేసినవాడివు వెంటనే నూ శీల
వంశశత్రు?

రామ—దేవా! దానిని తమకొఱకే వినియోగపఱచితిమిగాని మర్వ్య
యమేమియు చేయలేదు.

తానీ—ఏమీ నూ కొఱకే వినియోగపఱచితివా! ఎట్లు?

రామ—వినుచు.

సీ. నిందాఁజఁ బాటు సఖండనోదావరీ

పావనదివ్యసౌవరితోడ

స్నానమాడినయంత సకలానుములఁ బాపి

విలసిల్లు శ్రీకృష్ణ వేణీతోడ

కష్టంబులను దోలి కమనీయసౌఖ్యముల్

వలయుంచు కావేణిలముగోడ

రంగదుత్తుంగతరంగరాజత యాచుఁ
బరిధనిలైదు తుంగభద్రోద

తే. గీ. రాణ దీపించు నియ్యాంధ్రరాజ్యలక్ష్మి
కాళరణముగా నొనరింప నాల్మి దలఁచి
భద్రగిరియందు రామదేవాలయంబుఁ
గట్టిరాఁడి మీసామ్ముచే ఖాయవర్య!

సీ. మల్లి కాఙ్గనునకు మందిరం బైనట్టి
శ్రీశైలవర్మత శ్రీనివాసోద
పానకార రాయని వాసస్థలం బాసు
నలరినముగ కాచలమునోద
వేంకటకాళిక్య వెలసిన శ్రీహరి
కాలయం బైన శ్రీమాద్నివాసోద
శ్రీరమేశునకు విహారబోదేశమై
రాజల్లు హరికుంధరంబునోద

తే. గీ. సమముగానుండి యాంధ్రరాజ్యంబునందుఁ
బుణ్యహూమిగ భద్రాద్రి పొల్పెసంగ
స్వామిశైంకర్యమును జేయఁబాలినాఁడ
నిధనముచేత జానకీవాధుక్పవను.

కానీ—కొరా! ఇదియంతయు స్వంతసొమ్ముని తలంచితే ఖర్చుపెట్టి
తివికాగోలు. గుండెబెనురు లేకపోయెనుగా! ఎంతధైర్యము!
లందుకనే గోపన్నగారివంటి ధర్మవరుఁడును, రామభక్తుఁడును
లేడని చెప్పవచ్చినది! వరధనముల హరించి నిట్టికార్యములు
చేసినచో నిన్నుఁ బుణ్యము చెందునని తలంచితవా! మూర్ఖము
లఁ గాచి పాంథులశిరముల బ్రద్దలుగొట్టిపంపాదించినధనమును

చోరుఁ డొక్కొంత ధర్మము చేసినంతమాత్రమున వానికిముక్తి వచ్చువా ? చీ ! నీవిట్టిచోరుఁడవని నే నెఱుంగలేకపోయితిని.

రామ—నవాబుగారు ! నే నొందైన చార్యకృత్య మీమీయు లేదు. నేను శ్రీరామాలయనిర్మాణాదినర్తకార్యములకు వినియోగించిన ధనమంతయు మీదే యని అోకమున తెఱుంగలేనియే యుంటిని. ఈ ధర్మమంతయు మీయదే. దీనికి ఫలము భగవంతుఁడగు రామమూర్తి మీకే మొరంగును. మీవాడైన నే నెనర్చిన యానర్తకార్యముల కాగ్రహించవలదు. మీ రాజ్యంబున గోదావరీతీరంబుననుండి శ్రీరామచంద్రునకు నివాసమైన భద్రగిరి పుణ్యక్షేత్రమై యొప్పుట మీకుఁ గర్తవ్యము కాదే. నేను వెచ్చించిన యాస్వల్పధనము మీ నగరమనెక్కవాటి ఖర్చు తలంపుదు.

రానీ—(కోపమున) నీవు జాగ్రహించుచు గాన బ్రదికిపోయితివి, నేకున్న విట్టియకార్యము చేసినందుకు, నా కరవాలంబునకు నీతిరము బలిగా నీయవలసినదే. రాముఁడనియు నీమొదనియు పెట్టిపలుకులఁ బలుకుచు దొంగభక్తుడనై మందలను వంచించుటయే గాక సర్కారుపైక మంతయు వెచ్చించి సిగ్గుచే జావక యేల యాలీల నింకను బ్రదికియుంటివి? రాముఁడట ! దైవమట ! ఇట్టివాక్యము లింకను నీవిచ్చట నామచుంటివని మాతరుషులు నిన్ను ఖండించి ముక్కముక్కలుగాఁ జేసి గగ్గడలకు వైతురు.

రామ—ఘానువర్యా ! నేను భగవత్ప్రతిష్ఠము మీ సొమ్మంతయు మీశేరున వినియోగించితిని గాని నాసంసారమునకై వ్రయవఱువలేదు. మీరు నన్ను దూషించినను సమ్మతమే. కాని జగవ్నాయకుండును, లీలామానవదేశుఁడును, శరణాగత

తాళి బిరుతాంకితుండును నగు మారామజేవునిమాత్రము
మాషింపవలదు. అయ్యది మీకుధర్మముగాదు. ఇంతవఱకును
మీరు హిందూమహమ్మదీయసమ్మేళన మొనర్చి రాజ్యపరి
పాలన మొనర్చుచు యశము గాంచుచుండిరి. తమ రాష్ట్రమున
నన్నియో మనీషులు గట్టించుట శంతయోధనము వెచ్చించిరి.
మీరు వెచ్చించినదానిలో సహస్రాంశమైనను భచ్చాద్రీ
శ్రీరామాలయనిర్మాణమునకు నేను వెచ్చించియుండను.
కావున నాయందుఁ జలమువహించక మన్నించు తార్కించు
చున్నాను.

తాసి—ఇంతధనము వెచ్చించిన నిన్ను నేను చూటలతో విడిచిపెట్టు
దునని తలచుచుంటివా! ఇప్పుడు నీవుమాకు వైకమంతయు
జెల్లించెదవా! లేక చలసాల శీఁగెదవా?

జాఫర్—సత్కా. విసామ్రాళో!

రామ—(తాసిపాను జూచి)

కా. రామస్వామివదాంబుజంబు లెడ వాగాధించుచున్ సర్వదా
రామాజ్ఞన్ దలచాల్చి వర్తించు మీద్రవ్యంబు నార్లక్షలున్
రామస్వామికి యిచ్చి సేవకుండనై రాజులుచున్నాడనిఁ
శ్రీమాడ్కిన్ ధన మీయకొప్పును మీకీవేళ మ్లేచ్ఛాగ్నిని!

కానిభగవంతునికరుణ యున్నచో ధనము సర్వస్వము మీకు చేరునని
చెప్పుగలను. దానికిఁ గాలపరిమితిమాత్రము పెట్టజాలను.
మారామయ్యతండ్రి శ్రీనాటికి వయవచ్చునో!

తాసి—నాకిదియంతయుఁ దెలియదు. నీవు మాకుఁ బైక మిచ్చువఱ
కును బందిగంబున నుండుము.

రామ—సీ. తనజయధ్వజసముద్యద్భూరివారంబు
వైరివృతావదీపంబు లార్చు

దనకార్యభాస్కరోదయకాంతి శత్రుగ

ర్యాంధకారంబును నడచివేయఁ

దనభేరిభాంకరణ నిఖలారిస్వపాల

నుండలిగుండెలు పిండివేయఁ

దననైస్వధాటికోద్ధతహూరి రిపుసేన

నుప్పునుచును వేగ నూడివేయఁ

తే. గీ. బ్రజలగోల్కొండనిమలసామ్రాజ్యలక్ష్మీ

బాలనము నేయుచున్న నివంతివృథులు

రామధత్తుని నన్నుఁ గారాగృహమున

నుంచుటది ధర్మమందువే యుర్విచాలి?

పిచ్చుకైన బ్రహ్మత్రయన్నట్లు నన్నా నీవు సాధించఁదలచితివి! నా
యందేదైన ది వముగలదా! (ఇంచుక యూరకుండి) తురు
మాగ్గిగఱ్యా! నే నీరీతి వదించుచుండుట చెఱసాలకు
భయమొది యని తెలపవలదు. ఇదిధర్మముకాదని విన్నవిం
చుకొనుచుంటిని శ్రీరామచరణపద్మారాధకుడనైన నే నా
మహాసీయనికొఱకెన్ని కష్టములయినను బొందుదును, కర మేశ్వ
రునిప్రీతికయి నే సందుకష్టములన్నియు నాకు సౌఖ్యములు
గనే కరిగించును. నిశ్చలానందచిత్తుడై శ్రీరాముని నేవిం
చువాని కీభ్రమంచనుఖములతోఁ బనిలేదు. అట్టివాఁడు నగరం
బున నుండిన నేమి ' అరణ్యంబున నుండిన నేమి! హంసమూలి
కాతల్పమునఁ బండిన నేమి! కటిక నేలను పండిన నేమి! (ఇంచుక
యూరకుండి) స్వామీ! విూచిత్తము. కారాగృహమున
నుంచినను సరే—నన్ను పండించినను సరే.

ఉ. శ్రీలలనామనోహరుఁ డశేషగుణాకరుఁ డవ్యయంబు ది
చ్ఛాలకీరీటదివ్యమణి కాంతివిరాజితపాదపద్ముఁ డా

నీలగళాద్రితుండు భువనిర్మలశేఖరు రామమూర్తి నా
పాలిట నిల్చియుండగను భావమునందు విచార మేటికిన్.

రాసి—(ఎదుటఁ జూచి) అరయాకూబ్! గోవిన్నాకు జైల్కులేకజావ్.
సింహాసనమునుండి లేచి యావలకువచ్చి) బాఫర్ ఖాన్! ఆవ్.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.

యాకూబ్—ఆరే గోవిన్నగారు! రండి. ఖైద్యులందఱి, బడాకక్కా
వనిచేళావునీవు. సర్కార్ వైశంత్యరగాయిచ్చేనో తింటానహి.
నైసో పానుమాన సర్కార్ మీకీఖలేజాతింటాన్. ముసల్మాన్ల
తదాఖా తుంకు మాటుంనై. ఆవ్. జల్దీఆవ్. మసాబాత్ చెప్పి
నావఁతు జేలో! హత్ మేక్యావై? తర్కార్ వై; మాటుం.

రామ—(తనలో) రామనందారి; నీవేతప్ప నితరదైవము లేడనివిన్నే
నమ్మి నీత్ర యెంతయో సర్కారుధనము వెచ్చించి, యీలయ
పాళికారాదుల నిర్మించిన నీధక్తుడనగు నాకీకారాగృహవాస
ము వ్రాసిపెట్టితివా! నీవంకల్పు మెల్లున్ననో కనుగొనఁజాలదు
కదా!

నీ ఓరుల కెక్కుదుఁ గీడు నెవరింపగాఁజూను

వరయువతులవై భ్రాంతిఁగొనను

స్వక్షుంబునందై సత్యంబు దప్పను

వ్యాయమార్గంబు నెన్నందు విదను

వినులమా నీసేవ విడవాడి యెఱుంగు

జనుల కెక్కుదు మేరె కనుచునుండు

సాంత్వ మేవేళ సజ్జనావధితోడ

నితరులసంపద కిర్వణ శౌద

తే. గీ. నట్టినిర్మలచరితుండ నైన వాకు

నిట్టిశిక్షను విధియించి తేల నకట !

భవ్యకారుణ్యగుణధామ ! భవవిరామ!

రవికులాంభోధిసామ ! శ్రీరామ! రామ!

తఱి! నే నేదియో పూర్వజన్మమునఁ గొందెముపాపము జేసికొని
యుండుటచే నా కిట్టిశిక్షఁ గూర్చితివి. కాకున్నచో, నన్ను
రక్షింపవలయునని యుద్దేశమున్న రక్షింపఁజాలకయుండువా?

“ఉ. దీక్షవహించి నాకొలుదీదియల నెందఱఁ గాచితి” జగ
ద్రోహక ! మున్ను వాద్యుకద రాజతనూజ తలందినంతనే
యక్షయమైనవల్ల లిడి తక్కట! నాముఠాలలింది వ్ర
త్యక్షము గా వడేయిటికి చాళరథీ! కరుణావయోనిధి!”

యాకూ—రో శ్రీరామ! సర్కార్ పెకం గల్లంతకరే, ఆహ్!

రామ—రామా! చెఱ శేగుటకు సెలవిచ్చెదవా!

కీర్తన. వాదనామక్రియ—ఏకకాళము!

సెలవా మాకు - సెలవా యాదో శ్రీ! సెల!

సెలవా చూకిరి - జలజసంభవనుత -

జలజాతనేత్ర - సజ్జనమిత్ర శ్రీరామ! సెల!

నివాడె నన్నెఱుగోవా - యిటువేగరావా -

సమయముకాస - రామయ్య! సెల!

వాసిగ భద్రాద్రివాసా - పరరామ -

చాసహృదయనివాసా - రామయ్య! సెల!

(అని పాదుచు భటునితో నిష్క్రమించును)

రంగము:—చెఱసాల.

[రామచానుగారు విచారముతోఁ బ్రవేశము]

రామ—(తనలో శ్రీరామని నుద్దేశించి) దేవా! రామచంద్రా! నా
యిందేమి యవరాధముఁ గనిపెట్టి నన్ను చెఱసాలశిక్ష ననుభవించు

కఃశేసితివి! చతురోగ్రోపలభిత్సంవృతంబును. సాంద్రాంధకా
రచ్ఛటాన్వితంబును, ఘోరకృపాణపాణిభటనిర్మిదగ్రప్రచారం
బును నగు నీకారాగ్రహమే నాకు నీసాదారవిండభజనమందిర
ముగాఁ జేసితివా!

సీ. శబరి యిచ్చినపండ్లు చవిజూచి మోక్షంబు
నిడు నల్పసంతోషి నీవు కాదె
యట్టిచో నీచరణారవిండములనే
భావంబులోపలఁ బాదకొల్పి
భజనసేయుచు నీకుఁ బాదపాదగ్రవ్యంబు
చేతఁ గైంకర్యంబుఁ జేసినందు
కా ! తిండి! యారీతిఁ గారాగ్రహంబుదు
నన్నుంచగాఁ జేసినావు; భరిర!

తే. గీ. యార్తరక్షణదక్షుండ వన్నమాట
నిలుపుకొనుటన్న నిదియెవా నిర్మలాత్మ?
దానుఁడను వేడుకొనుచుండ దయను బూస
వేల? రావేల? జానకీలోల! రామ!

మాటిమాటికిని బైకము మెసంగుమని యహంకారమును బూనినాయె
డల ననేకకుఁగ్రరకృత్యములఁ జేయుచున్న యాతురుష్కభటుల
ముందు నీలవఁజాలకయున్నాను. రామచంద్రగ్రభో! ఆర్త
దనై నీశరణు బొందిన నన్నీల రక్షించవు? నీవు కృపాసాగ
రుండవే!

మ. అతనీపుష్పవసుప్రకాశ ! పరిపూర్ణానందసంగోహ! సం
తతసీతాహృదయానివాస ! జలజాగిబోద్ధవాహిత! యా
యతపాపాఘనినాశ ! భానురకటాక్షవేళ! సర్వేశ! నా
మతియం దెవ్వుడు నిల్వమీ కృపను రామా! భక్తకల్పదుగ్రమా!

మహానుభావా ! యమకింకరభన్నిభు లగునీతురుష్కుల దండవలకు
దాళజాలకయున్నాను.

సీ. సర్కారుపైకంట ధూడగా దేవులే”

యంచు గోపమున దూషించినారు

“దేవులే వైస వై దేభా తమామా” యంచు

మోటులాటిలచే మీదినారు

“రాష్ట్రులైనా తుమార వయినా దేతహం

దేక్తా” యనుచుఁ బడఁదిట్టినారు

“నిల్వ బే బేకూడ నిల్చిచూటాడుబే”

యంచు మించి వరాధవించినారు

తే. గీ. క్యారమతులై తురుష్కులు కొంటెలగుచు

నింక రక్షింపరాకున్న నేమిసేతు

వఖలనజ్జనమందార! యభువిదూర!

రమ్మ గుణహార! శ్రీవత్సరభకుమార!

మహానుభావా! చతుర్దశభువనవరిసాలా! సీనిమిత్రము నేను వెచ్చించి
నవైక మొసంగునందాక, బందిగింటనందే యుండు మని తురు
ష్కుచకిపర్తి యొజ్ఞ. నే నానైక మెట్లు చెల్లెంతును, ఎట్లు
చెలునుండి విముక్తుఁడ నగుదును,

భటుడు—(రామదాసుగారిని జూచి) ఏమీనోయ్! మాకీ రాత్రీ
వగలే నాగారకొటకేస్తుందావ్, నోరుమూసుకొనివండుకొనేది
లేదూ. రాష్ట్రూ! రాష్ట్రూ! యిది యేద్యోతో ఫాయిదా
కావ్వలె. రాష్ట్రూలేదు-దేష్టూలేదు.

రామ—ఓ తురుష్కుభటుడా! నేను శ్రీరాముని భజించుకొనుటకూడ
మీకీ కష్టముగనున్నదా! నాయనా! నేను మహాకష్టములో
నున్నవాడనుగాన, భగవంతుఁ డగుశ్రీరామచంద్రమూర్తి

వన్నుద్ధంచునని వేడుకొనుచున్నాడు.

భటు—వేడుకొంటున్నావువీడ్చుకుంటున్నావు. రాష్ట్రాకు మహర్షా
నినై. ఆయేలో, జైరమే భోక్తకష్టం మీకుయెందుకు, నీ
మింగిన సర్కార్ పైకం రాష్ట్రం యిస్తాడువోయ్. రాష్ట్రాకో

రాము—తలచుకొన్నచో రాముడు పైకమంతయు మెసంగి, వన్ను
రక్షించగలడు. ఆతనిని మీరలఁజిగిజూడవలదు. సకలసృష్టి
స్థితిలయంబులకుఁగారణుడు. ఆదిమధ్యాంతరహితుడు. అవ్య
యుడు. అభిమేయుడు. మోక్షకర్త—

భటు—విసాలోరైక్కారే! రాష్ట్రా మస్సికాడువోయ్. అట్లా చెప్పు.
అనురాజ్, మా! మాయంలే. అదా అట్టే నీకుదొరికాడు. మా!
అను రద్దిస్తాడోయ్.

రాము—మాదైవమగు శ్రీరాముడు నిజమైనమానవుడని నీవు తలం
చవలదు. దుష్టులవధించి భూభారము దీర్చునిమిత్తము మాన
వుడై పుట్టినాడు. ఆతనిమహిమహిమ నెఱుంగుటకు అగ్రహ
దులకైనను దరముకాదు.

సీ. మనువంశతిలకుండై మహిమింద బన్నించి

కౌశికమానియాగంబు గాది

శివునిల్లు దున్నాడి సీతను బెండ్లాడి

జవకాజ్ఞఁ గైకొని వసుల గీసి

ఖరకూషణులు జూలి ఖరకరనుతు నేలి

వారిని నొకకోలఁ గూలనేసి

మించి హస్తంతు మన్నించి జలధి దాటి

శంక యింతయు లేక లంక గీసి

తే. గీ. రావణాదుల ఘోరసంగ్రామమందుఁ

గూర్చి విమలయశంబు గైకొన్న రాముఁ

డాదినారాయణస్వామి యగుట నిజము

శేవలము మానవుం డాట శేరి సుమ్మ.

భటు—ఎందూ! పూరిశే నోలానేస్తావు. మీరాముడ్కి యాగహింకు
లదాయి నేపిస్తావ్! ఎక్వా తక్వా మాకీ జీతా!

రామ—(తనలో) ఈయవిచేతులు రాముడవ నేమో! గహీ మన
నేమో యెటుంగునురా?

[యాకూబ్, హుస్సేన్ కు వేళింతురు]

యాకూ—(రామదాసుగాఁపిజాది) క్యాత! నోవన్నసాబ్! వైసా
సర్కార్ కి యిస్తావు లేదూ. ఒక్కరాల్ నోనా. లేకపోతే
మీకీ పర్కా తియ్యమని హుజూరు హుకుం క్యానోలే?

రామ—సర్కారులారా! నీల యింటిల మాటికిమాటికిని నన్ను బైకమి
మ్మని బలవంకివలచెదరు? శ్రీరాముడు నన్ను దయనో
చిదివక్కుమ గాని మీపైకము తెల్లించబాలవని రూఢిగాఁ దె
నిసికొనుడు.

భటు—రామ్మా రామ్మా అని మమ్మల్ని మర్గయా చేస్తుండావు
జామ్మా!

హు—మాకీ పైకంపగతి అదిగోనో, ఫోల్ జబ్బ్ దస్తీగా మార్లూడు
తావు యేంహోయి!

యాకూబ్—సర్కార్ నీకి సఫాయీసేయ్యాల అని మాకీ హుకుం
యిచ్చి వుండావ్. (భటునిజాది) ఏ దర్వాజా కోనోలే?

భటు—(చెలసాల తలుపు తీయును)

యాకూ—(రామదాసును జూచి) దినావాలా నిల్వడుతావుయేం. ఇద
రావు జల్దీ. (రక్తి బట్టుకొని యీవలకు యీచ్చుచున్నాడు.)

రామ—హా! రామచంద్రా! భక్తవరతంతా!

చ. కటకట! రామచంద్ర! ననుఁ గావఁగ జే యిటు వేగ రాఁగ జే
కుటిలమనన్ములై రిప్పులు కూర్చయంకరతర్జనంబులన్
వటుతరరోషభీషణత జాధలఁ బెట్టఁగఁ దాళఁజాల నీ
వటువిశిఖంబులం మనిమి పాఁగఁదోలవె జానఁవరీ !

యాకూ—ఏబామ్మనకు వగవోలే.

హుస్సే—(రామదాసును వట్టుకొనఁగా యాకూబు తొక్కితొక్కి
గట్టుచున్నాఁడు.)

రామ—శ్రీరామమూర్తి ! నీ వెచ్చటనున్నావు ?

శంక రాధరణము—హువక తొళము.

రక్షింపు మిదియేమీ రాచకార్యముపుట్టె రామచంద్రా, నన్ను
రక్షింవకున్నను రక్షకు లెవరింక రామచంద్రా!
అవ్వలవా రిదే అరికట్టుకున్నారు రామచంద్రా, స్వామీ
దెప్పశక్యముగాదు చక్కోచరమాయె రామచంద్రా ! రక్షిం!
కుక్షిలో మీమీద కోరిక పుట్టెను రామచంద్రా, స్వామీ
యిత్వోకు కులరిలక యింక నైన గావవే రామచంద్రా! రక్షిం!
వక్షివాహనము పాలించి దయజూచు రామచంద్రా, స్వామీ
అక్షయకటాక్ష అభిమానముంచవే రామచంద్రా! రక్షిం!
అధికునిచేవట్టిరి అడ్డమేమనుకొంటి రామచంద్రా, స్వామీ
అధములకన్నను అన్యాయమైపోతి రామచంద్రా! రక్షిం!
భయమేమి నే రామదాసుడ ననుకొంటి రామచంద్రా, స్వామీ
భయము జాబితొపు భద్రాద్రిపురనిలయ రామచంద్రా! రక్షిం!
హుస్సే—ఈయేహూయేద్యకపోతే ఫర్కార్ పైకిం యియ్యరాదూ
వోయ్ ; (గొట్టుచున్నాఁడు.)

రామ—హ ! రామ ! దైవతిలలానూ ! శరణన్న వారిని గరుణించి
రక్షించు మహానుభావుడవు నా మొఱనాలింపవేల; ఈముష్క-

రతురుష్కులు పెట్టుబాధలకు నే నెట్లుకాదును. దీనులకు
దీక్షైస నీ విప్రుడు నాకు దిక్కుకావేల ?

చ. “కుక్షి నజాండవంక్తు లొనఁగూర్చి చరాచరజంతుకోటి సం
రక్షణసేయులందీవి, వరంపరగాఁ దనయుండ నైన నా
వక్షము నీవు గాఁ దగఁబె సామరుడఁ గరుణించు మోజగ
ద్రక్షితి! కర్త వీవెకద దాశరథీ! కరుణావయోనిధి!”

ఉ. నను నుకయల్పజీవిగ మనంబుల నెంచి మరాత్మ్య లక్కటా!
తనువున రక్త మొల్కునటు దండన సేయఁగసాగినారు; నీ
ఘనకృప నావయిగ బూపి కృన్నన వీరిని బాటఁదోలి నా
తనువును గావనే యితి ను తాపపవందిత! జానకీవతి!

ఈయమదండనలనుండినన్న శిశుముగ విముక్తుఁడయియు ముప్పిరితొ
ళ్ళను నెన్నుఁ గట్టి నా తేజంబెల్లదూల, మరుక్తులం బలుకుచు,
సర్కారువైకమూఁ జెల్లించుటకుఁ గొరదాలతో బాదుచున్న
వీరభటులకు నాయందు మంచిబుద్ధినిఁ జిహ్నాదింపుము. ఈసమ
యంబున విశరణాగతితొగిదిరుదింబు దాచుకొనకుము.

జ. గంధేభేంద్రుఁడు నిరు ద్రావఁగ మహాగ్రాహంబు తిత్పాదముర
బంధింపం ధృతిఁదూలి ముక్తితిరోపాయంబు లేకఁ జగ
ద్భంధుఁగ నిన్నుఁ దలంపఁ జక్రిమున నెత్తెరిగ మహాదస్యగ
ర్యాంధుం దుగించి గణంబుఁ గాదుగతి నొక రక్షింపవే రాఘవా!
హుస్సే—(యాకూటునుజాచి)అరే—ర్యాతే—గోవన్నాకు కొట్టితే
నాకు వొట్టా మంటర్ పెట్టుండాయ నాకీ కొట్టడానికి మానా
భయం వేస్తుంది.

యాకూ—హంకూబీ హైసాహై—నీకంటె మోకీ నిండా మంటర్ గా
వుంది. (రామదానుగారినిజాచి) అరేబామ్మో! నీదివొట్టాకాదు
వోయే—చిక్కుగుండు. మోకీ దెబ్బర తగలలేదావోయే.

రామ—అటులారా ! మీదెబ్బలు న న్నమిసేయును.

చ. దినకరవంశమందు ఘనదేవతలెల్లరు మేడఁ బుట్టి, య
 మృనిమఖ మోమి, జానకిని బొందుగఁ బొడిలియొడి, తొడ్రినై
 వసములకేగి, దేవవరివంఘుల దైత్యులఁ గూర్చిపట్టి రా
 ముని మది నమ్మియుండఁగను బొందఁగనెల భయంబు నా కింకర.
 యాకూబ్—అరేమనస్సే ! ఈయన్ని కొట్టితే కుచ్ ఫాయదాలేదు.
 గోల్కొండవైకం వచ్చేదిలేగు ఈవంగని మనము కానిమా
 సర్కాగ్గి జాలేనో, నారి దిల్లే వున్నట్లు సేస్తారే. అవ్.
 జల్దీ జావుంగా.

హుస్సే—ఈబామ్మన్ని మళ్ళీ తైదుమేపుందిపోదాము. (రామచా
 నును మరల తైదులొట్టెట్టి అటుని జాలి. అగే ! ఈసంగతి
 మాకీ కానిమాపాదుమాకి జాల్సేకు జానే! నీకీ యిక్కడ జాగ్గి
 త్రిగా ఫారాయిస్తూవుండు,

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

అటు—(తనలో) ఇది భోత్ హత్పర్యంగా వుంది. గోవన్నాకి దేహంమే
 దెబ్బలే తగ్గిపూ ! మాకీ జరాగి పాజానే. కండుకొనును)

రామ—(తనలో) దేవా ! వైకుంఠవాసా ! నీకగిభావ మతిచిత్రిమై
 నది. దాని నెఱుంగుటకు జ్ఞానమైతే శక్తులు గానవస్తువు మా
 నవమాత్రుడైన నగు నేనెంతవాడ !

మ. కొరడాలగ్గరమందుఁ బూని యటు గొంతుం జంతులేకుండ, దు
 ర్భరకోపంబున నన్ను దుర్మదులు దర్పించేర్చి కొట్టంగ, ని
 వరకారుణ్యకటాక్షవీక్షణమధన్ వర్షింపఁగాఁ జేసి నగ
 బరిరక్షింపఁగఁ జాలినావు ; వరదా ! ఇచ్చాదీరణుభ్రాలో !

తండ్రి ! ఇట్లే నాయందు నిరంతరమును దయఁబూని రక్షించు
 చుండుము.

అరే ! శ్యాబాత్ లోలేతూ ! గోపన్నాకు డిల్లీ క్యా ! పుస్కా మాళ్లీ
కువాస్తే తుంజాతానై క్యా ! తూ ! బద్మాష్—నుస్సాహర్కారీ
కు థేబ్ దాల్తే-చలో !

రామ—(ఎదుటజూచి) ఆహా ! శుయార్బాటము లేదు ! (వరికించి)
అబ్బో ! తాసిమా దండతాడితిమహారగంటుకరిణి మండిత
కును, భుజాదండబులు సాచి, వెటవెట మని వండ్లు కొఱు
కును, విజచరణ సంఘట్టనంబున కిలాతిలంబు బ్రద్దలువార
నన్ను దండించుటకు తురుష్క ధటులతో నిట్లు వచ్చుచున్నాడు.
ఓ దీవరత్నమణి ! రామచంద్రా !

మ. ధటుల్ వెంటను బెట్టుకొంచు నకిటా ! సాద్దాతురుష్కుండు దా
జటులాహంకృతి వచ్చుచుండె నదిగో ! స్వామీ ! ధయంబయ్యె నీ
వెలు లింక గొక్కతోడి నన్నరసెదో ? యేథంగి దానిమిక్కు
గుటిలత్వంబును కాకుగాని లిగెదో ? కోదండరామకృణా !

. అంత తాసిమా ధటులతో బ్రవేశించును.]

తాసి—వీరధటులారా ! యీకూటును, హుస్సేనును గోపన్నును దం
డించుటకు ధయంబంచుచున్నారట ! కారాగృహమున బంధించు
బడినవానిని జూచి యింత ధయంబడిన యామహావీరు
లెక్కడియిన నవసరమువచ్చినప్పుడు రణరంగింబులయందేను
నిలువగలరు ? (కారాగృహమునకు బండుకొనియున్న ధటుని
జూచి) అరే ! సాతే క్యాలే !

ధటు—(తొందరగాలేచి తనలో) అరే—నాగీ ఎంతకనిచేశాము.
సాదుమా సర్కారువచ్చినారు. వీరు వస్తారని మాకి తెలిసింది
లేద—(భ్రాతృశ్రవణముగా) ఓ! సర్కార్ ! సలామా లేకుం.

తాసి—తుంహ్యాకు సాతేకువాస్తే ఆయే క్యా !

భటు—నైనైసర్కార్—రాత్రి మాకు నిండా నిద్రినైమహారాజ్!

గోకన్న రాంరాం మాళింక తీస్తూవుంది పాదుషాసాబ్!

కానీ—(రామదాసునుజూచి) గోకన్నా !

చ. తరధన మంచు నెమ్మదిని భావనసేయక మాధనంబు దు
శ్చరితుడవై వారింది జనసంఘము దిట్టగ సిగ్గు లేక, యీ
కరణిని బందిగంబునను గాసిల నేమిటి; కింక నైన స
త్వరితగతిగా ధనం బిడుము తప్పుకనిక జెటముక్తుఁ జేసెదన్.

ఉ. భూసువంశమందు మణిపూసవిధింబున జన్మమంది, యీ
భ్యాసముజేసి విద్యలను భవ్యతరం బగుచేరు గాంచి, నిక
నిసరివారు నవ్వ నవసికతిపైకము వెచ్చఁజెట్టియు
గాసిలుచుంటి నీచెటను గాగలకార్యమిఁజేయి వెల్పుమా?

నీవు మాపైకమునిచ్చువటకును విడువము. వాపైక మిచ్చెదవాలేదా?
ఇంక వాభటులు నిన్ను సైతరు—నీప్రాణాలులఁ జీయుదును.
ప్రాణాలులపై వాస కలజేవి సర్వరముగ నీవు వెచ్చఁజెట్టిన
యాటులక్షణును మెసంగుము.

రామ—కానీషాగారూ! అనవసరముగ నన్ను దూషింపవలదు. నేను
మీధనంబును బుద్ధిపూర్వకముగ హరింపలేదు. వా యాటలి
డ్డలకు వస్తువులఁ జేయించలేదు. గృహములఁ గట్టించుకొనలేదు.
సర్వము శ్రీరామార్చనము జేసివాడను. నేనునర్చిన యీస
త్కార్యమునకై సంఠించుటకు మారుగాఁ, గిడుకవహించి
నన్ను బందిగంబునఁ బడవైచి బాధలను జెట్టినందువలన మీకుఁ
జియోజన మేమియున్నది! శ్రీ గామచరణసేవకుడనైన నేను
వెచ్చించిన యీధనము—భక్తతరతంత్రుడగు వాభగవం
తుడు నన్ను గారాగృహ విముక్తునిగా జేయఁడలఁచెనని—
యాశఁడే నాకుమారుగ మీ కొసంగవలయును. కాని, నేను

మాత్రము మీకిప్పు యోనంగజాలను; ఇదియే నానిశ్చయము.

ఉ. కొట్టినగొట్టు నుయ్య నృపకుంజర! యుగిట నెట్టిబాధలున్
 చెట్టినచెట్టు మయ్య మది భీతిని బొంద నెకింతయైన ని
 వ్వుట్టున బాసకీరములు పాదసోనునా చింతనంటునున్
 గట్టగఁ బట్టివాడె మదిఁగాంచగనేల ధయంటు శిక్షకై ?

మీ రెట్టికష్టములు నాకు ఘట్టిలఁజేసినను గరుణాసాగరుఁడు ఆర్తావను
 ను—నన్నుఁ గన్నతండ్రి—నామలవేల్పు—ప్రభాకరవంశ
 రత్నాకరపూర్ణసుధాకరుఁడు—అగుశ్రీరామమూర్తి నన్న
 నుగ్రహింపకపోదు. అట్టియొక నేను చింతింపనేల ?

తాసి—ఏమి నీధైర్యము! నిన్ను రాముఁడు రక్షింతువుగా! యీపైక
 ముపాదించుమని శ్రీరాముఁడే జోధించినాయేమి! ఇట్టివానినే
 నా నెపు భగవంతుఁ డనుచుంటిని. భక్తరక్షిణకరాయణుడగు
 నాశిష్యునిన్ను నా భటులు బాధలుపెట్టుచుండిగాఁ జూచి
 యారకొననను? తుఱకలధాక శోర్వక ముల దండకారణ్య
 ములపొంతములకుఁ జొయెనాయేమి?

రామ—జేవా! మా రామయ్యగిండ్రిని ని వలఁతిగ నిక్షింపవలదు.
 భక్తుల కష్టములు తనకష్టముగ భావించుకొని రక్షించువాడని
 తలఁపుఁడు. అతియేగాని, యితనినుక్క సామాన్యవరసాలు
 నిగాఁ దలఁపవలదు. ఆతని మహిమహిమ మీ కేమి తెలియును.
 సనక సనంద నాదిమునులును, బరమేష్ఠివ్రీముఖాదిదేవతలును
 వర్ణింప శక్తులుగారట!

తా. మీసంబై జలరాసిఁ జొచ్చియును బల్మిన్ సోమకుఁ దుగించి వే
 దానికింటును చెచ్చి యబ్జధవళకాదుల సుఖంబుంది బ్ర
 హ్మసందంబును బొందఁజేసిన జగన్మాత్యంబు లక్ష్మీకుఁ డా
 శ్రీనారాయణుడే రఘూద్వపూనిగాఁ జింతింపు మ్లేచ్ఛాగ్రణి!

అమృతమునై నురాసునులు పోరాసునవ్వును మంధరవర్వతంబును

వీపున దాల్చిన యాకూర్మమూర్తియే రాముడు.

మ. కనకాక్షులు వధూటికోరికకునై ట్మొచక్రిమున్ బాపఁజ

ట్టినచందంబునఁ జాబ్బుచుండఁ గని కుంతిభూతచిత్తంబునో

జనసంతోషనివారణంబునకునై పాకర్యహంబునఁ

దళజ్జా ద్రోమ రమామనోహరుడనీతానాథుఁగా నెంచుమా.

శా. సంతోషం బగుమాపునోడ ననురుగ్గ ఖండింపఁగా నెంచి య

య్యుంభోబాసనయ్యులెల్లరు ననూవాశ్చర్యముగ్ బొందఁగా

స్తంభంబున నుద్భవంబులు మహావైత్యుఁగ్ సురలో మెచ్చుఁగా

ధంభకోకిలియఁ జంపు నాహరియ నీతాకాంతుఁగా నెంచుమా.

మ. వడుగా యీశఁ డటంచు నెల్లజనములో వర్ణింప బ్రహ్మాదులుగ్

గడు మోదాపఁగఁ దా వేంగు బలివిగ్ గానంగ నేనెంచి యూ

డకుగులో దాసమునేడి పుచ్చుకొని భూమ్యాదిశ్రీలోకింబులఁ

గడు సొం పొందఁగ సంగు కిచ్చినరమాకాంతుంబు శ్రీరాముడే.

తననిజకుతారధారాపాతని నిరువదియొక్కరూపులు సమస్తక్షురీ

కాంతారమును బరిచేడించి తడియ కళేబరములను నిరరలో

కింబునకు నోపాసములుగఁ జేసి, తిద్దుధిరముచేఁ బితృకోయం

దీప్తిఁ పరశురాముడే శ్రీరామునిగ్ భావింపుమా.

మ! యదువంశంబునఁ బుట్టి శైశవమునం బాసంచుచుండఁ యశో

డ దయంజుంచి వినోదలీలలను మోడంబుడఁగాఁజేసి దు

ర్గదకంసాదులఁ ద్రొంది యాదపుల సన్మానించుచున్ రుక్మిణీ

మదిరాక్షిం గొనినట్టి శ్రీహరిని రామస్వామిఁగా నెంచుమా.

శ్రీరాముఁ డవతారపురుషుఁడు ధరాధారము వాపుటకు దేవతలు

హృరింపఁగా రవివంశంబునఁ బ్రావిర్భవించినాడు.

మ. అరవిందాప్రకులంబుఁ బావనము సేయఁ బట్టికంతాది దు
ర్భరదైత్యానిగూల్ప దేవతలు సంస్కారించి విష్ణుండె య
క్కరచే రాముఁడుగా జనించి సురలోక ద్వేషులందుంచి స
త్కరుణఁ గాచెను సర్వలోకముల నిక్క. చిద్విష్ణుచ్చాగ్రణి.

రాసి—వీరారాముని నుతింపి యలసిగోయితివి. నేను మాపైక మొ
సంగడము? లేక నిన్ను మాయుచ్చవద్దినయెట్లు సేయు
మందువా?

రామ—పాగుషాగామా! మీరేమి చేసిననునశే; నేనందులకుఁ జదుఁడను.

రాసి—కానిచచ్చు నిన్ను బాధలు పెట్టినచో వీరారాముఁ గడ్డమువద్ద
మూలాలూకుపైకదు నిన్నునేమీ మూచెదను. (భటులను
జూచి) భటులారా! ఈగది నామూర్త్యుండెలపై నడిపించుడు.

భటు—అవ్! ఈమూలాలకు ఘాతం తీస్తాం. (లాగుతున్నారు.)

రామ—

సీ. కాపాడఁగా రాడె కిరణము మొఱివిని

మరణి దున్నాడినమహితగుణుడు

అడ్డకదంగ రాడె యనురాధమునిఁ గూల్చి

బ్రహ్మగు నేలుకృపాకరుండు

రక్షింతుఁగా రాడె యక్షయవసనముల్

పాండుకర్మికి నిన్పుభవ్యయశుఁడు

భయముఁ బొడంగ రాడె నయచరితుండు ని

భీషణు నేరినవీరమూర్తి

తే. సీ. అక్కటా! నాదుప్రార్థన మూఁకింది

భక్తరక్షణవిరుదంబు బయలుపెట్ట

రాకయుండు నె ననుఁ బోవఁ బ్రాకటముగ

రన్యగుణమూర్తి భద్రాద్రిరామమూర్తి.

ఓదేవాదిదేవా ! నీతారామచంద్ర)బ్ర)లో! నను రక్షించువరమాత్ముఁ
డవు నీవే యని నమ్మియుంటిని. నీవు రక్షించకున్న నాకెవ్వరు
రక్షకులు. నీదాక్షిణ్యము నానైఁ జాపుట కిదియే సమయము.
భక్తుఁడనైన నన్ను విడనాడవలదు. నీ నేమియు నీయెడల నవ
సాధముఁ జేసియుండలేదు.

భటు—జల్దీ ఆవ్. నూస్తావేమి ! ఈముళ్ళకంచెల మీద యెక్కు.
(ముళ్ళకంచెలపై నెక్కించుచున్నారు,

రామ(—రాముని మద్దేశించి)

సాక్షి.

హే సద్విదానందవరాత్మరతారకబ్రహ్మస్వరూపా
హే బృందారకబృందవంద్యరూపసంధీప్త చరణారవిందా
హే బ్ర)భాకరవంశరత్నాకరవరిపూర్ణసుభాకరా
హే భక్తజనవంశక్షాంతిక్షాంతకటాక్షా
కడు గినుకవహించుచు మలకలు నాకిడుబాధల
పడి దోలుచు రక్షించుము నీపాదంబుల నెరనమ్మితి! హే!

(ముందలపై నెక్కిందరగా నెడచుచున్నాడు.)

భటు—అరే! ఇదియేం తమాషా! (తానీషానుజూచి) జీ! సర్కార్ !

తమాషా తైసీహై దేఖే!

రామ—శ్రీరామదేవుని యనుగ్రహమున నా కీముండ్లు పూవులవలె
మెత్తగ నున్నవి. (శ్రీరామునుద్దేశించి) మహానుభావా! ఇంత
వలకును నాకేరీరమున కలసట గలుగకుండ రక్షించుచుంటిని.
నన్నెప్పు డీచెలనుండి విముక్తునిగాఁ జేసి నీచరణదాస్య మొసం
గదవు!

చ. అగణితజన్మజన్మదురితాంబుధిగో బహుదుఃఖవీధికల్
చెగివడ నీద లేక జగతిధవ! నీవదభక్తివావచే!

దగ్గరి కరిగిపోయితి వదంతుడి వాడుభయంబు దీర్చవే
తగ వసుదిక్కుల న్నిడక దాకరథి! కరుణావయోనిధి!

ఈశితలు నన్ను బొందకుండ నెట్లుగరుణించుచుంటివో యల్లనీవు తల
చినచో చెఱవిముక్తిఁగూడఁగల్గింతువు. కాని, యేకారణము
చేతనోగాని యితవఱకును నాయందుఁ గటాక్షము వహించక
యన్నావు. కానియుక్తౌర్వజన్మమున నేను జేసిన పాపమెట్టిదో
యనుభవించవలయునుగాదా! రామా!

తానీ—(భటులనుజూచి) ఈతనిని జాధించట నేటి కాలపును. లేపు
మఱియొకవిధముగ శిక్షింతుము. మరల నీతనినిబంధింపవలయునఁజేడ
వేయుదు.

(నిష్క్రమించును.)

భటు—అచ్చా! వెర్కా— (రామదాసునుజూచి) లేపు మట్టి నూకీ
వచ్చేటప్పటికి వైకం యిచ్చేనూర్గం చూడు. లేకపోతే నీకీ
తర్వాస్తే ముక్కలముక్కులు సేస్తాం. ఆవ్ బందిఖానాకు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

రంగము:—చెరసాల

(రామదాసుగారు కృతకము)

రామ—కనగో! హే! కొనల్యానందనా! భక్తచారిణితమా! నే
నెన్నార్థికవృంబుల ననుభవించవలయును తండ్రి!

మ కగలున్ రాత్రియు విద్రోలేదు; తనువున్ బ్రాణంబులుగదస్సె; హే!
కగసాధించుచుంటివో యకట! నాప్రార్థ మిట్లుండెనో?
జగమెల్ల గని నన్ను నవ్వఁగ నెవర్నఁ జూచినావేల? యో
ఖగరాద్యాపాన! సాధుదీనజనరక్ష! జానకీనాయకా!

అంధకారబంధురమై సమస్తసంతాపములకును నిలయమై యున్న

యారాచారమే నాకుఁ జెఱపాలకుఁ జేసితివా! నేను నిరంతరము నీ కొఁఱ్ఱుచున్న పూజలకుఁ బ్రీతిఫల దిదియే!

సీ. మఱి కంటును హరించి మజ్జేధనాధుని.

జోచినయట్టి సామ్రాజ్యకరుణ

వ్రజ్జుడు రక్షించ రహిణి కాకృతి

వారసింహుండ వౌ నాటిప్రేమ

గుహుని పద్ధర్మహృద్గుహుని సంభాషించి

కఠింబు భక్తానురాగగరిమ

కగనాదటంచును భావంబుగాఁ జోక

యలవిభవము లోయ నలఘుప్రేమ

తే నీ. కరమభక్తుడనైన నావైన నే.

చూపకున్నావు నే శయపాప క్షయ?

నిరవాధమువలెర! నిర్వికార!

రఘుకుఱ్ఱాదారి! గుణధిర! యథువిచారి!

జేవా! భద్రాద్రిపురమావనుండి యనుదివసాను అరహపావనమైన నోవాపరీప్రసంగియగు న్నాన మొసల్పి, కరమభక్తినిసించరణ చేవను జేసికొనుచు, నిరంతరయానందభావమున జెలంగుచు, చివ సన్నిష్టేచ్ఛయధ్యమున బడవేసితివా! అనవగతము నిసర్కరలవాలించు నాశ్రీవణరంధ్రంబులయందు, స్త్రేచ్ఛభటహుంకారంబులును, నుచ్చరింక పలవిగాని దూషణములును బడవేయుచుంటివా! రామచంద్రా! భద్రాచలపురమనకు తహసీబుదారుగాఁజోయి, నీపేరుఁ జాగ్రహ్లాసమాగాధన శ్రయఃకృతు విధివశంబున వేడిగంజగుంటయందఁ బడి నాతనూజాతుని పునర్జీవితమిఁ జేసి మాకానందముఁజూర్చిన చాక్షిన్యాంతరంగుడవైన నీవు నన్నెలకరుణింపరావు!

మ. దెలు జిక్కా బలి యందు గోవగచు రాజీవాక్కిరై యేడ్చునా
నిరతంబు మురిపెంబు జాపుకొమరున్ జిత్తంబునం దెంతునా
కరుగవీచాడవు నన్ను నీ పనిమదిగ్ గాంక్షించి చింతింతునా
యరవిందాపక్కులాబ్ధిశీతకర! రామా! దైవమాదామణి!

ధలు—(కనగో) ఈలామ్మో యెప్పుడూ రాముడ్కి మఱచేదిలేదు.
బదానున్నీవున్నాడు. మాకీ మొదట యాడ్కితిట్టామ. ఈ
యన వర్యనూది గాభాకడ్డాం. హెక్వతక్వ లేకుండా యీ
యస్కి చూట సెప్పరాదు. తానీమాపానుమా యాయస్కి
గుడ్డిపెట్టేలో బాగావుంటాది. తిక్కుర పెట్టేలో ఫాయిదా
లేదు. ఈయస్కి నూస్తే మాకీ ధయమేసి ఒకమూలగాంరాం
సెప్పు మూలసోగయా. ఈయన మంచిమచ్చి. ధేము యాయన
దిల్లీవున్నాడు. (కోకాశముగా) అలే! గోవన్నగార్! మీకీ
నూస్తే మాకీ సిండా మిషిలవుతాది. రాతిర మీకు తేలూకు
త్తే యేడ్చలేకు వోగో. తుమారాపానోమే కూచమంత్రం
తంత్రం వాయేక్కా!

రామ—ఓయధలుడా! నేను రాముదానుడను. ఆమహానుభావుడు
నిరంతరము నాకు సహాయమై రక్షించుచుండును. అట్టి నేను
యమకి. కరులత్తెన జంకిను. యమునైన ఫిక్కిరించెదను. ఆమ
గోద్రీవైధవమునైన లక్ష్మీయు సేయను

ధలు—రాముడామేరు సెక్పేలో అంతి జబర్ దస్తీ వస్తుంది ట! అది
యేమి గోకుడి నాబ్.

రామ—శ్రీర సువాసుమునకుఁ గుల్మమైనది మఱియొకటి లేదు. అది
మహాగుడికరమైనది. క్రీష్ణుడ వారద వరాళర పుండ్రీకాదు
లను గాచిన దదియే. అవతిగిపాననానాయుము కదలే ఖర్మా
రాదిఫలములకంటెను, సవరస వరమాన్వనవనిలములకంటెను,

కనక జంబూ ద్రాక్ష ఫలరసములకంటెను, దుదికరమైనది. సారములేని సంసారవారాసిఁ దరించుటకు నొక. రామనామంబును సర్వకాలసర్వావస్థలయందు దృఢంబగుభక్తినిఁ బూనిఁ న్తురిసేయుదుఁ బూజించెను భక్తజ్ఞుండమున శ్రీకృష్ణాయనమండదు.

భటు—అచ్చా! గోపన్నాసాబో! మీకీ నోజా రారాం అంటాము. దానిమీ యేమితిమాపావుంది నూస్తాం. ఈకొక్క పండ్లసాం. మీరాముడికి మాకు చెప్పినో! మీకులమీ భోగ్ లెంటా ఆలేనై. దానికి యేమిపెస్తాం!

రామ—మూఢాత్ములట్లు తలంతురు. అందలి రసాస్వమును గుర్రెటిం గినవారి కీపండ్లనా ముండరు. భగవంతుఁ డందఱికిని నొక్కఁడే. కాని; యాయామఠసాంప్రదాయముల ననుసరించి వేణువేణు నామములతో భాసిల్లు నద్వేవాది దేవుని ననేకవిధములఁ బూ జించుచుందురు.

భటు—(ఎగుటఁజూచుచు) క్యాజీ! గోపన్నా! మీకీ దేఖ్నాకువాస్తే సార్కారీ ఆలే. ఏద్యుమ్ల యేమీసేస్తారో మీకీ నాకీ నిండా భయంగావుంది. మాట్లాడకుండా హిక్నాకూర్చుంటాం మీం.

[తురుష్క సార్కారులు వ్రవేళింతురు]

సార్కారీ—(చెఱసాలతాళముఁ దీసి రాసుదానునిజాచి) క్యానై గో పన్నా. పెక్కింతయారుచేసినావూ లేదూ! ఏ రోజ్ వైసా దే తా నైతో మీకీ వుంది.

రామ—పైకమా! ఈరోజున సీయవలయునా! రామచంద్రయూర్తికిం కను దయలేదు.

సార్కారీ—అసీ! క్యాబాత్ జాల్తే! తుం. భేముడ్కి దయవచ్చి వైసా యిస్తాదునోయ్. సిప్ర మీకీ పంపెస్తుండావు. హెచ్చటికి హెచ్చు

పాదుషాసాబ్ మాకీ బందికానాకు బావ్. గోపన్నాకూ పూ
చోకయ్య ముకుం దేతే. తుం పైనా దతానై, ఇప్పు యిచ్చేది
లేకపోతే నీకు నిండా బాధసయ్యమని ముకుంటియింది. ఏమి
పెప్తావు!

రామ—పార్వతీమలారా !

కా. పైకల బేయియు లే దొసంగగను నాప్రార్థ మిట్లుండె, నీ
తాకాంతాధిపు దైవ సత్కృతను జిత్రంబందుఁ బూనందు, మీ
కీకార్యణ్య మసల ? కొట్టినను మీ కేమైనఁ బ్రార్థించునే?
శ్రీకాంతుండు పహించునే యికట! దూషించుంగ మీ కేటికిన ?
పార్వతీ—అరే! ఏమీమాటపెప్తావు. మాకీ సర్వార్థ ముకుం చల
యించవద్దా! రా! (ఈవలకుఁబోగి) ఈయెండిలో యిప్పుడో
నిలుచుండు.

రామ—(శ్రీరాముని నుద్దేశించి) హా ! రఘునందనా ! నాయెడల
నిట్టి దారుణకృత్యము లాచరించుచున్న యాదుర్మతులను పైరిం
చెదవేల ? కరణ బొందిన నన్ను రక్షింపకుండుట నీకు ధర్మ
మనిశోధినదా ! స్వామీ ! నన్ను రక్షింపవేయి ? కలనైన
నీనామస్మరణంబు మఱువక విన్న నమ్మియున్న యాదీనుని
నిట్లు సంకిటములపాలు నేయుట తగునా ? ఓపన్నగళయనా !
నన్ను తిందినవారి నెల్ల దయశో బోతు వని వినియుంటినే.
తండ్రి ! నేను విన్నవికొరితిన ? మగరాలు చెక్కిన హరంబు
లడిగితివా ! కనకాంగుళియంబులు గోరితివా ! బంగారు పరి
గంచుకాల్వ లడిగితివా ! అనిశము నీదివ్యపాదపరారుహాసేవ
నొసంగి నా కీకవ్యములఁ దప్పింపుమని వేడుకొంటిని. (పైనఁ
బొది) అబ్బా ! మార్తాండుడు సభోమండలమునఁ దన చండ
కిరణముల కాంకిపి పంపూర్తిగఁ బ్రసరింపఁజేయుచున్నాడు.

హరామా ! పైన నెత్తయ్య గిరిద నడుగులును నూడిపోవు
చున్నవి. శరీరమంతయు జెన్నుటలు గగ్గిముంచుడను.

కీర్తన.

దీనబంధో ! నుగురిసింధో ! మొఱిని ననుగావవా!
ను నసమున విన్నే యను ! మానములేకను వద్దితి! దీన!
వేకియొడగోన , శిరము చూపుచుండెగా
పాదతలఁపుటాది రావడే! దీన!

హర్షా—సరేగా నిల్చుండువోయ్ ! (గొంటుచువ్వాడు.)

రామ—హ ! రామచంద్రా ! వా పార్థమ వ్యర్థము పేరుకుండ
గట్టింపుము.

మొదటిహర్షాను—అరే! క్షాణ! భామ్యమ్మ కాట్టుకలదం లేను.

నెత్తిమాదకంలేను. భోల్! హుమా! గా నిలుచుదాడు,

రెండవహర్షాను—వాకి అ కీ ఘోషించాన్.

మొ—హ—ఇం! వీడ్కి నఘాను దెయ్యలి. (రామదాసును ఈవలకు

లాగి) క్షా ! వైహ యిస్తావు లేక చస్తావు. దేఖో ! మీరా

ఈజ్యేతర్హార్. (కత్తితో గొలువఁగోవును.)

రామ—(రాముని నుద్దేశించి)

సీ. ఇది కదావేళ సుర్వదనోకంఠునా

హర్షార్ల జోలి న ప్పరయుటకును

ఇదికదా సమయం అహీనకటాక్షుంబు

వై జిమ్మి నమ్మె గాపాడుటకును

ఇదికదా యదను మాసింద్రవన్ను తుడవో

నిపు మొదమున న న్నేలుటకును

ఇదికదా కాల ముప్పుదచిత్తురాతురు

ఘోలగర్వమెల్లను గురిగులుకును

తండి! ఇదికదా సమయంబు ధరణియందు

రామదా సమపేరు సార్థకము జేసి

కష్టముల నోలి నన్నును గాచుటకును

రామ! రాఘవా! రఘురామ! రామ! రామ!

రెం-వా—వైకం విారాములు లేస్తాడే, మాకీ చూస్తాం—
(కత్తిపోతే గొట్టుచున్నాడు.)

రామ—హా! రామచంద్రా! నీ నెరిపిలదినను నన్ను రక్షించుటకు
రాకుంటివేమి! ఈకుష్మరతురుష్కుల ఖడ్గంబులకు నాదే
హము బలి మొసంగవలసినదేనా! ఆర్తతాగ్రావరాముగా!
నీ వింతకము: న్నెందఱో భక్తులను రక్షించినావు.

శి. దాదినచుట్టమా శబరి గాసి దగ్ధామతి నేలినావు; నీ
దానుని దానుదా గుహుడు తావకదాస్య మొసంగినావు; నీ
జేసినపాపమా వినుతి: జేసిన: గావగ రా వదేమి! నీ
దానులలోన నే మొకడ దాశరథీ! కరుణావయోనిధి!

రెం-వా—(మరల కత్తిపోతే బొడుచుచున్నాడు.)

రామ—శ్రీనారీ! రామచంద్రా! దయఁబూననా! హే శ్రీమన్నా
గాయత్రీపూర్ణావతారా! భక వరాధీనా! భవబంధ
విమోచనా! అహల్యాశాపవిమోచనా! సుజనరక్షణ కుజన
శిక్షిణబద్ధకంఠగా! నీభక్తరక్షణలిరుదంబు నెందు దాచితివి!
పిలదిన జలుకకున్న నన్నెవ్వగు రక్షింతురు! నీవు నాయెడలఁ
గాతివ్యము వహించితివేల? కూరతురుష్కుల ఖడ్గవ్రహ్మరము
లకు నాయెడలెల్ల ముక్కలగుచున్నది. రామా! ధర్మభార
నివారణంబునకుఁ బెక్కింద్ర రక్తసుల నుక్కడఁగించి దేవత
లకు హితము గలిగించి, తావసగణంబును బోదిన నీకు—
నన్ను—ఈతురుష్కుల బాఠినుండి లెప్పించుట కష్టమా?

సీ. స్తంభంబు పెల్వడి దానవేంద్రుని సర
 మృగమువై చంపిన మేటిబలము
 సర కానురాదిబల వక్తంచరుల లీల
 సంగరంబునఁ గూల్పు కొర్యకటిమ
 జవసత్వములయందు సాటిలేనట్టి య
 వ్యాధిని గూల్చిన బాహుబలము
 జగమెల్లఁ గంపించు నల్పినరావణు
 దర్పం బడంచిన ధైర్యగరిమ

తే. గీ. నచట దాదినాడవు తండ్రి! యెంత మొట్ట
 పెట్టుకొన్నను రావు; నీవేనురాత్ము
 లైన మేచ్చులకును భయం బందియున్నఁ
 జెవ్వఁగా నెల మముఠాంట్ల జలజనాథ!

నీవు మహామృదీయులకు భయంబంది, భక్తుడనగు నన్ను రక్షించఁ
 బాలక యుంటివేమో యని తలంచెదను, అట్లు కాజేచి యేల
 రక్షించవు?

సీ. ఖలు హిరణ్యాక్షు వ్రక్కలుగఁ జేసిన వాడి
 గోళ్యపటిష్ఠత గోలువడితె?
 రక్కసిముక్కును జక్కు చేసిన మేటి
 దాగుణాసితమను తప్పునేమి?
 ముకళాల వారిని మర్చిపైఁగూల్చిన
 మునిశితాస్త్రమునకు సూటిలేదె?
 నాహవక్రీడలో నమరారి రావణు
 జంపిన బాణాన్ని చల్లఁబడెనె?

తే. గీ. కాకయుండిన రావేల, నాకు రక్ష
 గంబాసంగ వడేల! దున్నాడవేల?

శౌర్యధైర్యములే వ్రేకటింది సాహసమున;

దర్పకారాతిభీమ! శోదండరామ!

మొ-వా—ఈదెబ్బలో సఫాయిచేదామి.

రెం-వా—నాకత్తిదెబ్బ దేభో—నీకి యడ్డం యెవ్వడు వస్తాడో హం దేక్క!

(ఇరువురును గామదాసుపైఁ గత్తులు విఫరగాఁ గత్తులు కనఁబడకుండ మాయయగును.)

రామ—గామచంద్రా !

మీ, వరఖడ్గంబులు బూసి తీసెదము నీచాణింబులన్ నేను

శరణం బెవ్వరొ చూచుకొ మ్మనుచు రోషింజేర్చి ఖడ్గంబులన్
బరచగ నావయి జేమఁబూసి వరగగఁ జాణింబు రక్షిందితి
వరయన్ భక్తిజన్మాభిషేక ! మహాశ్యా! దైవమాదామహీ !

మొ-వా—అరే-శ్యాదే! బొమ్మగ మీద యేస్సికత్తుల మాయమై పోయినాయి. ఈలాంటి పిత్రీం మనకు పెక్కుమాదాలేదు, మీ డ్డిసంబంధం మన్ని సేతకాదు. మన్నిఁపాణంమీదకి వస్తాడి. (రామదాసును జూచి) గోవన్నాసాబ్ ! మీకీ ఫర్వానై. చూకి మీజోల్కొగాం—మీకు రాంరాం. సర్కార్ హు కుంకు మీరు కొడిడిమి వుండండి. భేముడ్డి మీమీద నానా దయవుండది. ఇదర్ ఆప్ మహారాజ్ ! జైలుకు జావ్— (నెమ్మదిగాఁ జెరిసాలలోనికిఁ దీసికొని వెళ్ళుదురు.)

రామ—(తనలో) అర్తత్రాణకళావ్రసీనుడ వన నీశీ చెల్లును, తురు మ్మని కత్తివ్రేలులు నాశరీరమున కొకటియైనఁ దగులకుండ రక్షించి మిందితివి. ఇత నన్నుఁ జెరియండి శిష్యుముగ విము క్తునిఁ జేసిమోలుము.

మి-హ—ఇంకి మనం యామంగరి పాదుషావారికి సెప్పాచాలి. వైన
ఆయన సెల్వ—అడ్.

(తెర వ్రాలును.)

రంగము—చెలసాల,

[రామదాసుగారు విచారముతోఁ బ్రవేశము.]

రామ—(తనలో) ఈ 'రామచంద్రా' నే నెంతవేషికొన్నను పిత
వఱకును నన్ను దయఁజూడకున్నాడవు గదా ! నే నెంతకాల
మీరితి నురుష్కఁ ధటులచే బాధింపఁబడుదుఁ గారాగృహమున
వసింపవలయును స్వామీ ! ఆటవ్యాంతమువఱకు వాకిదియే
చాసియుండితివా తండ్రి ! అయ్యో ! యమకింకరులఁ బోలిన
భటులు వాకిరచరణముల బంధించి గ్రక్కున నుక్కునగా తొ
టితెచ్చి నావీపునఁ బెట్టి పురఁబెల్లఁ దీర్చిరి. ఈకఠినశిక్ష
గలకంటె వారాసు నుద్బాషణంబుల భరింపఁజాలక యున్నాను.
జేవా ! వాధార మంతయు వీయజేయ నన్ను ధైర్యముతో
నుంటివి. భవదీయదివ్యవాసుస్థరణము నిఖిలరోగముల
నిర్మూలముఁ జేయుననియు, భవభయంబుల నెల్లఁ జూఱఁజోలు
ననియు, సమస్త విధమైన యాపదలను నులిమివేయుననియు,
కార్యవనిజయంబుఁ జేకూర్చుననియు, సకలమంగళములఁ
కూర్చుననియు మహావియులు వదలితురు గదా ! అట్టియెడఁ
బ్రతుంచమున నిపాదారవిందచింతనఁకుకన్న నన్యచింతన
మెఱుంగక నిన్నే యాశ్రయిందియుండు వామీదఁ గరుణఁ
జూపింపకయుండుట మిగుల వింతగ నున్నది. రామూ ! ని వా
నాడు మహిషాకారంబున వచ్చిన నిన్నెఱుంగక భ్రమిందితి
నని వాపై నీ కలుకా !

సీ. అందమా యిది ఏకు చందమా నన్నిట్లు
 గుండఁజేయుట నేడు నుండరాన్య?
 కోవమా లేక నాపావమా ఘోరపం
 తావముగ గూర్చంగ భూపమాళి?
 నేరమా నాయందు భారమా ఏకు ఏ
 చారమ్మ గల్గింప సారనాత్ ?
 ధర్మమా యిది ఏకు మర్మమా లేక నా
 కర్మమా యిటుచేయఁ గర్మనాత్ ?

తే. సీ. ఎగబిలచిన నేడు రావేల? సూత
 యెఁజాపింపవేల? నియలఘుకరుణ
 బాధలను మాపి యీచెఱఁ బాపవేల ?
 దాసజనప్రార్థిలాస ! సీతానితేత!

మహానుభావా ' నాయం జేమయి నేరము లున్న క్షమింపుము.
 దాత వని నిన్ను - మ్మన నాయెవలఁ బాతకిము లెంచవలదు.
 ఒక వేళ నాయుండు కోవము లున్నను విచారవిందపంపక
 గముచే నవియన్నియు మాయమైపోవునుగా : తండ్రి ! నిపు
 నన్ను రక్షింపఁదలంచితివేని నీకు శక్తియుగాని జేమున్నది ? అ
 క్షయ మగుద్రవ్య మొసంగఁదలంచితివేని నిత్యవృథార్థ యగు
 లక్ష్మీదేవి లేదా ? ద్వితియవతీమణి యగుభూదేవి రత్నగర్భ
 గాదా ? కల్పతరువు, కామధేనువు, చింతామణియు, నియధీన
 మైన లేవా ? శ్రీరామునివార మగు మూతీసువిచార మని
 తెలంచి, నివే యాధారమని నమ్మియుంటి. ఘోరాంధకార
 మగు సంసారము నిస్సారమని యెఱింగితిని. నిన్నుఁ జింతించుట
 సారమని తెలిసికొంటిని. కాని నన్ను రక్షింపరాకుండుటకు
 మూర్తియు గారణ మరయఁజాలక యుంటిని.

మ. కరి రక్షించవో; దైత్యరాజులనయ్య గాపాడవో చాగ్గడి
 వరవస్త్రంబుల నిచ్చి కావవో; కృపానారాసివై పక్షికి
 ధనుతమ్ము రిప్పు దంచునెంచకయె లంకారాజ్యమం మంచవో;
 శరణన్న నను జోవవేది బుధరయ ! బావీనాయకా !

(ఇంచుక యారకుండి) దేవా ! ఇంక నీవు నన్ను గృహజాడవు. ఈ
 కష్టములన్నియు నను నీ విదిత్తముకదా కడుచుంటిని. సమస్త
 జగములను గుడ్డియందు నిలికికొని నీవు నాహృదయమున
 నిల్చి బాధలు బాధి చెడి విడిపించవేల? నాప్రార్థనమంతయు
 వ్యర్థము సేయుచుంటివికదా. ఏ నుందు నిరంతరము శత్రుము
 జేర్చి సర్కారుపైక మంతయు నీతెంకవ్యమునై వెచ్చపెట్టి,
 నీ నీరీతిని వంతలమునింగి నిన్నుఁ బ్రార్థించుచుండఁగా నా
 యెడల నొక్కరి కరుణ జూపవేల ! తండ్రీ ! ఏ విరతశివ
 హృదయుఁడవని యెఱుంగ నైతిని. నీసేవావిషయమై నీ
 నొనర్చిన లోకమేదియున్నది. నా యిష్టవైపరీతిగు నీవు శీర్షా
 లయంబు. నుంచుట మందిది కాదని తదాలయోద్ధారణ గావించి
 చుట్టునుఁ బ్రాకారముల గట్టించితి నే! భగవంతు! రామచంద్రా!
 ఆప్రాకారమునకుఁ బదివేలవరహాలు వట్టెగదా ! ఎంతయో
 ధనము పెచ్చించి గోపురమంటపముల నిర్మించితి నే! నిరమ్మడు
 భరతునకుఁ బదివేలవరహాలుపెట్టి వరకమును, లక్ష్మణునకు
 సుత్యాలహారమును, శత్రుఘ్నునకు మొలతొడ్డును, జేయిం
 చితి గదా ! దేవా ! దూసితమృతల్లికి, జగన్మాతకు, నీయర్థాం
 గికి, మగుణసంఘాతకు, భవసవిఖ్యాతకు, జంతాకువరకము
 జేయించితి నే! మారండ్రీ వగు నీకు వాహనంబులు సేయించి
 తిన !—ఇవి యన్నియు మీకుఁ జేయించినందుకే కదా నాకీ
 సంకల్పవేసిరి! రామా ! కువలయదశిశ్యామా! కరంధామా!

నేను వడుచున్న కష్టములన్నియుఁ జూచిన నీకు భంజోపముగ నుండెనుకాఁబోలు! నేను నీకు జేయించిన కలికితురాయి మొదలగునవి బెట్టుకొని కులుకుచుంటివి! ఇయ్యవి మీరండి! యగు దశరథుఁడుగాని మీమామ యగు జనకమహారాజుగాని పెట్టెనని శలించుచుంటివా! ఇదియంతయు దానుఁడు నీయం దున్న భక్తిచే జేయించి ముదమందుచు, నీచేఱు జడనని తలంచి రక్షింపక జాగుచేసిన, నేనిక నెవ్వరిమఱుఁగుఁజొత్తును. (ఇంచుక యూరకుండి) హే! జగన్మిత్రామహా! దశరథునందవా! నేను నిమెడల నింతకఠినముగాఁ బలుకుచుంటినిని యాగ్రహింపవలెను. స్వామీ! తురుష్కులు నన్ను బెట్టుచున్న కష్టముల కోర్కెఁజాలక యిట్లు పలుకుచుంటిని.

కాంక్షాజి—అదితాళము.

ఇట్వాకుటలతిలక - యిది నైన బలుకవె - రామచంద్రా, నన్ను రక్షింపుమీవట్ల రఘుకులతిలక కా శ్రీ - రామచంద్రా! ఇ!
 చుట్టుపాఠికారములు - సాంప్రదించితివీ - రామచంద్రా, ఆ పాఠికారమునకుఁ బట్టె - ఇదివేల వరహాలు - రామచంద్రా! ఇ!
 గోపురమంటపా ల్కునురుగా గట్టిస్తీ రామచంద్రా, నన్ను కొత్తగ జూడక - నిత్రణి బోవుము - రామచంద్రా! ఇ!
 భరతుఁకు జేయిస్తీ - వచ్చలవరికము - రామచంద్రా, ఆ వరికమునకుబట్టె - ఇదివేల వరహాలు - రామచంద్రా! ఇ!
 శత్రుఁఘ్నునకు నేను చేయిస్తీ మొలకొను - రామచంద్రా, ఆ మొలకొంటిబట్టె - ముహూర్తము ఇదివేల - రామచంద్రా! ఇ!
 లక్ష్మణునకు జేయిస్తీ - ముత్యాలవరికము - రామచంద్రా, ఆ వరికమునకుబట్టె - ఇదివేల వరహాలు - రామచంద్రా! ఇ!
 సీరికు జేయిస్తీ - చింతాకువరికము రామచంద్రా, ఆ వరికమునకుబట్టె - ఇదివేల వరహాలు - రామచంద్రా! ఇ!

వాహనములు మీకు - వరుసనో జేయిస్తా - రామచంద్రా, జగ
 న్మోహనంబు - వేసిరి కాళ్ళకు - రామచంద్రా! ఇ
 కలిగితురాయి నీకు - పాలుపుక చేయిస్తా - రామచంద్రా, నీవు
 కులుకుచు తిరిగెద - వెవరబ్బ సొమ్మని - రామచంద్రా! ఇ
 మీతండ్రి దళరథ - మహారాజ పెట్టెనా - రామచంద్రా, లేక, మీ
 మాను జనక మహారాజ కుమార - రామచంద్రా! ఇ
 అబ్బ తిట్టితినె - నాయానకవిద్వ - రామచంద్రా, ఆ
 దెబ్బల కోర్వ - అబ్బ తిట్టితినయ్య - రామచంద్రా! ఇ
 ఏటిజల్లిన ఏళ్ళయె నా బ్రతుకు రామచంద్రా, నేను
 అధమునికంటె - నన్యాయమెరిసి రామచంద్రా! ఇ
 సర్కారుపైకము - తృణముగ నెంచుము - రామచంద్రా, ఈ
 దెబ్బలనుగాది - యప్పుడీర్చుమయ్య - రామచంద్రా! ఇ
 కొనల్గుపుత్రుడ - దళరథ తనయ్యదా - రామచంద్రా, కావు
 జేమముగ - భద్రాద్రిలో నెలకొన్న శ్రీ - రామచంద్రా! ఇ
 భక్తులనందజిని - కలిపాలిందెసి శ్రీరామచంద్రా నీవు
 జేమముగ శ్రీ - రామదాసుని నేమని శ్రీ - రామచంద్రా! ఇ
 తండ్రి! రామదేవ! నన్నెలరక్షించువు. నేను కరులను వేడను, పైక
 మిమ్మని నన్ని బంధిఖానాయంబు తాసిమా యరికట్టినాను,
 దేవా! నీవు నాముగయు దీర్చవేయి! నీచేత కాకున్నచో
 మూతల్లి యగునీతామహుడవిశోనైన మనవిజేసికొందును.
 (ఇంచుక యారకుండి) రామా! నన్ను గర్హింపకయున్నచో
 నిన్ను విడువను. గట్టుచేసి నిన్నురికట్టుచును. నేడనీవదాంబుజం
 బులనే గట్టిగఁ బట్టినాను, నిన్ను వేడివకొలదిని వెనుకకుఁబరు

గిడుచుంటిని. ఏవైనను సరే! నీ సేవయొక్క నన్ను కష్టతేసె
దను. మహాత్మా! ఇంక నేను చాళిజాలను. నాకు బంధవిము
క్తిగూర్చి నీదొరతనము దాచుకొమ్ము. రక్షింపద నని నా
కథయ మీయగ యుంటివేని యగుదురాటి విన్నవలకుఁగదల
వీయను. నీసేవ యొక్క విసికిపోయితిని. మొగమీటము
విడిచి సేవదశ మలమును నాహ్లాదయము బంధించివేయు
దును. నీకతిర సావనబిసదముఁ గాచుకొమ్ము. ఇంకనన్ను లేవ
నియు, మావనియు, దిగ్విక్త రక్షించి నీమహర్షయమును అగ్ని
కరిపుము (ఇంచుక యారకుడి, క్రిందాత్తిభంజనా! కర
మపుసుమా! నన్ను రక్షించుటకు నీకు సామర్థ్యము లేకపోయి
నచో సీతామహాదేవితైవా జెప్పి, నన్ను గర్వహితునిగా
జేయిపుము. ఈ సీతమ్మగల్గి! శ్రీరామచంద్రమూర్తికి నా
యం దింతవెలకుఁ గరుణ రాకయున్నది. అప్పువానియును నా
యంకు చలము వహించినాను. దీరక్షకుఁడని నమ్మి నే మొస
ర్చిన సేవయంతయు వడినిగాదిన వెన్నెలభంగి వ్యర్థమైనది.
అమ్మా! ఏవైనను నాయంకు గరుణాంతరంగవై, నేను కను
చున్నకష్టము లన్నియు, రామచంద్రమూర్తితో విన్నవించి
నన్ను రక్షింపుము. నేను కనుచున్న శ్రమలఁ జాపుటకు రామ
మూర్తి యిదెవచ్చునదె వచ్చునని యనుదిసంబును నెనురుచూ
చుచుంటిని. ఓజగజ్జననీ! ఇంక నీవైనను దాసుని రక్షింపకయుం
డుట ధర్మముగాదని నోధించి తానిమకు నే నియవలసిన
వైకమునో రామయ్యలంద్రివి బంధము. ఇంక మీరు నన్ను
రక్షింపకయున్నచో శ్రీమృగముగఁ జాగ్రణముల నాసి మీచరణ
సన్నిధికి జేరుకొందును.

మ. జననీ! రాముడు సత్కృపారహితుడై చంద్రరఙ్గయ్యోన్ ననుగ
గని రక్షించుటకై; యిశోవిధిని నైకంబులయ్యోన్ దీప్తి, ను
ర్జనులొ మ్రేచ్చులబాధఁ దాటుచును; సంరక్షింపు మీపై ననుగ
ఘనకారుణ్యకటాక్ష వీక్షణమథా కల్లోలవారాసివై.

మ. అమ్మా! రామవదారవిందయుగళ భ్యానైకచిత్తుండ, నే
నిమ్మాడ్కిన్ జిజ్ఞ గుందుచుండుటను నీవీక్షించి సైరింప న్నా
యమ్మే! రాముడు బోవకున్న, నితః పివైఁగా ననుం గావ వే
రమ్మా! యొక్కెడ భక్తి నీ కిదె రమారామామణి! జానకీ!

(తురుష్కభటుడు రోవేళించును.)

తు. భ—(రామదాసుని జూచి) అరే! యమ్మా! భోల్ గల్లంతునీ
స్తావు. మాకు నిద్దర్ పోయేదిలేమా! రాముడ్కి సలిపింపు
తుంజాన్. అవవచ్చేదిలేను. సీతే పైకం పెల్లించేదిలేమా.
ఫైద్ విడిసేదిలేను. జర్నా పోజున్ బామ్మగ. మీరీ సలాం
చేస్తామి. మాకీ నిద్దర నైపో మాజేహం! భోల్ లేమా
జస్తాది.

రామ—(తనలో) దీనబంధూ! రామచంద్రా! ఇతః పిపు నన్ను
రక్షింప సమర్థుడైపు కావు గావున సీతమ్మలెల్ల శరణు బొంది
నాను. (సీతాదేవి నుజేళించి) ఓతల్లీ! జానకీమహాదేవి!

మ. ఇతనైనన్ నను సత్కృపం గవఁగ మీ రేలెంచకున్నన్ బుధ
వ్రోకంబునో సతతంబుఁ బోదెను భవత్పాదేశు దివ్యాంఘ్రిల
త్యకలంకస్థితి వాల్మీకేర్చి రఘునాథాయంచుఁ బాల్గొంది మా
మకజీవంబుల ఓడి చేరుగు మదంబా! మిమ్ము భూపతిరీకా!

(భటుని జూచి) ఓయీ! భటుడా! నామూలమున మీకుఁగూడ
నిద్ర లేకయున్నది కదా! ఇతః మీశ్రీమలును నాశ్రీమలును
గూడఁ బోవును. ఇతః మారామయ్యలందీరీకాని, మాసీతమ్మ

రల్లికాని, పాదుషాకు నొసంగవలసిన పైక దుద్ది నన్ను
 రక్షింప లేని నేను ప్రాణములఁ బాసి చుండుదను.
 తు.థ—అరే! బామ్మో! బలవంతముగా పాణాల్ విడిచివో మా!
 తంటావస్తుంది. మమ్మల్ని సంపకూ జర్రా! వంతుకో.
 రామ—హ! రామథదా!

(తెర వ్రాలును)

పంగము:—శయనగృహము.

[శ్రీరాముడు, సీత, వేలువేలు తల్పములయందు నిద్రించుచుండురు.]
 సీత—(తుర్చివడి లేచి) హ! ఎవరు? యాత్తుడై వచ్చిరిదిని బ్రాహ్మి
 చుచున్నాడు?

శ్రీరా—(హతాత్మక లేచి) రమణ! ఏమది! కలవరించుచుంటివా?
 సీత—నాథా! కలవరించుటలేదు. నిశ్చయముగా నన్నెవ్వరో తన్ను
 రక్షింపుమని కోరుచున్నాను (ధ్యానము నటించి) సరే! తెలిసి
 నది. మీచరిత్రధర్మక్షుడగు రామదాసనామమునఁ దనరున్న
 గోపన్నయే (శ్రీరామునితో) ప్రాశస్త్యరా! ఇంతవఱకును
 మీకు వివరించుచుండుటయే లేదా?

తు. చిత్రలో జక్కితి, పాదుషాకు ఫలముగా జెల్లించలేదంచు దు
 గ్గరువంటే తురుష్క సేవకులు నా గారింపుచున్నారు, నీ
 చరణంబుల్ మది నమ్మినాడి జగదీశా! బ్రాహ్మణే యంచు, నీ
 వరధత్తుండగు రామదాసు నిను సంప్రార్థించుటల్ గాంచవో.

ఆ రామదాసు మీకుఁ బరమధత్తుఁడనదా! ఆతఁడు వెచ్చించిన ధన
 మంతయు మనకొకటి కదా! అర్తత్రాణపరాయణులగుమీ
 రతని మొల వినియు నూరకుండుటకుఁ గారణ మేమి?

చ. దినకరవంశదీపకులు దీనజనావను లంచు లోకముల్
 ఘనముగఁ సాటుమాటలను గాంచె! నీవదనీరజంబులే
 మనమున నమ్మి యెక్కువ సమందితభక్తినిఁ గొల్పు రామదా
 నుని గృతఁ జోరవఁజూడ విడి చోద్యము గాదె! వివక్షకితఁగా!

దాసపోషణవిరుదమునకు భంగము కల్గించునురా?

శ్రీరా—

మ. రమణీ! భక్తుఁడు రామదాసు చెలి సంతాపమును బొందుట
 జరిగింపుచునుంటి; నాకుఁబు ద్రవ్యం బెంతో వెచ్చించి యా
 కరణం బాల్పదనం చెఱుగుచును; వేగ నాని రక్షింపఁగా
 దెరు వ్రాసించుచు నుంటి; జోరు విక సందేహంబునీరేటిగ!

అగోపన్న దీనాలాకములన్నియు నాదెవులఁ బనుచునేయున్నవి.

సీరి—అట్లును బాగుపేయనేల? ఈ యాలోచన యెందుకు? ఇత
 దోధారకుండ ననుచిరదము గాపాడుకొనఁదలచితివే రామ
 దాసు! నీకు రక్షింపుము. భువికళిదాదిభక్తులను భువి
 ముగఁ గాపాడిన సుహృద్ముండవేసి, యాతినిగఁ గాపాడుము.
 (ఇంచుక యూరకుండి) మనోహరా! ఇంక నాలోచనలో
 బనిలేదు.

జేహాన్

మనవి విని సరగున - రామదాసు నేలగఁ జనుమా,
 ఘనచెలి బాపుమ - మనదాసునియొర వినుమా! మన!
 సర్కార్ పైకఁ జూసఁగుమని - పార్కాకు లతిహాగులై
 తుర్కివడేర్ యనుమతిఁగొని-తిర్కించుచునుండిరి నాథా! మన!
 వాసిగదానుని నీవిపు డేలకయున్న
 భానుకుఁ దాల్చు మనకై - ప్రాణమునాయను! మనవి!

శ్రీరా—రమణీ! ఆతఁడు భక్తాగ్రేపరుఁ డనుమాట నాకు సంపూర్ణిగఁ దెలియును. కాని యింతవఱకును గొంతొక కారణము చేర నరని రక్షించుట కాలస్యము గావించితిని. లేకున్నచోఁ బరమభక్తుఁడగు నాతఁడింతవఱకు బండికమునఁగృశింపనవసరము లేక నేయుండును.

సీత—దేవా! కారణ మెఱుంగవచ్చునా?

శ్రీరా—యోషామణి! ఈతఁడు పూర్వజన్మమున దేవబుంధను మునియై నన్నుఁ బ్రహరించుట నీవెఱిగిన దేకదా! అదిగాక యీతఁ డొకకీగమును దెచ్చి కుఱరముఁ దెట్టి, దానికి "రామ" యనుకల్పము నేర్పి ముద్దుగాఁ బెంచెను. దానికి రామ నామస్మరణము నేర్పిన కారణమున నీతఁ డీజన్మముననాకుఁబరమభక్తుఁడై విలసిల్లెను. శుశ్రీమును బంధించిన కారణమున నతఁడు చోఁ బడవలసిన దృశ్యము. ఆపాపము నశించినది. ఇతఁడతనికిఁ గారాగ్నివా విముక్తిఁ గూర్చెద.

సీత—నాథా! అతిపనికి గారాగరవిముక్తి యెట్లుకూర్చెదరు?

శ్రీరా—రామదాసు తానిషా కొనంగవలసిన పెక్కిమును నేను దెల్లించుచును. ననులక్ష్మణునిమేలంబుగా నీక్షణంబునఁ దాని మాకడకరిగెదను.

సీత—అతిపాపాత్ముఁడను, దురుష్కకులసంఘాతుఁడను నగు తాని మాకు మీదివ్యసందర్శన మొసంగెదరా?

శ్రీరా—చకితాక్షి! తానిషాను మన మలఁతిగఁజూడవలదు. సేవక సేవ్యసంబంధమును బట్టి యీతఁడు రామదాసు నెట్లుబంధించి నాఁడు. అదియుంగాకి, రామదాసుఁ శిక్షింపక విడిచినచోఁ దక్కినవారుకూడవట్లే నేయుదు రని సంశయించి, యితరులకుఁ గొంతభయము గల్గించుట కిట్లు చేసియుండును. అతఁడు

మదీయసందర్శనము జేసికొనుటకు మతియొకవిశేషమున్నది. ఈతానీషా పూర్వజన్మమున శివానందాదను మొక బ్రాహ్మణుండై యుండి, గంగానదీతీరమున వసిించుచు, అరమేశ్వరునిఁ గూర్చి తపము జేయుచుండెను. ఎన్నాళ్ళకును నమ్మహనీ యందు దర్శనమునంగనందుకువిసిగి క్షీరఘటము నుండు చంద్రనూరిశిరముపైఁ బడవేయ, నాతఁడు నాటాత్మకరించి “నిపు బ్రాహ్మణుండ వయ్యను రామనుండ వైతిని. ఆకారణమున ముందుజన్మమున మ్లేచ్ఛుడైవై రాజ్యాధికరివైశ్రీహరి సందర్శనమున నమస్తకలువమాలఁ జాయదు” పని యానతిచ్చెను. అరమేశ్వరునివాక్యము నీలపుటకు నే నివ్వుడు తానీషాకుదర్శనంబాసంగవలయును.

సీత—జగన్నాటకనూర్తిధారు లగు మీదిద్విలాస మివ్వరికే చెలి యును?

శ్రీరా—సతిమణి ! ఇత నే వాలసీతరాను. లక్ష్మణునితో నిక్కుడై యురిగడఁగాక, నిపు శియనింపుము.

(నిష్క్రమించును)

ఇది చతుర్థాంకము

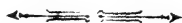

శ్రీ

రామదాసు.

పంచమాంకము.

రంగము:—తాసిహ యంత్రపురమా.

తాసిహయ, భార్యయ, బ్రవేళము

భార్య—నాథా! శొండరగ నన్ను మెల్కొలిపిరిలేల? మీశేమయిన
స్వగ్నము వచ్చినదా యేమి?

తాసి—రమణీ! నీవు తలందిట్లు నిజముగా స్వగ్నమే వచ్చినది.

భార్య—ఎక్కడును మీ శేషమో స్వగ్నము వచ్చుచునే యుండును.

తాసి—నిజముగా ఎక్కడు నా కొక గొప్పస్వగ్నమే వచ్చినది. ఆస్వ
గ్నవృత్తాంతముఁ జెప్పుటకు మేనఁ బులకలు వొడముచున్నది.
ఎవ్వరో యిరువురునుండరిపూరుఁ లురుదెంచి, రామదాసు
వైకము చెల్లించి రసీనుఁ గొనిపోయిరట. కలలో దోచిన
యోపురుషులు మహానుభావులవలె నున్నారు.

భార్య—ప్రాణేశ్వరా! ఏమి! ఈ వెఱ్ఱిభ్రమ! ధన మొసంగలేక
కారాగృహమునఁ జిక్కిన రామదాసునిమిత్త మెవ్వరు ధన
మిచ్చుటకు ఎత్తురు?

(రిలుపు చెప్పుడు వినవచ్చును.)

తాసి—ద్వారము తెరివఁబడిన చెప్పుడు వినవచ్చుచున్నది.

[శ్రీరామ లక్ష్మణులు వ్రవేళింతురు.]

శ్రీరా—తమ్ముడా! భక్తరక్షణమహాద్యోగము వహించి, సత్తద్వారములయం దుండురక్షకభటులను దాటి యీతానీహయంతిః పురమును బ్రవేదించినాము. ఇత శీఘ్రముగ మనము తాని మానుకొని, వైకము చెల్లించి రసీగు పుచ్చుకొని రామదాసు కడకిరిగి యతనికి ధైర్య మొసంగవలయును.

లక్ష్మ—అగ్గిచా! ఇదిగో! తానీహ శయనమాదిగము. కవాటములు బంధించబడియున్నవి.

శ్రీరా—అయినను! తలుపుతీయు నుని తానిహను హింపుము. మనకిట భయ మేదియున్నది?

లక్ష్మ—(తలుపు దగ్గర శీగ్ర తానిహ! తానిహ! ద్వారము సర్వరముగఁ దెలుపుము?)

తానీ—తొందరపడుచుఁ దనలో! ఈయర్థరాత్రి సన్నుఁ బిలుచువారెవరు?

భార్య—ఈయర్థరాత్రి సమయమునఁ జేయవలసినరాచకార్యము లేమున్నవి? ఈ వచ్చివారు సత్తద్వారములను దాటి శయన సుందిరము న్లు సమీపింతురనిగిరి. వాళేమో వింతగనున్నది.

శ్రీరా—(తానిహ నుద్దేశించి) తలుపు తీయవేమి! మేము మరల సర్వరముగఁ జావలయును.

తానీ—ఎవరుమీరు? ఈయర్థరాత్రి సమయమున నేలవచ్చితిరి?

లక్ష్మ—నీకుఁ బైక మియ్యవలసి వచ్చినాము. ముందు తలుపుతీసి యావల మాటాడుము.

తానీ—(భార్యగఁ జూచి) సతీమణి! నీవు గోస శీగుము. వారెవరో రాచకార్యమువిషయమును గూర్చి తొందరగా మాటాడుటకు వచ్చియుందురు.

భార్య—(నిష్క్రమించును.)

తానీ—(లేచి తలుపుఁ దీయును. రామలక్ష్మణులు తానీమాను నవహి
పించును.)

తానీ—(అశ్వర్యమునందును. దనలో) ఇట్టి దివ్యమంగళస్వరూపు
లను మున్నెన్నఁడును జూచియుండలేదు. ద్వారరక్షకభటులను
దాటి యాయుధరాధిపతి వీరిచ్చటి కేవిధమునరాగలిగిరోకదా!

లక్ష్మ—(నేలనయి వరహులు గొమ్మొంచును.)

తానీ—(తనలో) వీరిని జూడ నాకు మిగుల యద్భుతముకలుగును
ఇది. నమ్మదిగా వీరియుదంత మరసెద గాక! ప్రకాశముగా)

సీ. ఏది దేశము మీది? యెవ్వరంపిన నిట్లు
వచ్చివారే? రియ్యెడ భయములేక
వారిహారాదులకైన నలవిశాసనట్టి నా
సౌభ మెట్టుల చేరఁజాలివారు?
అర్థమంతయుఁ జూడ నాశ్వర్యమయ్యెను
భూరిభారము నెట్లు మోసివారు?
భవదీయహావములే వరికింప మాయగా
నాకును దోఁచె మనంబునందు!

తే. ౧. యంతయుధరాధిపతి వేళ యేల మీరు
వచ్చివారు? భవదీయ? భరిర! మిమ్ము
గాంచ నాశ్వర్యమంతయో గలుగుచుండె
దభ్యముగఁ దెల్పుడిమీరు దాచ కిప్పుడు.

కీర్తా—వీరభటవరిరక్షితమైన ద్వారము లెట్లుదాటితిమియు, నింత
తైరిము మేమెట్లు మోయఁగల్గితిమియు నీకు నాశ్వర్యమగు
చున్నదా! మాయుదంత మెఱుంగఁగోరితివి గాన వినుము.

మోహన—అట.

భద్రాద్రిపురమున మేము. బహుదినములనుండి కాపురము
 ఆద్రీజాధిపతి హేంద్రాద్రిదులకెల్ల
 భద్రీమఃశాసనగడి భవ్యనిదానము! ఛ!

ఇనవంశజులు మేమిద్దరము. చాలా-దినములనుందియున్నాము
 అవిశము రామదాసుని యాజ్ఞాచోక్తస
 పనులు సేయుచు నింటియొద్దనే యుందుము! ఛ!

ఖయిదు చేసినవార్త చెలిసి-యిల్లు-బయలుదేరి మిమ్ముగలసి
 వైకముచెల్లించి భక్తునిమానద
 కాపి గొంపోయెడి పనివచ్చితిమి! ఛ!

భక్తుడైనరామదాసుని-యెంతో-పక్తుతేసిరి మంచిమేలని
 ముక్తినిదానమాయుక్తి తెలియక యీ
 పత్తి పఠాచేక్షై యిటుచేసితి! ఛ!

మించిన కార్యమే మాయె-యెంతో-వంచన సేయుటలాయె
 పంచులన్ని మీరేయెంచి రసిదు వా
 యింది సెలవు నిట్టించండివేగ మి! ఛ!

రామదాసుని రమ్మించు-అరి-ప్రేమతో మాకవ్వగించు
 స్వామియో భద్రాద్రిపడయుని కనుగొన
 రామదాసునిగూడి రయమునఁ జొవలె! ఛ!

కానీ—(తనలో) వీరిమాటలు మిగుల వాక్పర్యముగానున్నవే! రామ
 దాసీయవలసినవైక మొనంగి విడిపించుకొనిపోవుటకు వచ్చి
 వారట! (వ్రీకాశముగా) ధీరులారా! పరార్థుకుఁ జెల్లించవ
 లసినవైకము వారించుటచే రామదాసు చెలయందు బంధించు
 బడినాడు.

శ్రీరా—అవును. అనంగతి మాకుఁ దెలియును. ఇదిగో తుము పైకము
తెచ్చినాము. ఇది మీరు గైకొని మాకు రసీదువాసి యొసం
గుడు. రామదాసుని యాబుదిడ్డ లభింపకై వరితపించుచు తేను
మరసిరమ్మని చెప్ప నిట్లువచ్చిరిని. ఈనాఁల మాలస్యమున
కైనను నే మొర్వఁజాలము.

కానీ—మీ నివాసస్థల మేదియో తెలువరేమి ?

శ్రీరా—గోదావరీతీరముననున్న భద్రాచలమని చెప్పియుంటిమికదా?

కానీ—మీ రెవ్వరిసేవకులు? ఎవ్వరిచంపున నిట్లు వచ్చితిరి.

శ్రీరా—దాససేవకులము. రామదాసు వంచగ వచ్చితిని.

కానీ—మీకుల మేది ?

శ్రీరా—రిఘుకులము.

కానీ—మీరిరువురు నేమగుదురు ?

శ్రీరా—అన్నదమ్ములము. రామోజి లక్ష్మోజి నామంబుల నొక్క
చున్నాము.

కానీ—ఎన్నితరములనుండి మీరు రామదాసుకొలుపు సేయుచున్నారు?

శ్రీరా—తాతముత్రాతలనుండియు.

కానీ—మీ శ్రమితర విచ్చెదరు ?

శ్రీరా—తేరముతో మాకుఁ బనిలేదు. పనినాడమే.

కానీ—మీ రెండుకువచ్చినారు?

శ్రీరా—రామదాసు చెల్లించవలసిన పైక విచ్చుట కని యింతకు
ముందే చెప్పితిమికదా.

కానీ—ధనమంతయుఁ దెచ్చితిరా?

శ్రీరా—తెచ్చితిని.

కానీ—రండు! ఈయాధనములపైఁ గూర్చుండుడు.

శ్రీరా—అయ్యా! నే విచ్చుట గూర్చుండువారము కాము.

తానీ—అట్లు కలిగెదరేమి ! (ఇంచుక యూరకుండి) పోనిండు, అటు లక్షణ తెచ్చితిరా ?

శ్రీరా—అంతవైకము మీ విద్య తొనంగగలమా! సగ విచ్చెదము.

తానీ—సరే! తెచ్చినది యెవంగుడు. అపైన చిత్రిము చూచెదరు గాక!

లక్ష్మ—కది వేలుమార్చిమే తెచ్చితిమి!

తానీ—ఏమిది! నాతో హాస్యమాడుచుంటిరా!

శ్రీరా—మీము హాస్యమాడువారము కాము.

తానీ—మీదగ్గల నున్నవైక విచ్చి మీరుకూడ ఇందిగయును అగ్రీతే శింపుడు

శ్రీరా—మీ మట్లు వ్రేవేళించువారము కామని యెఱుంగుము. నీవైక మంతయు నెవంగెదము. (కొందనున్న వైకము జూచి) ఇదిగో! వైక మెంచుకొని వెంటనే మాకు రసీదు విచ్చి వంపుమా.

తానీ—ఈయర్థరాత్రి రసీ దెల్లాపెంగుదును?

శ్రీరా—తింగరము విడచుందు నది చేరుమానిపై మొహకు చేసి యిమ్ము.

తానీ—అంతసొందరయేల? ఉదయము రాగూడదా?

శ్రీరా—కాదు, కాదు. ఈవని యిప్పుడే జరుగవలయును.

తానీ—(వైకము నెంచుకొని తనలో) అహ! ఇదియంతయు జరిగిముగ నున్నది. (చేరుమానిపై రాముడుచెప్పినవిధమున రసీదువ్రాసి యుంగరముతో మీహరుచేసి) ఇదిగో! రసీదు.

శ్రీరా—(పుచ్చుకొని) సరే! ఇంక మీము పోయెదము. (కొంచె నివాస లకువచ్చి లక్ష్మణునితో సంభాషణమగును.)

తానీ—(చూచి) ఏరీవారు! కన్నుమూసి కన్ను తెలుచునంతలోనే మా యమెరి. అక్కటా ! నేను మీసపోయితిని. నిశ్చయముగా న

మృతానుభావులు రానులక్ష్యము లనుటకు సందియము లేదు.
నే నెంతయువివేకి నైతిని. (ఎదుటఁజూచుచు) ఫణిమణి! ఫణిమణి!
నిద్రించుచుంటివా ?

(నిష్క్రమించును.)

(తెరవాలాను)

రంగము:—చెఱసాల.

[రామదాసు వ్రావేశము]

రామ—(శ్రీ)రాము నుద్దేశించి) హా! రామవంద్య! నీవు కఠినాత్ముఁ
డవని తెలియక నిన్ను సేవించి నేను మోసపోయితిని. కాకు
న్నచో.

మ. చెఱసిరితనిజక్కి నీచరణరాజ్యములే నాకునుగ

శరణుబంధుఁడలంచెయుండగఁ గృతఁగ రక్షించరావైతి, ఏ

కరిభావంబును దీర్చవైతని చెఱఁ బాపంగలెవైతి నే

కరణిగ దీనులనలఁజాలితివా ముగ గర్హణరామవ్రాహ్మ !

నిన్నెందఱో భక్తులు సేవించి కృతార్థులైరని వింటిని. వారి నెల్లు రక్షిం
చితివా !

సీ. కన యింతయును లేని భవదీయఘనమంత్ర

కళనంబు గిరిజ యేభంగిఁ జేసె ?

అది కరబ్రహ్మ మంచును నిన్ను న

పురమృష్టి యేరితిఁ బ్రస్తుతించె ?

కరమద్రోహిని నిన్నుఁ బతితపావనుఁ డని

బ్రహ్మనుఁ జేమాడ్కి భక్తిఁ గాలించె?

కరపటమణులను భంగపఱచు నిన్ను

భర్తగా నెటు రమ బడయఁ గలిగె?

తే. గీ. ఎంతవెడకిన నీయంను నుంతయేని

సద్గుణము కానిపించదు; సకలమునులు

దేవతలు నిన్ను దేవాదిదేవునిగను

దలచి సేవించుచుండి గోచైవరాయ !

నిన్నుఁ గలనైన ముటువక నీనామస్మరణము చేసిండుల కొక్కింతయఁ
గరుణఁ జూపింపకబోయితివి కదా! ఇంక నెందాక నిన్ను వేడు
దును? నా కేమిగతి! నన్ని వృషు నీవు కరుణఁజూడవేని, యీ
విషము గోలి పోగయింఁజూసి ముఖంచెదను. (విషపుగిన్నె
జల్లనైఁ బెట్టి) అయ్యో! పాపాణముకంటె గతినమైన హృద
యముగల నీవు నేను విషముత్రావి చచ్చెదనన్న జాలిఁబూని
రక్షింపవచ్చెదవా! ఏమి నాపెట్టి !

తే. గీ. సందుచూలాలు అర్థాంగి నిర్మలాత్మ

యైవసీతామహాదేవి పడవి కంటి

సెట్టి కఠిననిర్మలకు నాయంము గరుణ

వచ్చువా! కేవలము వెట్టిభ్రాంతి గాక.

తంద్రీ! రిఘునందనా! ఇదిగో నా కడసారిచ్చార్థన వినుము.

సీ. వ్రహ్మదు నేల, వైభంబునం నుద్భవం

వైవట్టిమూల సత్యమయేని

కరినాథుఁ గావ మకరినాథునివయికి

జక్రింబు కంపుట సత్యమేని

వగవాసితమ్మనిఁ బాలించి రాజగా

సర్వసవాక్యంబు సత్యమేని

రక్షింపవేయన్న ద్రావడిసరికి వ

త్రుంబు లిచ్చిననుడి సత్యమేని

తే. గీ. నేడు, పంచూర్లకృతను గావాడి నన్నుఁ
తెలువినుక్తునిఁ జేయునూ చేయకున్నఁ
గల్గుతుంచు నీదుకథ జగంబునందుఁ
జాబుదను నుమ్మ! రఘుకులసార్వభౌమ!

దేవా! ఈమాటకూడ వినుము.

నీ పక్షపాత మిదేల రక్షించవా నన్ను
రక్షించకున్న నీరమణిశోకు
చెల్లించవా? సొమ్ము చెల్లించలేకున్న
సాధ్య మీతల్లి కొనల్యశోకు
దెలుజాననావాకుఁ తెలుజానఁ గనకున్న
మీతిమ్ముఁ దెనసామిత్రిశోకు
యేలవా? నిజభక్తు నేలరాకున్న గు
రుండు తానసి వసిస్తుండుశోకు.

తే. గీ. వేయునేటికి నానలు తెట్టివాడ
నీవిధంబున నిక నన్నీలరమ్ము
రావజేని విషముఁగోరి పాగిములను
కాసి సుఖయింతు; శ్రీరామ! భవవిగామ!

తండ్రి! నీవు రక్షించినను, రక్షించకున్నను నిదియే సమయము. ఇత నే
నీచెఱయించుఁ గాలము గడనఁజాలను. ఎన్నిదినంబులున్నను
దేహికిమరగాము ధ్రివమైయున్నది. శరీరవరిత్యాగ మొనర్చి నీ
చరణసన్నిధికిఁ జేరెద. (తన్ను దేంది) సకలీంద్రియములారా !
మీరొక్కీంతయు నిటునటు సంచారముఫలుకక యుండుడు.
వదువాల్గుభవనంబులను గుఱియిం దుంచుకొన్న మహానుభా
వుని, శరణాగతరక్షణవిరుదుఁ బూనినతండ్రిని, సకలామరముని
జననందీతి కదారవిందుని, లీలామానవదేహుని — నన్ను రక్షిం

పుమని నాహృదయకమలకర్ణిక సుధ్యంబున నిలిపి, భక్తిం—
గొలిచి యమ్మహాత్ముడు రక్షింపకయింపవో! బాగములు
విడిచి శాశ్వత సుఖంబులందెద.

(కన్నులు సూసికొనుచున్నాడు.)

[శ్రీరామలక్ష్మణులు పగివేళించుచున్నారు.]

శ్రీరా — తమ్ముడా! రామదాసును జూచితివా! ఈవరమభక్తుడు
మననిగుత్తముకదా యిట్టిదురవస్థఁబొందుచున్నాడు—అదిగో!
గరళయురమైన పాత్ర. మనము రక్షింపకయింపవో! దానిం
ద్రావి పాగములఁ బాయ నిశ్చయించి, యేకాగ్రస్థిరమాన
ముడై నన్ను స్మరించుచున్నాడు. ఇత నితని రక్షింపవలయును.
(నెమ్మదిగా పాత్రయందున్న విషమును నేలపైఁబారవేసి)
రామదాసా! లెమ్ము. లెమ్ము. నేను తానీమాను నీవైక మంతయు
నాకు ముట్టినది. ఇదిగో రసీను. చేకొనుము. (రసీను రామ
దాసుముందుఁ జెట్టి తమ్మునితో) లక్ష్మణా! ఇత మన మరుగు
దము. రమ్ము.

(తమ్మునితో నిష్క్రమించును)

రామ—(కన్నులు తెరిచిచూచి తనలో) ఏమిది! నేను తానీమాను. నీ
వైకము ముట్టినది. రసీదందుకొను మరుగులకులు విసవచ్చినవే!
ఎవరునుగనిపించరేమి? ఎదుటనున్న పాత్రవడియొండుటఁజూచి)
ఇదియేమి! ఇందుగరళ ముమైనది! (చక్కనున్న రసీనుఁగాంచి)
ఇదిగో! (చదివి) వైకము ముట్టినట్లు తానీమా ముహూర్తగలిగిన
రసీదు. ఇది మిగులమింతగనున్నది. ఈకార్యము నెవ్వరుచేసియొం
దురు! (ఆలోచించి) భగవంతుండగు శ్రీరామచంద్రమూర్తికన్న
నిట్టి యమానుషకన్నత్యము లొనర్చునుహిమ మెవ్వరికి గలు
గును? స్వామీ! నిన్ను నేనెఱుంగ లేకపోయితిని.

చ. "హరునకు నవ్విభీషణున కదిజకుం దిరుమంత్రినామమై
కరికి నహల్యకున్ ద్రుగదకస్యకు వార్తిహరించుచుటమై
వరగినయట్టి నీవతితపావననామము నాడు జన్మపై
తరమున నుండఁజేయఁగదె చాళరథి! కరుణావయోనిధి!
నీమహామహిమయు, నూయయు వర్ణించుటకుబ్రహ్మాంద్రులకైనఁ
దరము కాదు.

కల్యాణి—యావక కాళము.

ఏమయ్య రామ బ్ర - హ్మాంద్రులకు నైన -
నీమాయ దెలియవశమా! ఏ!

కామాది వినుతగుణ - ధామ కువలయ దళ -

శ్యామా వసుగన్నరండి రామా! ఏ!

సుతః డనుచు దళరథుఁడు - హితుఁడనుచు నుగ్గిప్ర
దతిజలుండనుచు గవులు

క్షితివాఘః డనుచు భూవతులు కొలిచిరిగాని -

వతిత పావము డనుచు మతిదెలియ లేరైరి! ఏ

దెలికాడనుచుఁ బాండ - వులు విరోధివనుచు

నల జరాసంధాదులు కలవాడవరి కుచేలుఁడు నెఱింగిరిగాని -

జలవాఘుడని నిన్ను సేవించలేరైరి! ఏ!

నరుడని నరులు తమ - దొరవని యాడవులు -

వరుడనుచు గోవధతులు

కరివరద భద్రాద్రి - పురనిలయ రామదాస

వరమాత్ముడని నిన్ను భావించలేరైరి! ఏ!

భటుఁడు—(రామదాసుని జూచి) క్యాతీ! బామ్మగసాబ్! దిల్లె
లోత్ కుషీగావుంది. తుమారాహల్ మే వుంది. అదియేమి
మియ్య!

రామ—ఓయీ! సర్కారుకు నేనియ్యవలసినపైకము ముట్టినట్లు రసీదు.

భటు—క్యా క్యా! పైకం-రసీద్—ఛే లక్షరూపాయేసర్కారుకుం దియేక్యా-రసీద్ కైసీ ఆయే- తుం కబ్ దియే! నిండా హాశ్వర్యంవుంది.

రామ—నేను తానీమాగాని కొసంగలేను. నేను కన్నుమూసికొనిభగ వద్దానము; జేసికొనుచుండగా—నేను తానీమాను;నీపైకము ముట్టినది. ఇదిగో రసీదు; అనిచెప్పియుచ్చట దానిని పెట్టినారు.

భటు—అరే సర్కార్ ఆయే క్యా! ఇదర్-చెత్పవోయ్. మాకు నిద్దర్ లో వుండావు.

రామ—నేనును నాకన్నులలో చాడలేదు.

భటు—నీకీ మందిరోక వచ్చింది. హల్లా నీయందు వుండాదు.

రామ—ఓయీ! తెల్లనాటవచ్చుచున్నది. ఎన్ను స్నానమునకు; దీని కొనిపోవుదువా?

భటు—అచ్చా! అవ్. (తలపుదీసి రామదాసునో విష్కరించుచు)

రంగము:—తానీమా యంత్రపురము.

[తానీమా, భార్యయు వ్రజేళింతురు.]

భార్య—నాథా! మరల శొండరగా మేల్కొలిపితరేమి? మరల నేదైన స్వర్నము వచ్చినదా యేమి! ఈరోజున మీకు స్వర్నముమీద స్వర్నము వచ్చుచున్నట్లున్నది.

తానీ—స్వర్నము కాదు. అంతయు నిజమే.

కన్నడ—ఏకతాళము.

కలనిజమాయెనే - ఓ - కలిగోదినవే - కలనిజమాయెనే!

కలచూపునబాలులే - సొగసై సరాతులే

శ్రేష్ఠసరాశే యోరామామణీనమ్ముమిడి! కల!

నామదిలోన నరులన గానరే - నేమహిలోన నెఱుంగనివారే! కల!

పురుషులుచూడగ - పురాణపురుషులే

యర్యాక లేదె మహానుభావులే! కల!

దాసజవానులే - జాతిక బీరులే

వాసవదుతులే - వారిజనేతులే! కల!

భద్రాద్రివానులే - భవ్యయశోద్భవులే

భద్రాద్రి రామదాసపాలిత చిద్విలానులే! కల!

రమణీ! ఆనచ్చినది దేవాదిదేవుండగు శ్రీరామచంద్రమూర్తి యని యెఱుంగలేకపోయితిని. వ్యారథలమునఁ దలుపుకొట్టినపుడు సామాన్యులని తలంచితిని. వారిచ్చినవైకముఁ గాంచి మోహమందితి గాని, భువనరిక్షణకరాయణుఁ డగురఘునందనుఁడు లక్ష్మణునితో నిట్లు వచ్చెనని భావించి కనకాసనిద్విపూజింప నైతిని. కరమభక్తాగ్రేసరుఁ డగురామదాసుని రక్షింపఁదలంచి వచ్చిన యమృతానుభావుల పాదములవైఱడిరక్షింపుఁడని వేడుకొననైతిని. (ఇంచుక యూరకుండి) ఇంక నైనరామదాసుని చిఱ విముక్తుఁడనీ నాయకరాధమూను సహింపుమని వేడుకొందుఁ గాక. (నిష్క్రమించును.)

(తెరవ్రాలును)

—♦—

రంగము—చెఱసాల.

[రామదాసు భగవేళము.

రామ—శ్రీరామ! నుజ్జేడించి) రామచంద్రభగవంతు! అర్తరక్షణకలా భగవీణుఁడవగు నీవు నాయెడలఁ గరుణించి యామాయయొనర్పితిని. నీమహిమాయ గుర్తించలేకపోయితిని కదా!

[తానీమ ప) వేళించును]

తానీ—అరే! కోనరే!

భటు—(ప) వేళించి) నర్కార్!

తానీ—జైర కాదర్యాచా ఇర్రి భోగో రామసేవక రామదాసు
ఫోడ్ దేతా.

భటు—(తలుపు తీయును.)

తానీ—(భటునిచూచి) ఓ బేడి వికార దేవ!

భటు—(రామదాసు సంకెళ్ళు తీసినేయును)

తానీ—(రామదాసునిచూచి)

సారాష్ట్ర—చది

రామదాసుగానూ రండి - రసీదంనుకొండి । ప్రేమదూత శ్రీరామ
లక్ష్మణులు- తామే ధః మంగళము ఇల్లించిరి । రామ!

ఎంతపుణ్యమతివో యీశ్వరు- నెల్లు సహించుటవో! యీశ్వరు-చేసిన
యెఱుంగక చేసితి- వంతులనుచకుము చ- మరయూళి! రామ!

తప్పులెన్నఁగోకు విఃకనీ-యవృద్ధిరెమాకు కువృణోసి యి- మవు
గంతుకయె- తెప్పపాటునను తెప్పకపోయిరి! రామ!

కాననైతిమున్ను ఇంతటి- ఘనుఁడవనుచునున్న మానుచలముక్త
మదిలోనుంది స - న్నాసముగా నను మిలువక బోవుము! రా!

తురకజాతిగనుక సేను-తుచ్చబుద్ధినై తి-నరహరిభక్తుఁడవని నినుదెలి
యక- వరివరివిధముల బాధలవలచితి! రామ!

రామదాసువనుచు దెలియక-రవ్వచేసివాఁడ! ప్రేమభద్రగిరి భాము
లైన శ్రీ-రామలక్ష్మణుల కేమి కటాక్షము! రామ!

మ. అనరాధంబు లపార్జికంబులు మదీయంబైనమధ్యద్ధిచే
వివరితంబుగఁ జేసివాఁడను భవద్విఖ్యాతకారుణ్యదృ

ప్రేమభంజనమున నన్నుఁజెట్టి యింక రక్షించుగదే దేవ! నే
నవనిత్రుండఁ బనిత్రుండేయుము మహాత్మా! రామదాసాభిధా.

రామదాసుగారూ! నేను మీమహిమ నెఱుంగలేక నజ్ఞానాబ్ధిలోఁ
బడి మిమ్ముఁ జెఱుఁజెట్టి మహాపాపముఁ గట్టుకొంటిని. మీరు
నన్ను క్షమించవలయును.

రామ—తానినా. నీవెంతయు ధన్యుడవు. నన్నుఁ గష్టపరిచియగు
రామచంద్రమూర్తిని గన్నులారఁ గాంచితివి. నీవు పూర్వభ
వంబున మహాపుణ్యముఁ జేసికొనియుండుటం జేసి, శ్రీమన్నారాయణ
స్వామియగు డగురామభద్రుని దివ్యమంగళవిగ్రహసంపద
ర్శనభాగ్యము లభించినది.

మ. కలనై నన్ గన శక్తులొదురె తదాకారంబు వీక్షింతు, న
న్నలినబోదప్పవముఖ్యదేవతలకై నంగాని; త్వల్లోచనో
త్పలసాఫల్యముఁ జెందఁ గాంచితివి తద్భద్రాయితాస్యేందుమం
దలి; ధన్యుండవు నీవు భూతలములోనన్ మ్లేచ్ఛవంశాగ్రితీ.

నీవుఁగూడ మోదాశరథిఁ బానుడవైనాడవు. (ఇంచుకయూరకుండి)
పాదుసాగారూ! పైకిము ముట్టినదని నన్ను రసీదు మరల పు
చ్చుకొనుమని వలుకుచుంటి. ఇంతకుమున్ను మీరిటకువచ్చి
రశీదు మెసంగి పెడలితిరి గదా!

తాసి—(అశ్చర్యముతో) ఏమీ! నేను నీకు రసీదు మెసంగియుంటినా?
ఏది—ఏది!

రామ—(రసీదు చూపించును.)

తాసి—(చూచి) అహా! ఏమీ యీవింత! ఇయ్యది నేను మహానుభావు
లగురామలక్ష్మణుల కొసంగినదే. ఇది యిక్కడి జెల్లువచ్చినది!
భగవన్నాయ వర్ణనాతీతము. (ఇంచుకయూరకుండి) రామదాసు
గారూ! మీకతాక్షమున నేను శ్రీరాముని దర్శించుగంటిని.

రామ—భగవంతుడు నీయందు గరుణించినాడు.

తానీ—

మ. అనఘా! నిన్నును రామసేవకునిగా నాత్మ విచారించి
 ఘనకారాగృహవాసు జేసి యకటా! గారించినాడ౯, మనం
 బున వాయొగ్గుల నైది రామునిపదంబుల్ నమ్మి భద్రాద్రి యం
 దున నీవెప్పుటిరితినుండు మీఁక సంసారమంటి దీపింతుఁడ౯.

నేటికి నీవు మహాభక్తుడవని తెలిసింది. నాయుపరాధంబులన్నియు
 ముడిచిపొమ్ము. శ్రీరామచంద్రు! తొనంగినివైకము నివృత్తి
 కొనుము.

రామ—పాదుషాగారా! మీరు నాయెడలఁ జాపుచున్న పరమాను
 రాగమునకు సంతసించితిని. తాని, యొక్కసంగతిమాత్రం
 మున్నది.

మ. అనఘండో రఘురాముదివ్యచరణధ్యానంబుఁ గావించుచున్
 దినముల్ బుచ్చెదఁ గాక, యేలయిపు డర్థి నాకు నుద్యోగముగ
 బాసఁ గూర్పంగఁదలంతు రియ్యదియశంబున్ గూర్పునా, మోక్షమి
 చ్చున! యింతేటికి నాకు దీనిపనిసంతుష్టార్థ మేచ్ఛాగ్గిలే!

ఇక నాకట్టిసుఖములతోఁ బనిలేదు. నన్ను ఊహింపుడు. మీరిచ్చెద
 నన్నవైకము శ్రీరామలకౌఠి వనియోగింపుడు.

తానీ—రామదాసుగారా! మీరట్లుచెప్పవలదు. నన్ను మన్నించి
 మీరెప్పుటివలెనే భద్రాచలమున తనాసీల్ దారుగ మండి,
 యాస్వామికి గైంకర్యాదిసత్కారంబుల జేయుచుండుడు. ఈ
 వైకము మీరుగైకొని భగవత్కార్యములకై వినియోగపఱ
 పుడు. ఇదియంతగాక, భద్రాచలము శ్రీరామానకు మాస్యము
 గా నుపంగినాడను. శ్రీరామానుగ్రహమునకుఁ బాతుండెవై.

భవాద్వియంతుండి నుఖించుము. రామదాసా! ఇక నేమి కావ
లయును?

రామ—ఇకఁ గావలసిన దేమున్నది?

మ. వరధద్రాచలవాసుదివ్యపదసేవాలో లులైమావపుల్

స్థిరసౌఖ్యంబులఁ గాంచి, పాపమున వాసిం బాసి. సంసారభీ

కరవారాసి దరింతుగిగాక; నిజభక్త శ్రేణిని రాఘవే

శ్వరుఁ డిశ్రాంతము జోయిఁగాక, కరుణావ్యాపార మేవారంగన్.

(తెర వాల్చును.)

ఇది చంచమాంకము.

సర్వము సంపూర్ణము.

అనుబంధములు

1. వృద్ధశ్రావ్యులు.

ఫీలు—రికీకరి.

అనాథుడైతిని!

నవా!

అకట నుడివడి బడలి!

యనా!

ఏదరి చొడగని భిక్ష ! మిగునా రొకరయినలేరె !

నాదరిదృఢశ చొడగని యాదరించువారు లే!

గనా!

2. దేవలుడు ఓ శ్రావ్యుడు.

క్లాగ్—అది.

దేవ—ఇటులరగున వివ్రవర నీకుని! వసురుబెదురు లేక కార్యమొనరున! ని!

శ్రావ్య—కటకటా నాదు గర్భకోశమా ! కట జ్వలియించుచునుండ శ్రీరంగ! నీతులనువనవ్యసించ నటులొర్తు! నీతిమాలియుంటినా ఇటు! కరినమిది!

దేవ—హరహం ! భగవదర్పితమే యిది ! యామహాత్మనకు గానీయక నీ ! వసురునరయిక భజించినభగవ ! దవచార మెటుభరియించెదమది! ని!

3. శాపిషా.

క్లాగ్—యావక.

శాపిషా—యేమి ! హీనకార్యము! ఈ!

ధారుక్తిజనులకు హాని ! దగులక!

భరింతుగవలయునటన్నను! సీరా!

నయనశ్రీవణములను గలిగి । నయగతివనయముగనుచు ।
 వినుచు చారులనార్తలరమును । ఘనతరముగ ।
 వినుర్వనము గావించుచు॥ సి॥

4. నుకీల.

నాదనామక్రియ—అది.

ఈ ఎటుభరియింతురా । యేగతిరా నుత ।

అ॥ ఈ పాట నామది గాల్పుచుఁబడునా నటు॥

ఈ పలుతరాయుర్ధవయశమునో॥ వక్త్రలైదవం పలికనక్కోన్ముల
 కలుకులు నేటికనర్థంబులుగా । బరిగమించెనయ్యో నావార
 విధి॥ యె॥

కరుపారగ వినుగాంచి పెంచి యా । కాలమునకువిను గంగ
 గంగకుగా । గురుదయావిహీనుండగు యావిధి । ఘనతరముగ
 లిఖింపు చెనెరిపియ॥ యె॥

5 గోవన్న.

నాదనామక్రియ—అది.

నాదుఁబుగము తీరిపోయెనా । హ॥ హ॥ హ॥ హ॥ నేటికి నాదు॥
 ఆ దయావిహీనుండగు విధియే । యరమరలరయత । చిటుతవిసగతి ।
 నిర్దయామతిని । వినుగొనిపోయె॥ । విన్నేవిధమున । మరతుమురా
 నుత॥ నా॥

6. చైలాగ్.

హిం॥ హి॥—యావకం.

నుకీ—పానా । మిదర్చన । మగుట మూకెత్తుకుగల్గునోకదా॥ ప॥

కుశూరుడు — ఓ తండ్రి! మీదర్శన । మగుటచూకితెపుడు గల్గునో
కదా!

రామ — రమణి । రమా । రమణునిక్లిత । యేనాడుగలుగునె!
యపు । డమరుమనముగాంచు భాగ్యముల్ । మదిలో నీ ।
విటు చాల । మదలి దిం , తిలనేల, సకలజగవిధాయకుడుడ!
శావరములరుదాల్చి । యఖలకష్టములను గాంచె!

హుస్సేన్ — కే - చెలో.

యాభా — చెలో - జాన్ -

బ్రాహ్మ — సకలభవవచాలనా । వ్ర । వన్న గామగావరా । మారామ
దానునేగ మాకొపంగుమా । వం , దవ । మ । న్యూ ।
మీకు!

నుశీ — ఓ నాథా!

7. రామదాసు.

ఫీలు — అది

ర! సీతా । రామస్వామి । నే । కేసినచాకుంటేమీ! నీ!
చ! శ్రీమహా । సవరత్నంబులుచెక్కిన । హేతుకీటంతడిగిరినా ।
కోమలమగు నిమిషలో పువ్వుపు । రామమునిమ్మనియడిగిరినా
కమలేక్షణ నిమగ్నమిరుటకలు । భువముగరమ్మని పీలిదిరి
గాని! సీతా!

8. రామదాసు.

మధ్యమావతి — అది.

మాహావట్టాభిరామా । జయ । మారుతిసన్నుతినామా! మా!

కోమలతరవల్లవవద । కోదండరామ భువ । శ్యామలవిగ్రహబువయవ ।
సంపూర్ణ కామా । రఘురామ । కల్యాణరామచంద్ర । మా ।

ఛత్రీవామరకరధృత । భరతలక్ష్మణ । శశుగ్రీవు విభీషణనుగ్రీ
వభ్రముఖాది సేవిత । పాశ్చిదశరథపుత్ర । మణిరంగవల్లభలంకృతవ
రత్నమంటపే । విచిత్రమణిసూయ సింహాసనే । సీతయాసపాసంస్థిత
సుచరిత్ర । ధరమవచిత్ర । గురుగుహామిత్రవంశపవిత్ర । వంశనుధాం
బుధచంద్ర । మేదినిపాల రామచంద్ర । మా ।

9 రామదాను

శ్రీరామ—యావకం

భజభజహనుతినుతనాను । కోదండరామ । భ ।

అజరుద్రను శేకశీ । టాలంకృతమణినుండిత । చరణకమల
యగళశిఖివిభాకర శ్రీకరలోచన । భ ।

శరణాభయశంఖచక్ర శార్ఙ్గదాలంకృతవద । శ్రీవత్సాంకాం
దితి తను । సేవిత సవక సంద । భ ।

10 కవీరు.

హిం । నీ దీ—అది

(25 వ పుటలో నిష్క్రమించునపుడు పాడవలెను

రామభజనకోదీయా కమలముఖ । రా ।

(1) లాకచాంసే । ఛేశేఫంకా । సుందరసరితనువయా కమల
ముఖ । రా ।

(2) ఖాయాసీయా । నుఖసేనాయా । నహిజనూనా కోయా
కమలముఖ । రా ।

(3) జోముఖసింహదిన రామనామకే । పోముఖకుచినహిజీయాక
మలముఖ! రా!

(4) కహకకబీరా । మనోభైసాధూ । ఆయావైసాగాయా కమ
లముఖ! రా!

1. రానుదాసు.

శ్వాన్—రిశ్శిగరి.

మందరధర । మంగళకర । మంగళంబురా మారసుందరా! బ!
శ్రీరమేశశోవరా । దానధరణ । హోషహరిదానవేళనాళా । రాజ
రా । శేక్వరా । యోగరాత్పరా । శ్రీనివాస జగదీశా । శ్రీరమానా
యకా । జగన్నాయకా!

ప్రతాపరుద్రీయము

(గ్రంథకర్త:—సోమరాజు రామానుజాచార్యుగారు)

ఇందు చెక్కుమకికాశ్రీ ధీర్జనుండి తుగకలచే నవమానింపబడి శోభముతో ఓరుగల్లుచేరుట, విద్యావాధకని ప్రతాపరుద్రీయమాణాదర్శనమునకై బయలుదేరుట, ప్రతాపరుద్రీయమాణా అడవివేటకై చతురదేవులు, యుగంధరులతో శ్రీధయార్యులకు తెలుసువును: గాజ్యతంత్రీయగుయ నెవ రెమ్మడను జవాదనయంత్రీ కప్పగించుట, రాజా మంత్రీ, యూరేనిసనయ మెరింగి ధీర్జనుండి తుగకదండు కొటకొట్టుటకై వచ్చుట, అడవియందు ప్రతాపరుద్రుడు, అలసి నిదురించునపుడుంబున కరములకు తుగకదండు శృంఖలాబద్ధునించేయుట, ప్రతాపరుద్రుడు మేల్కొని శోభముతో కరములనున్న శృంఖలములను గురించి తుగకదండునై గవయుట, తుగకలు అతిచరుత్కారపు మాటులచే తిప్పించుకొని గుర్తునుండచే గాజాను పట్టుకొనుట, జవాదనయంత్రీ గాజాను పట్టుదు రన్న భయముచే లేపునుండలి డింగీబుద్ధుగాని, బల్లకట్టులు గాని లేకుండ వాదరుచేయుట, జవాదనయంత్రీ నూర్దుగు మందనకడింగిని తుగకలు మాట్లాడి అందు రాజా నెక్కించుకొని ధీర్జీ గొంపోవుమాడుట, విద్యావాధకుని గాజాను గొంపోవు మండిని తెలిసి గోవాదనలో మాకి గాజాను పడనెక్కి గాజాతో నవాధ్యముగా సంభాషించుట, యుగంధరు జవాదనయంత్రీతో చెప్పుట, యుగంధరుడు ప్రవేశము గాజాను తుగకలు, శ్రీధీగొని తెల్లినందుకు, కొంగిచింతింది తుగకుభైర్యము తెచ్చుకొని చాకలిపేరిగానిని గాజాగాచేయుట, పేరిగాని నిమాపాలు చదివితీరవలెను, గాజాను ఏళు మానములలో తెచ్చెనని గాజా బల్లిబిడ్డ ప్రతిజ్ఞచేసి పిచ్చివానిచేమయన ధీర్జీ ప్రవేశించి “ధీర్జీనున్నాన్ పుట్టినోవాన్” అని తెల్లీకేలుచేయుచు హఠంబయి తిరుగుట (పిచ్చిమాటులు అచ్చుగిమ్మలొంపజేయును) చెక్కుమకికాశ్రీ తుగకల నవమానింపవలెనని ప్రతిజ్ఞపట్టి గాజాగొరకై నానునూడా కన్నపడి మాగువేమయన శోభితుడనని తుగకలకన్న ప్రవేశించి తుగకలకు మోసయన నొక కొరకి విశోభముపెట్టి వారికి అంతఃకల హములు బంపవలసి మొకరిచేనొకరిని చంపింపదలచుట, ధీర్జీలో పిచ్చివాడను యుగంధరునికేలు పిచ్చివాడుచేయు అల్లులు పిచ్చివాడుచేయు రమాపాలు చూచిన హాశ్యర్యముజనింపకమానదు. యుగంధరుడు ధీర్జీప్రవేశించి ఆ నెకమా నానాయులులపన్ని రక్షింపునకుతో తన కొటయందున్న నీరశ్రేణి మొదలగువారిలను ధీర్జీగాజగు ముల్తానుదర్శనమునకు కన్న పునగుట తీసుకుకల్గునట్లుచేయుట, ముల్తాను నిత్య పునగుటచూచి హాశ్యర్యముపొందుట, కన్నకులు మానూడయం దింతకన్న మంచి పనుకులుగలనని వంచింది ముల్తానును పడకు రమ్మనుట, మొదలగునవి యందుగలవు.

రాజాప్రతాపసింగ్.

(గంధకర్త: ఇచ్చాపురపు యజ్ఞశాలాయణగారు.)

ఇందలికథ మన భారతవృక్షచారిత్రియమునకెల్ల సమాలూలంబుగా పద్యరచనా
వికృత్యధావాదకాగ్రాహి భాగవత పాద్యభేదములలో మేరు సరిగాఁ జేర్చుకొందగు
చిత్తూరు నవాబజానున రాజా ప్రతాపసింగ, అద్వితీయకావలీశ్వరయందగు
వక్త్రుగ సామహాయతవాదకత్తు సాధింపబంది ననుగోపాయంబు సహాయకత్తుల
సేరి ప్రయత్నించినను, శత్రోష్ఠి యజయూట కడలోట నీయక యిరువది వందన్న
గములకుఁ బైగా నాటవికులనధ్య భాగ్య పుత్రాదులతో పడగాఁ యిక్కట్లులకుం
బాలిడి నుట్టనదకా స్త్రేష్ఠపాశ్వభేముని, నవాబైవమున గెద్రకకులకు సొందూ
నవాబ్యునియ నందవాదకులను, స్థానిక నవాబుల ప్రసాదమున నాదియింపవలె
బాఁబోలి క్రమరకములైన ముగ్గుములతోపాటు నాదధానియల నుదయాపురమును
స్వాధీనము చేసికొని పేవాడ నాబ్దుల్ కబీర్ స్త్రేష్ఠసంహక్ కళంకము శేకుందాశీ
కసత్రిప్రతిష్ఠ పునరుద్ధారముచేసి సహాయవాపుని నరికిరి నర్థ్యవ్యక్తియగా
వర్ణంపఁబడినది. ప్రతాపసింగ సోదగుడకు నాగకటి శరసీలగాఁ కలిసి యుద్ధమునకు
వచ్చుట, బాణధట్టుయొక్క సహాయవాస్యలము, జూపిం. దైగ్యకౌశ్యములతో,
శరసీవుల నోడించుట, అశ్వము-అడదానిచేమముతో పంట్ల అమ్ముట—ఇచ్చట పతి
వాకి అగ్రును నూరిన నవ్వు గాకమానదు, చిత్రకారిణియొక్క శమాసము, చంద్ర
కళయకు బోగముచేయుచుంటెలు, మానసిగుయొక్క కుట్రలు, సరిమయొక్క సగదా,
గులామ్యొక్క హస్తగతమైన మాటలు, గణనల్లుల పిచ్చము, మోహినియొక్క
ఉపచారము, నుదకు జయసింహ మోహినిల వివాహముతో కట్టని పద్యగర్భములతో
నరకసము లొలికించునట్లుగా నచియింపఁబడినది. అశేషవృత్తి ప్రదర్శింపఁబడినది. కొలది
ప్రతులు మాత్రమేగలవు కర్పరపదుఁగు.

మొల స్యల్పము 1—0—0 మూలము

రసపుత్రవిజయము

(గంభీర—ఇచ్చాపురపు యజ్ఞనారాయణగారు)

ఏరసపుత్ర వీరశోభితి ప్రాండవసామ్రాజ్యలక్ష్మీమందంభయడగు నాలం
 ఘోరుబాహు నురూపియైచెనో, ఏప్రచండవీరావతారము రాజీయరింగమున నవ
 నవాదర్శయలం బ్రదర్శించెనో, ఏవీరసింహనాథము శాస్త్రరసములకు సింహస్వప్నమో
 గామేవాద సాక్షాత్తునగు రాజసింహుని దిగ్విజయత్ర. తాకున్ దుగ్ధాదా నీవా
 తుకమున నవ్యాపివేమమున స్వాస్థ్యశ్రేష్ఠసంసారవసు సలిపెను. వీరమాన్ మహావీరమా
 నమై నిలసిల్లినది; నిశులమానవ మునుల—వివారిలజానము బిచ్చమున, మాపనగా
 ధీశ్రేయని కన్యనా—శత్రుపాలు భాగలేంది—లంగారుము ధన్యమయ్యెనో—యాక
 ర్మణ్యమణివతి, శ్రీరామసింహాబిరుపాశ్చిగమనాధీవసుస్కమై కావించిన మహా
 మమకీశ్రయములు—వీరబహోములు—పరివేషములు నిదిగిరివల గును; నిశులసోదరి
 మును ధన్యమై, కేరకీరీం, అలంకారు బాహున వెండి కూడి నిశులతో బ్రతికబూని
 గామేమ సుకకర్మిని వెండిచేయ యత్నించి నువకు లాకే కేరపునుల చేతులలోఁ
 నట, బొగింజేయ నేన గామోహనీయములు లేక నువగాంచిక్కువకుట. దుగ్ధాదాను
 ప్రచ్చన్న వేమమున, సూపనగభైగవాలకుమున చెప్పిన శోభితిమమున శృంగార
 కపోదియ నులమన్నది. నిశుల నివసనాలపుత్రి సన్యమని ఫీంగిరుండై రాజసింహు
 నిమగ్నమునం దగులుట, నిదువగుల నానందకపాంతుధిని శోలలాడించును. నులము
 బెంద్రభోల పోషము. తుంగ వెండికొడుకు వెట్టిసోపము. నులము సత్కారము
 బాటుండగు అజితిసింహుని కూకన్యము—అమృతసన్నిధిములు. నిదిలోనింతి—నిహ
 లను గాపాడుటై మనివేమముతో నచ్చిని వీరమారిన గాంచి నిశుల రాజసింహునిగా
 వెంది శృంగారసంభాషణలు చేయుట, ఆసరుయమునకే నచ్చిన రాజసింహునిగా
 వీరమానెను పరపురుషునిగా ప్రేమించి గూహవాసకుట మిగుల నరత్కార కలము.
 అలంకారు లాకిని శ్రేష్ఠశాలకుధ్వంసముచేయుట, నిశువులమానసములం గలది గగు
 గాటులగలింపుట—వేయే దేశధర్మప్రారంభము. పద్యములొక్కటిటిలకురూపాయల
 విలువగలది. అంద్రదేశే రంగస్థలములందలకును వీరతాండవము నల్లిన మహాచరిత్రవీర
 నాటకము. బొగింజేయ పరిపాలనసంకేతము నిందున్నది. చదివిమానుడు. నవరసములు
 వర్షింపునాటకము. ఇప్పు డిట్టినాటక రాజమే తెనుగున గలదెందుదుటలేదు.

ఆ లీ బా బా అ ను అదృష్టవిజయము

[శ్రీ ముత పోతురాజు గారు వ్రాసినది.]

అన్యాయార్థికి వగు దివము నానీకేరమందలి జలమువలె వారిందిపోయె ననుట
 కియాలిబాబా కథ చదివినాము. అదృష్టము రెక్కలు విచ్చుకొని యెగురుచున్నది.
 అది ఇచ్చాడుకొర్రుమన నానియను. నానినవోట లక్ష్మి తాండవించుచున్నది. పరిమళి
 దగు నదృష్ట పుట్టించి నదృష్టదేవి నీవ నక్షత్రముల బలభయమున, అనంత భవమంత
 యయాలకు మహాద్యుమలందు గూర్చునుంచిన, మైరావణ మహావోదయ అదృష్టము
 తానుమై నది; గోతమను మహావిష్ణువము పాతాళగుహయందు బయలుదేరినది.
 అజయినిగొన్నాను, యుటతోడనే, గుహకులు నటించు బ్రహ్మలగుచున్నది.
 అందలి కర్మరామలకు కన్నులు దిగ్భాంతియై పోయిన లోభగుప్తమి మృత్యుదేవి
 వసించినది; పోయినచే నాతని శరణుండములు నుభయ గల్పలదినవి. కథాపునానాయన
 గర్వధారలంత నుభయమై పోయెను నీశల భవమంతల నుండెను మంచునునో అని
 కొట్టుకొనుచేత అచరుగమున చతుర్విధ్యులంగమున దృశ్యమైనది; యిగమనమంద
 మామయ-బిడిగా చంద్రావనియ; బహిర్యుతము నతిమహాకాంతి నీవము-అంతర్గతమున
 కాతనివచ్చితి కాగనోదయ-ఇట్టిబహిర్యంతర్గతభావములతో నీవొక్కరి కిందపర్వతా
 వనువాల్చి యదృష్టమస్త. రక్షణమునై పని చేయసాగినది చతుర భీక-కాలాంధకాగ
 మధ్యమున గటారిచేటాని, 40 మాసెయలగలగా దానిన దొంగలను భంగపఱచినది.
 అకాశంగమైన మైరావణుడు చతురంగని భయకంపితుడై చలాలున మంత్రముం
 బుచ్చిరగ చేపివాడు-దిక్కుమాలిల నుసాంగని, మైరావణుడొవర్చివచ్చి తోదవమునకు
 దికాతలములు భేదించి. గుడపారి ఘోరమునోరాంకారములతోడ, వాడెయిది మైరా
 వణునై పాతాళంగమున యుదేవయగోరి బ్రకేరించి, కాలవర్షమువలె నదృష్టగుప్త
 వింటు దూరెను. చతురవాని యాగదనెఱిగినది. కాతనివచ్చుదయనిభేదవలయును నా
 వారిమావలెగని, కాలవర్షమందియుం బ్రకేరించినది. వలదయన కవలయ --వృత్తమున
 పాత్య-వదనమునకు రుద్ధియ-పావయ బ్రద్దలయ్యెను. బహు నయలకుందీ దానినదొంగ
 వాకిమెవాడు-పర్వతమనకు శ్రీమతి చతురగాదేయని యామెకు లిలుగుదున్న
 టతో-చతురదృష్టగుప్తల కణములయందలి పూలదండ లనీయ్య కంకానీడ మునియ్య
 టతో-నకలబహునందముతో-కరటక మెనుకుల హస్తములతో, రెయిగ్గునగటి
 యెక్కుల యెక్కి పచ్చియొత్తులతో, కథాదుంగళంగము వరివలె మునుచున్నది. విచ్చ
 టకాదిన గంధుమృత్తిల్లు మందును. అనేకపాముల చీదర్పించుబడినది. స్వగతులతో
 నున్న పాటలు. పచ్చియొగ-నీలధ్యమగల నాటక రాజము. క్వరవతుడు. తెలి-13-0

వలయువారు-కురుకూరి నుబ్బారావు, బుక్కు సెల్లర్ ఫీమడోలు.

ఆంధ్రనాటకములు

దీర్ఘకావచిత్రావసము అను	1 0	కళలక నాటకం విను	0 12
బయలుదేరికంద్రీకావచిత్రము	0 10	పారంగధర దిటా	0 12
చురకావచిత్ర	1 0	వంశాధిపతిరామాయణము కావ్యా	1 4
శుభకావచిత్ర	1 0	మమతీచేది బాణా	0 12
శ్రీకృష్ణవిలాసము	0 12	రామనాదామనంగామము	0 12
గర్వభంగము	0 10	లక్ష్మణమూర్ఖ సోరా	0 12
శ్రీరామాయణము విది	1 0	కలంకం సోరా	0 12
సంపూర్ణభాగవతము శిరా	0 12	దాస వీరకృష్ణ దిటా	1 0
శ్రీకృష్ణనేపథ్యము	0 12	సంగీత శుభకావచిత్ర చురకా	1 0
పాలాధ విజయగర్	0 12	పాండవాధివాసము దొంగి	0 0
విజయభాగ్యము చురకా	1 0	చతురచంద్రహాస దిటా	0 0
చక్రవర్తి దిటా	0 0	పీఠాధిపతిరామాయణము	0 10
కాలదాసము అను	0 12	రాజమహల్ సోరా	1 0
చంద్రకాంత దిటా	0 12	శ్రీరామజననము	0 0
మహానంద దిటా	0 12	శ్రీరామ చక్రవాసము	0 0
కలీర దాసము శిరా	0 12	శ్రీరామదోష్టము	0 0
గాధాకృష్ణనీల క చే	0 12	శ్రీరామ విజయము	0 0
శ్రీరామాయణము విని	0 10	శ్రీరామకృష్ణమధము	0 0
పల్లవకావచిత్ర కావ్యా	0 12	చైతన్యవిలాసము	0 12
సంగీతపావిత్రీ చురకా	1 0	ఆంధ్రనాటకము	0 12
పల్లవకావచిత్ర దిటా	1 0	ప్రతాపరుద్రయము సోరా	1 4
సంగీత చక్రవాస దిటా	0 12	రుక్మిణీ చరితము అను	1 0
సంగీత శ్రీరామాయణము	0 12	సీతారామాయణము బాసీ	0 0
చక్రవర్తిరామ	1 0	సంగీత విజయము చురకా	1 0
కృష్ణరామచారము	0 12	దిశావర్తియము కావ్యా	1 4
దిశావర్తియము	1 4	తపతీ సంకరము కావ్యా	0 12
కృష్ణవిలాసము	0 12	మమతీచేది రావ్యా	1 0
రాధాకృష్ణ దిటా	1 0	సంగీత చక్రవాసము సోరా	0 12
దశవిక్రయము దిటా	1 0	సీతారామాయణము దిటా	0 12
భక్తరామాయణము కావ్యా	1 0	శ్రీరామ జననము దిటా	0 12

మరియువారు:—

కురుకూరి సుబ్బారావు,

బుక్ స్టెల్లరు అండ్ పబ్లిషర్, భీమడోలు, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా.

సంపూర్ణ మహాభారతము.

విదంబముల పౌరాణికనాటకము

[గ్రంథకర్త:—బళ్ళారి-నందిక-కె. సుబ్రహ్మణ్యకృష్ణమూర్తిగారు]

ఇందు పాంచాలవృత్తాంతము. మయవృత్తాంతము చుక్కెరమును పరాభవము, కృష్ణసత్యభామల విహారము. కరిత్రురియందు ద్రౌపదీహృదయవర్జనము. అనురాగతి నందనవనములో అర్జునునితో శృంగారవింధావని తిరుగి అర్జునుని పేడియొప్పుల కపియిటు. ఉగ్రరవనవిహారము. ఉగ్రరాధిమయ్యల అన్యోన్యసంభాషణ. అపహింసల యుద్ధముల గోగణమును మరలించుటకై బయలుదేరుట ఉగ్రుని భయము. అర్జునుని పాపాపదర్శనములు. భీష్మద్రోహాశ్వాత్థామాదులనోడించి గోవుల మరలించుట ఉగ్ర రాధిమయ్యల వివాహము. భీష్మవైరాగ్యములవారము విశ్వరూపవందనము వారదవ్యాస మునీంద్రులసంభాషణ యుద్ధభూమియందు భీష్ముడు చూపిన కార్యసృజితుకము. అర్జు నునకు భీష్మవైరాగ్య భగవద్గీత అనుబంధములు. పాండవులు కింకరిన ముందుకునొది భీష్మునిబంతుట. అర్జునుడు బాగాయితే భీష్ముడు అంబరయ్యుని సేవలందుట. బాగా యితో పాపాశ్శంకల పెప్పించిభీష్ముని చాచుకోవడములు. (హక్కుండు) కన్యపుత్ర వాడు దోగియిడు మమ్మట. అభిమత్యుడు చిందరవందనకీటి చిరేకియిటు తిరిగి బాలిక యిందు చిక్కుకొనుట చుక్కెరవర్జనసైంధవులు బాగామీరములువిడుగొట్టి యభిమత్యుని యిత్యాదులుగ అంతుట. అభిమత్యుని మరగములకై ఉగ్రునివారము భర్తభీష్మార్జునుల చుట్టము. అర్జునుడభిమత్యుని మరగములకు కారకుడై సైంధవుని కంపెనవిప్పిరిడ్డచేయుట. సైంధవుడు చానుట భీష్మవైరాగ్య సూక్తుని కను చదవంద జేయుట సైంధవుడు బయటకువచ్చుట అర్జునుడు బాగాయితే సైంధవుని బంధి సైంధవునిరండి) బాప్తములందు సైంధవుని కిరమునచేయుట. సైంధవునిండి) మరలించుట. కర్ణుడు యుద్ధభూమి కదలించుట కల్యాణుడు మనసు తిరుగుటలు. కర్ణుని వీసదించి అర్జునుని పొగడుట కర్ణార్జునుల యుద్ధము-కర్ణుని రథము సేతు నుండెట. అర్జునుడు బాగాయితే కర్ణుని గొట్టుట. చుక్కెరముడు చింతాకాంతుడై ద్రౌపదీయారాధించునందు చానుకొనుట పాండవులు వంటుకొలుచునది బయటకు రిప్పించి భీష్మునిచే గవాయిత్రమున చుక్కెరముని దొడలు విడుగొట్టించుట. చుక్కెర ముని చురకావడు కృతాశ్వాత్థామాదులు చుక్కెరముని యవారదించుటఅశ్వద్ధామ తన తండ్రియను దోగియిడు బునినండును పాండవులకు అర్ధరాత్రిఅంతుట. పాండివాత్మరి పాండవులు పువ్వేళము చుట్టభిషేకముచేయుట భర్తబసవ్టాభిషేకము మొదలుగునయి యులతో నిండియున్నది.

తెలు 1—4—0

సలయవాద. —

మరుమూరి సుబ్బారావు ఐకే తెల్లకు

భీమదోలు పల్వెరుగోదావరిజిల్లా.

14974

